

Čtenář

časopis pro knihovny

2025 / číslo
ročník 77
cena 95 Kč

5

Téma: **Učící knihovník**

- Příspěvek k aktuální praxi učících knihovnic a knihovníků
- Otevřené vzdělávání a knihovny
- Učící knihovníci a knihovnice jako průvodci pro všechny skupiny

Změny VISK a K21 pro další období

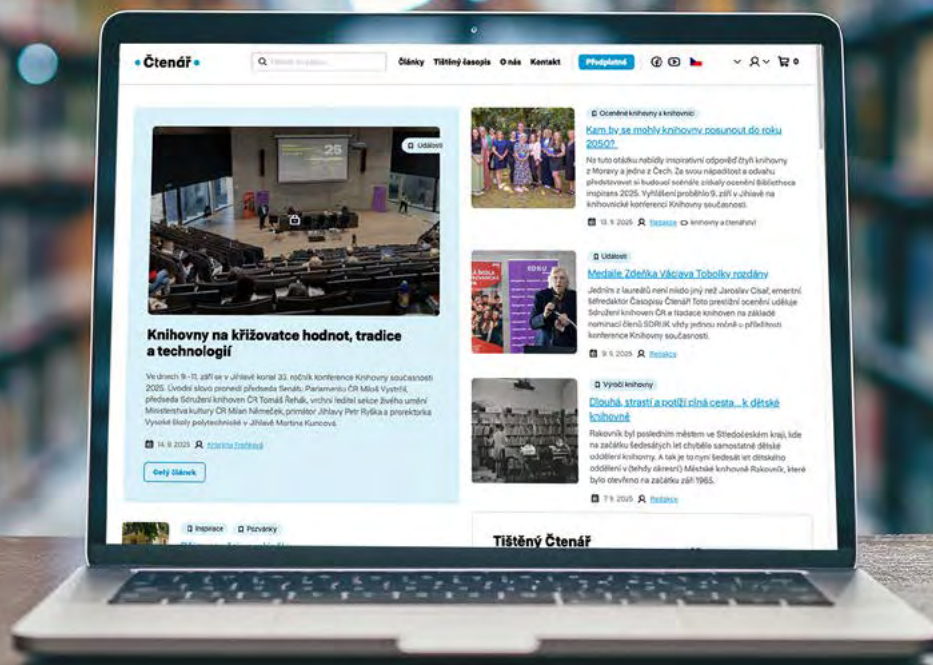
Události:

Kosmas 900

Knihovny současnosti po třiatřicáté

Knihovny v novém:

Knihy, lidé, králíkárna a orákulum

Nový web Čtenáře

s ještě více informacemi ze světa knihoven

- **kompletní obsah tištěných čísel**
- **bonusové materiály**
- **řada dalších článků o aktuálním dění v knihovnách**

Sledujte

www.casopisctenar.cz

casopis.ctenar

casopis_ctenar

Milé čtenářky, milí čtenáři, vážené čtenářstvo,

ve chvíli, kdy listujete pátým číslem letošního *Čtenáře*, ať už v jeho listinné, či digitální podobě, nejen za okny knihoven naplno propuklo babí léto. Pro někoho je předzvěstí nástupu nejkrásnějšího a nejbarevnějšího ročního období, jiní se mračí, že už tu za chvíli zase bude „ta zima“. Váš pohled na závěr září může být jakýkoli, ale věřím, že vám ho následující stránky zpříjemní.

Rád bych upozornil na rozhovor o dotačních titulech VISK a článek o novinkách a změnách v dotačním řízení Knihovna 21. století, jimž jsme věnovali prostor hned v úvodu, protože jsme přesvědčeni, že si jejich úpravy zaslouží vaši prvořadou pozornost.

Ústředním tématem tohoto čísla je učící knihovník, specializovaná oborová profese, bez jejíchž zástupců už se v dnešní době neobejde snad žádná větší knihovna a možná i v některých z těch úplně nejmenších je její vliv alespoň špetkou patrný. V sérii příspěvků tak můžete nahlédnout pod pokličku práce odborníka, jenž se věnuje především rozvoji čtenářské nebo informační gramotnosti různých společenských skupin.

Své místo v tomto čísle našly i texty věnující se nahrávacím studiím v knihovnách, která jsou jedním z mnoha

nástrojů, jak bibliotékám otevřít další možnosti a udržovat či rozšiřovat svou uživatelskou a návštěvnickou komunitu. Pokud u vás přípravu takového studia zvažujete, naleznete zde i pár praktických rad, jak na to.

Ve středu 25. září Národní knihovna ČR spustila unikátní výstavu připomínající 900 let od úmrtí výjimečného učenice raného středověku, kronikáře Kosmy. Časopis *Čtenář* je hrdým partnerem projektu a uvnitř tohoto čísla i na obálce se o něm dozvíte více. Berte to prosím od nás jako pozvánku, protože připomínka autora Kroniky české rozhodně stojí za to a sám se těším, až si budu moci téměř všechny dochované středověké rukopisy této neobyčejné součásti naší kultury prohlédnout.

Tradičně zářijová konference Knihovny současnosti se letos konala netradičně v Jihlavě a jejích ročníků již bylo stejně jako zpěvů v Danteho Očistci a Ráji. Co zajímavého se odehrálo v univerzitní budově vysočinské metropole a kdo byl na konferenci vyznamenán? I odpověď na tuto otázku vám aktuální číslo nabízí.

Ačkoli jsem v redakci *Čtenáře* pouhé čtyři měsíce, vězte, že jsem si knihovnický obor díky jeho pozoruhodnosti zamiloval. Díky za to.

Inspirativní čtení a pohodové babí léto vám za redakci přeje

KRYŠTOF ČEŘOVSKÝ

Čtenář 5/2025

Vydává: Středočeská vědecká knihovna
v Kladně, příspěvková organizace,
Generála Klapálka 1641, 272 01 Kladno

Evid. č. časopisu MK ČR E 485
ISSN 0011-2321 (print)
ISSN 1805-4064 (online)

Šéfredaktor: MgA. Kryštof Čerovský
Redaktorka: PhDr. Pavla Vlková
Grafická úprava a sazba: studio Datle
Ilustrace: Anežka Součková / studio Datle

Tisk: TISKÁRNA PROTISK, s. r. o.,
Rudolfovská tř. 617
370 01 České Budějovice

Středočeský kraj

Sídlo redakce (příjem inzerce a objednávky
na předplatné):
Středočeská vědecká knihovna v Kladně, p. o.
Gen. Klapálka 1641, 272 01 Kladno
tel.: 312 813 154
cerovsky@stredoceskaknihovna.cz
vlkova@stredoceskaknihovna.cz

Redakční rada: Mgr. Roman Hájek (předseda),
Bc. Kateřina Bajo, Mgr. Jana Bednářová,
Mgr. Michaela Dombrovská, Ph.D.,
Mgr. Lenka Dostálová, PhDr. Klára Ehrlich, Ph.D.,
Mgr. Martina Košanová,
PhDr. Renáta Krejčí Salátová,
PhDr. Radek Liška, Mgr. Lucie Macháčková,
Mgr. Petra Miturová, Mgr. Michaela Mrázová,
PhDr. Marie Otavová, PhDr. Vít Richter,
Mgr. et BcA. Kristýna Kavíková

Distribuce: První novinová společnost, a. s.,
Paceřická 1, 193 00 Praha 9 – Horní Počernice,
tel.: 725 438 406, jan.hofman@pns.cz;
MONITOR CZ, s. r. o.; SUWECO CZ, spol. s r. o.

Cena jednoho čísla 95 Kč
Roční předplatné 570 Kč

Předplatné pro Slovensko:
Heršlová Dana, L. K. Permanent, spol. s r. o.,
Hattalova 12, 831 03 Bratislava,
tel.: 00421-02 49 111 203,
e-mail: herslova@lkpermanent.sk

Cena jednoho čísla 4,6 €
roční předplatné 27,3 €

Časopis vychází s podporou dotace
z programu MK ČR Knihovna 21. století.

Vydavatel si vyhrazuje právo zveřejnit
publikované materiály i na internetu.
Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

Číslo odevzdáno k tisku 15. 9. 2025,
vyšlo 25. 9. 2025.

Obsah

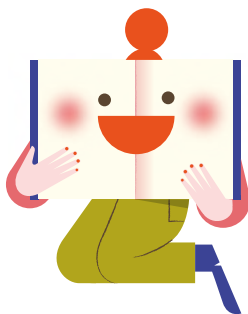
- 4 Letošní změny VISK budou kosmetické:
Do budoucna musí dotace držet krok s potřebami knihoven. Rozhovor s Michalem Fojtíkem
/ ptal se ROMAN HÁJEK
- 10 Novinky a změny v dotačním řízení
Knihovna 21. století / KRISTÝNA KAVÍKOVÁ

Knihovny v pohybu

- 12 U nás / připravil ROMAN HÁJEK
- 14 Za humny / připravil ROMAN HÁJEK

Téma: Učící knihovník

/ sestavili: MARIE OTAVOVÁ, MICHAELA MORYSKOVÁ, KRYŠTOF ČEŘOVSKÝ, MICHAELA MRÁZOVÁ

- 16 Profese učící knihovník / MARIE OTAVOVÁ
- 18 Příspěvek k aktuální praxi učících knihovnic a knihovníků / PAVLÍNA MAZÁČOVÁ
- 21 25 let Pracovní skupiny pro informační vzdělávání a informační gramotnost ve zkratce
/ MICHAELA MORYSKOVÁ
- 23 IVIG 25 let mezi studenty / TEREZA ŠMILAUEROVÁ
- 25 Postřehy z Konference LILAC
/ TEREZA SCHWARZOVÁ MATÝSOVÁ a MICHAELA MORYSKOVÁ
- 26 Blended learning: literature review
/ ANDREA KUČEROVÁ
- 28 Otevřené vzdělávání a knihovny: příležitost pro českou knihovnickou praxi / PAVLA VIZVÁRY
- 30 Učící knihovníci a knihovnice jako průvodci pro všechny generace / VENDULA HUMLOVÁ
- 33 Cesta k sametu / VENDULA HUMLOVÁ
- 36 Knihovníkem na zkoušku
/ MIROSLAVA ŠUDOMOVÁ
- 37 **Nahrávací studio:** nástroj kreativity i edukace
- 37 Mariánské listování je jen začátkem
/ JAROSLAV HRIC

- 38 Svět máme přečtený, teď ho natáčíme
/ JAN ČERNECKÝ
- 39 S vyloučením veřejnosti. Zatím
/ KRYŠTOF ČEŘOVSKÝ
- 41 Jak na to? Malá rukověť pro tvůrce nahrávacího podcastového studia / PATRIK VELTRUSKÝ

Události

- 42 Kosmas 900 / MARTINA KOŠANOVÁ
- 46 Ohlédnutí za československým knihovnictvím
/ RENÁTA KREJČÍ SALÁTOVÁ
- 48 Konference knihovny současnosti po třiatřicáté
/ KRYŠTOF ČEŘOVSKÝ
- 49 Osobnosti, které inspirují: Medaile Z. V. Tobolky
/ MARTINA WOLNA
- 50 Odpovědět budoucnosti, už teď
/ ANETA PETROUŠKOVÁ

Ze zahraničí

- 52 Největší islandská knihovna a další ostrovní nej
/ JAN LUKAVEC

Knihovny a finance

- 56 Dotační monitoring DotaceOnline 2.0
/ MONIKA KRATOCHVÍLOVÁ

Děckaři děckařům

- 58 „Co tím chtěl autor říct“ je již přežitek
/ PAVLÍNA LIŠOVSKÁ
- 58 Tipy na vzdělávací hry / TEREZA HŘIBOVÁ

Knihovny v novém

- 59 Knihy, lidé, králíkárna a orákulum: Městská knihovna ve Velešíně / TOMÁŠ HOŘAVA

Historická periodika

- 61 *Mateřídouška* – časopis pro malé čtenáře
/ KATEŘINA SPURNÁ
- 62 *Hlasatel svobody a lidu práva*
/ KATEŘINA KOVALČUKOVÁ

Malé malým

- 63 Knihovnický kvíz ve Vavřinci / ONDŘEJ MACH

Medailonky nadějných

- 64 Seniorů si jako lidí velmi vážím: Rozhovor s Jaroslavou Tichou / ptala se PAVLÍNA LENGHARTOVÁ

- 65 **Ze světa** / ROMAN GIEBISCH

Literární výročí

- říjen – listopad / MILAN VALDEN

Contents

- 4 This year's changes to Libraries Public Information Services will be cosmetic; in the future the subsidy must keep up with the needs of libraries: Michal Fojtík interviewed by ROMAN HÁJEK
- 10 News and changes in 21st Century Library Grant Programme / KRISTÝNA KAVÍKOVÁ

Libraries in motion

- 12 Over here / compiled by ROMAN HÁJEK
- 14 Over there / compiled by ROMAN HÁJEK

Topic: The teaching librarian

/ compiled by: MARIE OTAVOVÁ, MICHAELA MORYSKOVÁ, KRYŠTOF ČEŘOVSKÝ, MICHAELA MRÁZOVÁ

- 16 The profession of teaching librarian / MARIE OTAVOVÁ
- 18 Teaching librarians' current practice: a contribution / PAVLÍNA MAZÁČOVÁ
- 21 Twenty-five years of the Working Group for Information Education and Information Literacy in brief / MICHAELA MORYSKOVÁ
- 23 IEIL: twenty-five years among the students / TEREZA ŠMILAUEROVÁ
- 25 Observations from the LILAC Conference / TEREZA SCHWARZOVÁ MATÝSOVÁ a MICHAELA MORYSKOVÁ
- 26 Blended learning: literature review / ANDREA KUČEROVÁ
- 28 Open education and libraries: an opportunity for Czech librarianship practice / PAVLA VIZVÁRY
- 30 Teaching librarians as guides for all generations / VENDULA HUMLOVÁ
- 33 The road to the Velvet Revolution / VENDULA HUMLOVÁ
- 36 Librarian on probation / MIROSLAVA ŠUDOMOVÁ
- 37 **The recording studio:** a creative and educational tool
- 37 Marian browsing is just the beginning / JAROSLAV HRIC
- 38 We've read the world, and now we're filming it / JAN ČERNECKÝ
- 39 Excluding the public. For now / KRYŠTOF ČEŘOVSKÝ
- 41 How to go about it: A short guide to building a podcast recording studio / PATRIK VELTRUSKÝ

Events

- 42 Kosmas 900 / MARTINA KOŠANOVÁ
- 46 Looking back at Czechoslovak librarianship / RENÁTA KREJČÍ SALÁTOVÁ
- 48 Thirty-third Libraries Today Conference / KRYŠTOF ČEŘOVSKÝ
- 49 Personalities that inspire: Tobolka medal awards / MARTINA WOLNA
- 50 Answering the future today / ANETA PETROUŠKOVÁ

From abroad

- 52 The largest Icelandic library and other superlatives on the island / JAN LUKAVEC

Libraries and finance

- 56 DotaceOnline 2.0 grant monitoring / MONIKA KRATOCHVÍLOVÁ

Child specialists to child specialists

- 58 "What the author wanted to say" is already a relic / PAVLÍNA LIŠOVSKÁ
- 58 Tips on educational games / TEREZA HŘIBOVÁ

Libraries afresh

- 59 Books, people, rabbit hutch and oracle / TOMÁŠ HOŘAVA

Historical periodicals

- 61 *Mateřidouška (Thyme)* – a magazine for little readers / KATEŘINA SPURNÁ
- 62 *Hlasatel svobody a lidu práva (Herald of Liberty and People's Rights)* / KATEŘINA KOVALČUKOVÁ

Little ones to little ones

- 63 Knihovnický kvíz ve Vavřinci / ONDŘEJ MACH

Promising profiles

- 64 I have great respect for seniors as people: Jaroslava Tichá interviewed by PAVLÍNA LENGHARTOVÁ

- 65 **From the world** / ROMAN GIEBISCH

Literary anniversaries

October – November / MILAN VALDEN

Letošní změny VISK budou kosmetické

Do budoucna musí dotace držet krok s potřebami knihoven

Ptal se ROMAN HÁJEK / roman.hajek@stredoceskaknihovna.cz

S vedoucím oddělení literatury a knihoven Ministerstva kultury ČR Michalem Fojtíkem o změnách v dotačních titulech VISK, střednědobých plánech a základní společenské úloze knihoven.

Letošní podzim přinese po letech několik změn v podávání žádostí o dotace z programu Veřejné informační služby knihoven (VISK) a Knihovna 21. století (K21). Než se dostaneme k tomu, jak velké změny to budou a co to pro knihovny bude znamenat, pojďme se podívat nejdřív trochu z nadhledu. Proč ke změnám dochází a proč k nim dochází teď?

Je dobré zmínit, že stávající struktura i pojetí dotační podpory ministerstva pro knihovny vychází z rámce, který se nastavil po přijetí knihovního zákona a souvisejícího nařízení vlády v letech 2001–2002. Po více než dvaceti letech, během nichž se role, společenský význam a tím pádem i potřeby knihoven významně proměnily, je debata o dalším směřování ministerských dotací logická. Na ministerstvu zároveň cítím určitý řekněme ideový posun v našem pohledu na to, jak s dotacemi do budoucna pracovat, byť ten se samozřejmě aktuálně úplně neprojeví.

V tento moment je nicméně hlavním spouštěčem změn přechod ministerstva kultury na elektronický systém přijímání žádostí o dotace. To je delší dobu připravovaný projekt, který přímo či nepřímo ovlivní řadu procesů a v konečném důsledku i to, jak budou vypadat dotační výzvy. A dávalo nám smysl s přechodem na nový způsob podávání žádostí spojit i některé dílčí obsahové změny.

Mění se tedy spíš proces než obsah?

Dá se to tak chápat. Troufl bych si říct, že tou největší výzvou na podzim bude právě to, že se žádosti budou podávat

elektronicky. Momentu přechodu na jiný systém využíváme k tomu, že lehce optimalizujeme strukturu VISKů a měníme některá pravidla. Z mého pohledu to je úprava v rovině nastavení parametrů. Vnímám to spíš jako první fázi výrazně delšího procesu. Významnější, strukturální výzvy vyžadují delší debatu, na kterou teď úplně nebyl prostor.

Když se chvíli zastavíme u těch pravidel a parametrů. Které úpravy byste vyzdvihl?

Určitě to, že nově bude možnost hradit z dotací ministerstva mzdy. Dlouhé roky z veřejných prostředků školíme experty v určitých oblastech, přitom naše dotační politika doteď preferovala dohodáře nebo externě nakupované služby před vyškolenými, kompetentními interními zaměstnanci. To je úprava, která mi právě s ohledem na dříve podporované aktivity dává hluboký smysl. Stejně tak mi přijde důležité, že se sjednotí pravidla pro minimální spoluúčast ve všech programech VISK na 30 %.

Bude se nějak upravovat či zpřesňovat zaměření jednotlivých VISKů?

V pár věcech ano. Motivací v tomhle případě je hlavně to, aby jednotlivé programy VISK byly jasnější a srozumitelnější profilované. Například VISK 1 chceme zacílit na podporu strategických projektů s celostátním dopadem a přínosem, převedou se tak do něj i projekty, které teď měly své samostatné programy. U VISK 2, tedy programu zaměřeného na vzdělávání knihovníků, se rozšíří jeho záběr. Jak se knihovnictví mění,

MICHAL FOJTÍK vystudoval informační studia a knihovnictví na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Během studií prošel různými knihovnickými pozicemi v Městské knihovně v Praze, poté sbíral zkušenosti v Austrálii, kde pracoval v City of Gosnells Libraries na předměstí Perthu. V letech 2010–2016 působil jako administrativní pracovník odboru literatury a knihoven Ministerstva kultury ČR, poté přešel do soukromé sféry, v roce 2021 nastoupil jako projektový manažer do Městské knihovny v Praze. Od září 2024 vede oddělení literatury a knihoven MK ČR.

je čím dál zřetelnější krátkozrakost toho, že jsme vzdělávání knihovníků doteď omezovali jen na IT kompetence. Nově tedy bude možné podpořit i vzdělávání v dalších oblastech. U VISK 3, zaměřeného na technologické vybavení, je zase asi nejpodstatnější změnou to, že jeden žadatel bude moci podávat jen jednu žádost v každé prioritě. Slibujeme si od toho snížení administrativní zátěže a trochu i zvýšení kvality žádostí, protože žadatel si svůj záměr bude muset o něco důkladněji promyslet.

Za mě je důležité, že typy ministerstvem podporovaných aktivit se v tento okamžik nemění, každý by se v té lehce upravené struktuře měl najít. Pro nás je naprosto zásadní kontinuita a předvídatelnost kroků ministerstva v dotační politice. Takže pokud najdeme oborovou shodu na tom, že se zásadněji sáhne do typů podporovaných aktivit, bude to

určitě komunikováno s mnohem větším předstihem. Žadatelé potřebují vědět, jakým směrem se ministerstvo bude ve střednědobém horizontu ubírat – a intenzivní debaty o tom směru s knihovnami teprve povedeme.

VISK s novým zaměřením se na příští rok nechystá?

Chystá. Máme v plánu ve zkušebním režimu vypsát nový VISK 10, zaměřený na celoživotní a občanské vzdělávání. Opět jde o snahu navázat na dřívější aktivity a současné trendy. V rámci Národního plánu obnovy se krajské knihovny osvědčily v roli vzdělavatelů pro pracovníky kulturních odvětví, dlouhodobě vidíme, že knihovny dokážou efektivně pomáhat veřejnosti orientovat se v řadě složitých témat, realizují aktivity podporující demokracii či využívání digitálních služeb státu. To jsou aktivity, které chceme zkusit dotacemi podpořit.

„Největší výzvou na podzim bude právě to, že se žádosti budou podávat elektronicky.“

V něčem složitější, v něčem snazší

Zmínil jste, že k podávání žádostí VISK a K21 bude sloužit Dotační portál Ministerstva kultury. Velké knihovny, které se s ním už setkaly při podávání žádostí na projekty v rámci Národního plánu obnovy, by asi potvrdily, že to je poměrně robustní nástroj, s nímž je třeba se chvíli sžívat. Bude pro potřeby knihoven nějak uzpůsobený?

Máte pravdu, že portál je komplexní, což je dané tím, že musí obsloužit velmi pestrou škálu dotačních programů napříč celým ministerstvem. Mám bohužel velmi malé možnosti ovlivnit funkcionalitu a vzhled portálu, nicméně pracujeme na tom, aby práce s ním byla co nejpříjemnější. I proto, že to je nová věc, očekávám, že dojde k jistému pocitu, že je to těžší než dříve. V oblasti návrhu rozpočtu projektu budou žadatelé muset víc dbát na pevnou strukturu rozpočtu, která bude v systému předdefinovaná. Na druhou stranu právě díky tomu, že portál už má určitou historii a využívá se pro administraci Národního plánu obnovy, má za sebou některé porodní bolesti, řadu věcí se podařilo doladit. A minimálně na ministerstvu víme, co při práci s ním můžeme čekat.

Část nejasností dřív možná vznikala proto, že neexistoval podrobnější metodický návod, co a jak v portálu vyplňovat.

Tohle beru, že je úplně základní věc, kterou můžeme knihovnám přechod do nového systému ulehčit. A nejde jen o portál,

pracujeme také na tom, aby byla jednodušší, jednoznačnější a srozumitelnější samotná výzva. Pokud jde o portál, připravujeme podrobný návod s popisem toho, kde, co a jak v systému vyplnit, včetně pokynů ke struktuře rozpočtu. Bude to jiné a bude třeba si na to zvyknout, ale měla by to zvládnout i malá obec. Zároveň nově nebudou potřeba některé přílohy, to práci mírně ulehčí.

Chystáte pro knihovny nějakou další metodickou podporu?

Beru už jako standard, že se k výzvam dělají informační webináře. Ty tentokrát vedle obsahu konkrétních programů VISK zaměříme i na obsluhu dotačního portálu. A připravujeme se i na to, že bude chodit víc dotazů a že naše podpora bude muset být intenzivnější. Jsem celkem smířený s tím, že se nevyhne kritice, jakkoli věřím, že bude konstruktivní, protože ta situace a způsob práce budou nové pro všechny zúčastněné, včetně týmu na ministerstvu. Je potřeba si říct, že tahle změna byla nevyhnutelná, donekonečna zkrátka přechod na elektronické podávání žádostí odkládat nejde.

Více dynamiky a (snad i) peněz

Když se podíváme za horizont letošního podzimu. Kam se budou úvahy o podpoře knihoven ubírat dál?

Řada otázek je charakteru technicko-procesního, kde musíme nejprve prověřit proveditelnost v rámci vnitřního fungování ministerstva a ve spolupráci s ostatními odbory. Sem patří otázky typu: Dokázali bychom vytvořit zjednodušené dotační řízení pro projekty s malým rozpočtem? Nebo: Dokázali bychom nějak dosáhnout víceletého financování pro velké, strategické projekty?

Jedna z věcí, kterou vnímám jako důležitou a v rámci stávajících předpisů proveditelnou, je větší dynamika ministerských dotací. Dokážu si představit, že některé výzvy vypisujeme mimořádně, jen v jednom roce nebo třeba jen dva, tři roky za sebou. Nebo výzvy, které jsou vypisované každý druhý rok. Důležité je, abychom se nebáli postupných úprav v čase a odblokovali určitou obavu věci zkoušet. Je to samozřejmě náročnější, ale z mého pohledu je vždy lepší zkusit otevřít nově zaměřenou výzvu a postupně ji vyhodnocovat a její pravidla ladit, než se roky snažit dobrat ideálních pravidel a s vyhlášením čekat. Měli bychom mít nejen ambici, ale i schopnost v dotační politice pružně reagovat na potřeby knihoven a na výzvy, které přináší společenský vývoj.

V jak dlouhém časovém horizontu předpokládáte, že by to takto mohlo fungovat?

To záleží na mnoha okolnostech, mimo jiné nás čekají parlamentní volby, ale vnitřně pracuji s dohledným, střednědobým horizontem, tedy jednotky let. Nastavit dotace tak,

aby byly dynamičtější, není samo o sobě tak složité, ale aby to fungovalo dobře a dávalo to smysl, musíme udělat řadu kroků uvnitř ministerstva. Například mnohem víc pracovat s daty, stanovovat si pro jednotlivé výzvy měřitelné indikátory a dívat se na to, jestli dotace podporují cíle a očekávání, která od nich máme.

Máte už teď za váš odbor definované priority, kam by měla dotační podpora v budoucnu směřovat?

Tohle je těžká otázka. Jak jsem říkal, zásadní je dohodnout se s klíčovými aktéry na rámcové představě, jakým směrem se má do budoucna ubírat české knihovnictví a kde v tomto směřování dává podpora ministerstva největší smysl. Dost to komplikuje třeba i rozšíření umělé inteligence, která před nás staví řadu úplně nových otázek, jako třeba: Dává smysl podporovat retrokatalogizaci v té formě, jak se nyní dělá, nebo finance alokovat na vývoj nějakého nástroje na bázi umělé inteligence, který pak bude schopen práci dělat výrazně rychleji? To potřebujeme vědět od odborníků v oboru, těžko to rozhodneme z Nosticova paláce.

Kdybych ale měl mluvit jen za sebe, tak čistě osobní názor Michala Fojtíka je, že by podpora knihoven měla mít dva hlavní pilíře – podporu vzdělávání knihovníků ve všech jeho aspektech a podporu centralizace a optimalizace knihovnických služeb, což zahrnuje mimo jiné Centrální portál knihoven, regionální automatizované knihovní systémy nebo efektivní využití digitalizační infrastruktury, kterou teď výrazně modernizujeme v rámci Národního plánu obnovy.

Podpora knihoven by podle mě měla mít dva hlavní pilíře – vzdělávání knihovníků a centralizaci a optimalizaci knihovnických služeb.

Výrazně do toho může promluvit to, jaké finanční prostředky bude mít ministerstvo k dispozici. Pro rok 2025 došlo k poměrně významnému navýšení objemu rozdělovaných peněz. Bude to pro následující rok stejné?

Nebudu spekulovat, protože rozpočet na příští rok se teprve tvoří. Rádi bychom ale, aby finance na podporu knihoven byly ve stejné výši jako pro letošní rok.

Zároveň to opět trochu souvisí s tím, co už jsem říkal. Mým cílem je, abychom za knihovny byli do budoucna co nejlépe připraveni na vyjednávání o rozpočtu. To znamená v diskusích s oborovou komunitou identifikovat priority, mít pro ně propočítané náklady a výnosy, mít připravené argumenty pro obhajobu třeba i vyšších finančních požadavků.

A pak je tu ještě jeden důležitý aspekt, a to je rozpočet Národní knihovny a Moravské zemské knihovny, který s balíkem ministerských dotací úzce souvisí. Pokud na rozvoj některých projektů budou mít námi zřizované knihovny dost prostředků ve svém rozpočtu, můžeme z dotací víc podpořit síť knihoven.

Myslet na základní funkci

Ve vedení oddělení literatury a knihoven jste rok. Jak ho hodnotíte?

Díky předchozí zkušenosti jsem už trochu tušil, do čeho jdu, v čem státní správa funguje a v čem nefunguje. Obecně uplynulý rok hodnotím pozitivně, uběhl velmi rychle, řadu věcí se i v té krátké době podařilo posunout. Optimismem mě naplňuje hlavně to, že kolem sebe mám kolegy, kteří vidí smysl ve službě veřejnosti a mají chuť věci posouvat a zlepšovat.

Náš obor čeká diskuze i o tak zásadních věcech, jako je vůbec definice knihovny a jejích základních funkcí.

Díváte se při uvažování o roli ministerstva a o podpoře knihoven na zahraniční modely a zkušenosti?

Příklady dobré praxe ze zahraničí sledujeme, je ale třeba říct, že český systém knihoven je v porovnání s ostatními zeměmi velmi robustní, propojený a organizovaný. Takže se spíš díváme na určité trendy. Z mého pohledu se na západ od nás mnohem více řeší zapojení municipalit, práce knihoven pro komunitu v místě jejich působení nebo třeba automatizace a samoobslužnost. Zároveň zahraniční vývoj ukazuje, že náš obor čeká diskuze i o tak zásadních a zdánlivě vyřešených věcech, jako je vůbec definice knihovny a jejích základních funkcí.

Tím směřujete k úpravě knihovního zákona?

Úplně ne, i když novelizace knihovního zákona je určitě jedno z důležitých témat. Měl jsem teď spíš na mysli to, jaký akcent dáváme na jednotlivé role a činnosti knihoven, jak je prezentujeme, co na nich oceňujeme. Což se spíš promítá do koncepce rozvoje knihoven.

Potřebujeme se zkrátka bavit o tom, v čem je hlavní role knihoven, podstata toho, proč knihovny máme. Že jednou z jejich základních úloh je poskytovat nízkoprahový přístup k části našeho kulturního bohatství, čímž knihovny pomáhají utvářet naši kulturní identitu. Je jasné, že knihovny potřebují

experimentovat, že si musí neustále hledat svoje místo, že se dívají po možnostech, jak rozšiřovat svoje služby a funkce. To je v pořádku. Na druhou stranu zdroje, které máme k dispozici, jsou omezené. A nikdy jich nebudeme mít dost na to, abychom dělali vše, co bychom chtěli nebo co si myslíme, že bychom měli dělat. Mně přijde důležité, abychom v rámci toho hledačského procesu ani v rámci finanční podpory ministerstva nezapomínali na základní funkci knihoven, kterou je zpřístupňování a uchovávání dokumentů.

Jaká další výzva čeká vaše oddělení po úpravách VISKů?

Vedle knihoven je v naší gesci podpora literatury a v této oblasti je před námi velký úkol: zvládnout co nejlépe prezentaci Česka jako čestného hosta Frankfurtského knižního veletrhu v roce 2026. Naši účast na veletrhu koordinuje Moravská zemská knihovna, ale i pro nás to znamená řadu neviditelných administrativních výzev. Několikrát jsem zmínil potřebu debaty s odbornou knihovnickou veřejností, a to nejen nad otázkami dalšího směřování VISKů, to je dost náročná společná práce. A čekají nás další kroky v digitalizaci procesů na ministerstvu. Takže vše nasvědčuje tomu, že i další rok tu uběhne velmi rychle. ●

ROMAN HÁJEK je ředitelem Středočeské knihovny v Kladně a předsedou SKIP.

Změny v dotačních programech VISK na podzim 2025

VISK	Název podprogramu	Tematické kruhy	Novinky
VISK1	Projekty s celostátním dopadem a implementace Koncepce rozvoje knihoven v České republice	1. Podpora centrálních služeb pro systém knihoven ČR. 2. Podpora rozvoje Centrálního portálu knihoven Knihovny.cz (CPK) jako národního portálu a provozu i rozvoje modulu pro sdílení fondů a meziknihovní výpůjční služby Získej. 3. Vývoj a implementace funkcionalit umožňujících jednotné rozšíření funkcí knihovních systémů. 4. Rozvoj systémů s otevřeným kódem, např. Kramerius, ProARC, ARCLib. 5. Podpora centrální katalogizace české beletrie pro knihovny ČR prostřednictvím Souborného katalogu ČR. 6. Podpora výměny a sdílení informací a zkušeností v rámci sítě mezinárodních knihovnických spolků a sdružení a rozvoj mezinárodní spolupráce. 7. Podpora vydávání metodických a studijních textů, včetně periodik s celostátním dopadem, zaměřených na celoživotní vzdělávání knihovníků a rozvoj odborných činností knihoven všech typů. 8. Podpora celostátních průzkumů a analýz zaměřených nejen na stav knihoven a jejich působení ve vztahu k veřejnosti.	Všechny prioritní projekty s celostátním dopadem a související s plněním Koncepce rozvoje knihoven. Většina tematických okruhů je nových nebo sem nově přesunutých.
VISK2	Celoživotní vzdělávání pracovníků knihoven	1. Prohlubování komplexních odborných způsobilostí (kompetencí) podle NSK. 2. Tvorba, příprava a realizace knihovnických rekvalifikačních kurzů pro získání odborné způsobilosti podle NSK. 3. Vzdělávání knihovníků v oblasti ochrany fondu a konzervátorských úkonů. 4. Podpora celoživotního vzdělávání všech zaměstnanců pracujících v knihovnách v dalších oblastech přímo souvisejících s činnostmi knihoven všech typů (např. management, marketing, ekonomika, legislativa, projektové řízení, kurzy pro práci s národnostními menšinami a osobami se zdravotním postižením atd.). 5. Podpora občanského vzdělávání zaměstnanců pracujících v knihovnách (rozvoj občanských kompetencí, podpora aktivního občanství, rozvoj kritického myšlení atd.). 6. Tvorba výukových oborových materiálů, standardů, metodik, doporučení (např. e-learning, webináře). 7. Kurzy pedagogického minima pro knihovníky, lektorské a prezentační dovednosti. 8. Pořádání oborových konferencí a akcí.	Rozšíření okruhu uživatelů z "knihovníků" na všechny "pracovníky v knihovnách", rozšíření podpory o další druhy vzdělávání, resp. na všechny oblasti, které souvisejí s činnostmi knihoven.
VISK3	Informační centra veřejných knihoven	1. Podpora nákupu automatizovaného knihovního systému, včetně nákupu hw a sw vybavení s automatizací souvisejícího. 2. Vytváření celostátních a regionálních kooperačních systémů na bázi ICT. 3. Podpora budování a obnovy technologického a speciálního vybavení knihoven, např. vybavení interaktivních učeben, tvůrčích dílen a laboratoří informačními technologiemi. 4. Podpora zahájení výpůjček e-knih a e-audioknih v českém jazyce – určeno výhradně na nákup licencí pro základní knihovny zřízené příslušným orgánem obce. 5. Podpora všeobecné dostupnosti knihovnických služeb pro občany se zdravotním postižením. 6. Aktualizace software a hardware vzdělávacích center krajských knihoven.	Konsolidace témat, které se týkají začínající automatizace a obnovy HW a SW vybavení. Bodově zvýhodněné budou knihovny, které provozují, jsou zapojené nebo se nově zapojují do regionálního knihovního systému. V případě dostatečné alokace bude otevřen tematický okruh určený pouze pro krajské knihovny.
VISK4	Národní program ochrany knihovních fondů	1. Ochrana knihovních dokumentů před nepříznivými vlivy prostředí s důrazem na konzervační a restaurátorské zákroky pro zlepšení jejich fyzického stavu. 2. Zhotovení ochranných obalů z lepenky archivních kvalit. 3. Odkyselování svazků postižených degradací kyselého papíru. 4. Monitoring a úprava klimatických parametrů, prevence škod při živelních pohromách.	Bez významných změn.

VISK	Název podprogramu	Tematické kruhy	Novinky
VISK5	Národní program rekatologizace a retrospektivní konverze a rozvoj Souborného katalogu ČR a souboru národních autorit*	1. Rekatologizace fondů metodou de visu včetně zvukových dokumentů a retrospektivní konverze katalogů. 2. Kooperativní zpracování analytických záznamů. 3. Kooperativní tvorba a využívání souborů národních autorit. <i>*Pozn. red.: Název VISK 5 ještě nebyl v době uzávěrky plně ukotven.</i>	Sloučeno s částí VISK9.
VISK6	Národní program digitálního zpřístupnění vzácných dokumentů – Memoriae Mundi Series Bohemica	Podpora především digitalizace rukopisů, starých a vzácných tisků (s dobou vzniku cca do 1. pol. 19. století). V případě podpory digitalizace novodobých dokumentů je kladen důraz na bohemikální hledisko.	Bez významných změn.
VISK7	Národní program digitalizace a dlouhodobé archivace dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru – Kramerius	1. Digitalizace ohrožených bohemikálních dokumentů. 2. Instalace nové verze Systému Kramerius. 3. Podpora instalace a implementace softwarových nástrojů pro zajištění dlouhodobé archivace digitálního obsahu včetně školení odborného personálu, vytváření a modifikace balíčků vhodných pro dlouhodobé ukládání digitálního obsahu. 4. Podpora instalace softwarových nástrojů pro zajištění vytváření balíčků vhodných pro dlouhodobé ukládání digitálního obsahu. 5. Reformátování zvukových dokumentů zaznamenaných na fonografických válečcích a gramofonových deskách včetně převodu etiket a obalů do digitální podoby.	Bez významných změn.
VISK10	Celoživotní a občanské vzdělávání v knihovnách	1. Vzdělávací aktivity, které posilují občany v aktivním a odpovědném podílu na správě věcí veřejných a rozvoji demokratické společnosti – občanská gramotnost, lidská práva a svobody, právní vědomí, sociální odpovědnost atd. 2. Rozvoj sociálních kompetencí v mimořádných situacích, vzdělávání a osvěta v oblasti finanční, mediální a digitální gramotnosti a výchova ke vztahu k životnímu prostředí v souvislosti s opatřeními reagujícími na klimatickou změnu. Rozvoj digitálních kompetencí, práce s novými médii a technologiemi, znalosti v oblasti digitální bezpečnosti. 3. Aktivity zaměřené na podporu informační společnosti, využívání digitálních služeb státu a budování schopností knihoven poskytovat podporu ve využívání těchto služeb. 4. Podpora a propagace dobrovolnictví a mezigeneračního dialogu. Metodická pomoc, zvyšování prestiže dobrovolnictví, motivace dobrovolníků a jejich vzdělávání, spolupráce s jinými organizacemi a firmami podporujícími společenskou odpovědnost. 5. Vzdělávací akce pro osoby sociálně vyloučené či vyloučením ohrožené. 6. Tvorba výukových materiálů, standardů, metodik, doporučení (např. e-learning, webináře) zaměřených na celoživotní a občanské vzdělávání veřejnosti.	Nový podprogram na podporu knihoven jako míst celoživotního a občanského vzdělávání; míst, kde budou rozvíjeny kompetence potřebné pro zodpovědný život v demokratické společnosti, povedou ke vzájemnému respektu, ke kritickému myšlení a k aktivnímu zájmu o věci veřejné a život kolem sebe.
VISK 8/I	Informační zdroje		Zrušeno
VISK 8/II	Jednotná informační brána a Centrální portál českých knihoven		Zrušeno jako samostatný podprogram
VISK 9/I	Rozvoj Souborného katalogu ČR (CASLIN) a souboru národních autorit I.		Zrušeno jako samostatný podprogram
VISK 9/II	Rozvoj Souborného katalogu ČR (CASLIN) a souboru národních autorit II.		Zrušeno jako samostatný podprogram

Novinky a změny v dotačním řízení Knihovna 21. století

Co přinese nadcházející období?

KRISTÝNA KAVÍKOVÁ / kristyna.kavikova@mk.gov.cz

Dotační programy VISK a Knihovna 21. století Ministerstva kultury patří dlouhodobě mezi klíčové nástroje podpory knihoven v celé České republice. Pomáhají financovat nejen obnovu a modernizaci vybavení, ale i vzdělávání knihovníků.

Speciálně dotační program K21, o kterém pojednává tento článek, přispívá k rozvoji čtenářství, podporuje dostupnost informací pro občany se zdravotním postižením, národnostních menšin, cizinců a podporuje komunitní aktivity knihoven. S novým obdobím však přicházejí i úpravy pravidel, které mají za cíl proces podávání žádostí zjednodušit a více zohlednit současné potřeby knihoven a jejich uživatelů.

Na Ministerstvu kultury se nedávno sešla odborná komise, která se dlouhodobě věnuje přípravě změn dotačního programu K21. Členové odborné komise se shodli, že nadcházející období bude náročné nejen pro žadatele, ale i pro ně – nová pravidla a podmínky totiž vyžadují změnu dosavadních postupů. Z pracovního setkání vyplynulo několik klíčových bodů, které určí další směřování podpory knihoven v nadcházejícím období.

Jedním z hlavních témat je zavedení nového dotačního portálu Ministerstva kultury (zkráceně DP MK ČR). Žadatelé o dotaci se v něm budou muset seznámit se zcela novým uživatelským rozhraním, novou strukturou rozpočtu, aby byli schopni přesně definovat jednotlivé položky. Bude zajištěna podpora ve formě celostátního webináře k samotné registraci, který krok po kroku provede žadatele celým procesem. *„Kolegové mají s dotačním programem Ministerstva kultury zatím velice málo zkušeností a organizací celostátního webináře chceme předejít jejich obavám. Jedině edukace nám všem může pomoci,”* shodla se odborná komise. Zajištěna by měla být i technická podpora pro případ komplikací, když něco nepoběží zrovna tak, jak má.

Při posuzování žádostí dotačního programu K21 bude věnována významná pozornost hodnotícím kritériím a financování projektů. Nově bude nastaven model financování

maximálně **70 %** čerpání z dotace a minimálně **30 %** čerpání ze spoluúčasti. Nově se zvýší minimální hranice žádané a poskytnuté dotace na **20 000,- Kč**. Počet žádostí se pro jednotlivé žadatele nemění – nadále budou moci podávat maximálně tři žádosti. Zpátky do hry se vrací občerstvení a jeho zařazení do spoluúčasti – *„jeho zrušení v praxi nepříznivě ovlivnilo kvalitu komunitních a vzdělávacích akcí”*. Občerstvení bude moci být hrazeno i u akcí pro veřejnost. Publikační činnost zůstává podporovanou oblastí.

Důležitým tématem je také dobrovolnictví v knihovnách, které by se mělo stát jedním z hodnotících kritérií. Odborná komise se na jednání shodla, že práce dobrovolníků má významný přínos a že by knihovny měly tuto formu pomoci aktivněji využívat. *„Knihovny, jež aktivně zapojují dobrovolníky, by tak mohly získat ještě větší zvýhodnění, než tomu bylo doposud,”* zaznělo během jednání. Zpřesní se pravidla pro zapojení dobrovolníků, jak v procesu žádostí, tak při vyúčtování.

Další změny se dotknou vzdělávání knihovníků, jehož podpora byla v oblasti č. 4 součástí programu K21. Tato oblast se nově převede do jednoho z programů VISK. U lektorských služeb zazněla potřeba úpravy současného limitu 500,- Kč/hod., který je považován za nedostačující pro zajištění kvalitních lektorů.

Důležitým prvkem připravovaných změn je také inkluze a rozšíření cílových skupin. Dotační program K21 se má stále významně zaměřovat na osoby se zrakovým a sluchovým postižením, ale i osoby s mentálním postižením, detailněji se zaměřovat na mládež, rodiny s dětmi, seniory a cizince.

Při zachování prioritního nastavení na podporu čtenářství a rozvoje čtenářské gramotnosti se bude klást daleko větší důraz na komunitní činnost knihoven a práci s pomůckami:

„Pokud budou knihovny půjčovat pomůcky domů, pro mnohé rodiny to bude úleva, protože to bude jediná možnost, jak je mít alespoň na 30 dní k dispozici,“ zaznělo během jednání. Přemýšlí se také o speciálním programu VISK pro vzdělávání veřejnosti s náležitostmi vzdělávacích programů.

Připravované změny v dotačním programu K21 mají žadatelům knihoven ulehčit administrativu, otevřít nové možnosti financování a posílit jejich roli jako moderních komunitních center. Ministerstvo kultury tímto vyzývá knihovny, aby sledovaly připravované výzvy a aktivně se zapojily do čerpání podpory. Včasná příprava a účast na celostátních webinářích jim umožní naplno využít příležitosti, které dotační program K21 v nadcházejícím období nabídne. ●

[Přehled dotací pro oblast knihoven](#)

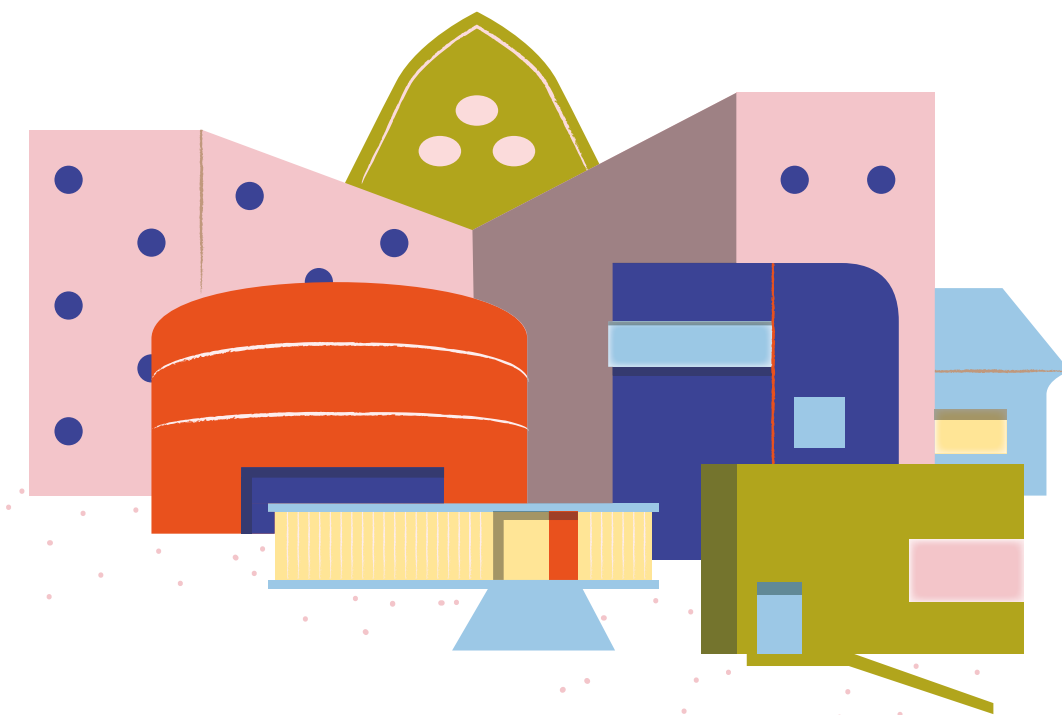
← zde

[Dotační portál Ministerstva kultury](#)

← zde

KRISTÝNA KAVÍKOVÁ pracuje v oddělení literatury a knihoven, Odboru knihoven, umění a kreativních odvětví na Ministerstvu kultury ČR, je členkou redakční rady časopisu *Čtenář*.

U nás

připravil: ROMAN HÁJEK

Foto: archiv MPO

NTK povede Petr Očko

Ministr školství, mládeže a tělovýchovy Mikuláš Bek jmenoval ředitelem Národní technické knihovny od 16. září 2025 Ing. Petra Očka, Ph.D. Zkušený manažer působil v minulosti mimo jiné jako sekční ředitel pro oblast fondů EU, výzkumu a vývoje na Ministerstvu průmyslu a obchodu ČR, jako generální ředitel agentury pro podporu podnikání a investic CzechInvest nebo jako předseda Technologické agentury ČR. Očko byl jmenován ve třetím vyhlášeném výběrovém řízení, dvě předchozí ministerstva zrušilo. Ministr Bek si od nového ředitele slibuje zejména posílení NTK v oblasti podpory vědy, výzkumu a inovací. ●

Týden knihoven připomene jejich sílu v online i offline světě

Pravidelná říjnová kampaň Svazu knihovníků a informačních pracovníků ČR na podporu českých knihoven nese letos motto: „Jsme tu pro vás. Naživo i online. Vaše knihovny“. Podobně jako v případě kampaně k Březnu – měsíci čtenářů, se na přípravách podílela Moravská zemská knihovna a portál Knihovny.cz. Týden knihoven vychází na 6.–12. října 2025.

Cílem letošního ročníku je ukázat knihovny jako místo, kde se setkává tradiční půjčování knih a množství kulturních, vzdělávacích a komunitních akcí s moderními digitálními službami. V návaznosti na aktuální komunikační téma knihoven se zaměří na přístup ke knihovnám online, dostupnost knih kdykoliv a odkudkoliv i úlohu knihoven v postupné digitalizaci státu.

Knihovny se mohou do kampaně zapojit se svými akcemi ukazujícími pestrost knihovních služeb i v rámci komunikační kampaně. Pro tu vznikl ve spolupráci s portálem Knihovny.cz soubor materiálů, které knihovny mohou použít na svých

komunikačních platformách.

Novým formátem je online webinář pro veřejnost s Ivou Zadražilovou na téma Jak číst tisíce e-knih zdarma s portálem Knihovny.cz, chystaný na čtvrtek 9. října od 16:00, jehož sledování mohou knihovny zařadit do svých programů k Týdnu knihoven.

Veškeré podrobnosti a materiály jsou k dispozici na: tydenknihoven.cz. ●

Městská knihovna v Praze nabízí e-audioknihy načtené umělou inteligencí

Knihovnictví ohledává možnosti, které pro jeho rozvoj znamenají rozšíření umělé inteligence. Městská knihovna v Praze zkouší nástroje generativní AI využít k načítání audioknih. V létě spustila podcastovou sérii Nová vlna, v níž je možné si poslechnout vybrané tituly klasické literatury (viz QR kód). Na základě tohoto experimentu se knihovna, jež je mimochodem jedním z největších vydavatelů e-knih v Česku, bude rozhodovat o své budoucí strategii na vydávání e-audioknih. ●

Vědecká knihovna v Olomouci si připomíná 250 let od založení

V roce 1775 byla v Olomouci založena Lyceijní knihovna v Olomouci, předchůdkyně dnešní Vědecké knihovny v Olomouci. Bohatou historii knihovny představila výstava *Vědecká knihovna v Olomouci jako veřejná knihovna (1775–2025)*, kterou knihovna pořádala od května do srpna v prostorách Červeného kostela. Zaměřila se mimo jiné na význam knihovny při svozu a katalogizaci vzácných rukopisů, tisků a dalších artefaktů z moravských a slezských klášterů zrušených dekretem císaře Josefa II. v roce 1782. ●

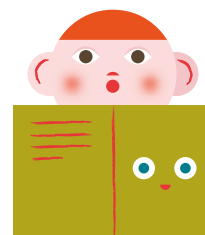
Foto: archiv Vědecké knihovny v Olomouci

Hledá se nový šéf / nová šéfka Knihovnického institutu

Národní knihovna vypsalala výběrové řízení na nástupce Víta Richtera v čele Knihovnického institutu. Zájemci o jednu z klíčových pozic českého knihovnictví mohli své vize budoucího rozvoje institutu doručit do 15. srpna, nový ředitel / nová ředitelka by se měla funkce ujmout nejdříve v říjnu 2025. ●

Čtenářství jako téma roku 2026 pro knihkupce, nakladatele i knihovníky

Vše nasvědčuje tomu, že v roce 2026 se zájmy různorodých aktérů na českém knižním trhu protnou nad tématem **čtenářství**. Svaz českých knihkupců a nakladatelů chystá plošnou marketingovou kampaň, jejímž cílem je představit přínosy čtení pro úspěšné fungování v dnešním světě. Přestože kampaň bude cílit především na ty, kteří čtou jen málo nebo vůbec (motivací je především zvýšení prodeje knih), předpokládá se i zapojení knihoven. Profesionální agentura nyní rozpracovává koncept, spuštění se zatím plánuje na jaro 2026. Paralelně se na platformě Priority 6 Ústřední knihovnické rady debatuje o budoucím komunikačním tématu knihoven, a i to by se mělo točit kolem podpory čtenářství, lásky ke čtení či dětského čtenářství. ●

Týden pro digitální Česko již v září také v knihovnách

Největší vzdělávací akce zaměřená na digitální dovednosti už se stala pevnou součástí kalendáře podzimních akcí, byť tentokrát se odehrála nečekaně brzy, již v týdnu od 8. září. Letošní ročník se zaměřil na tři hlavní témata, která hýbou společností: digitální budoucnost trhu práce, digitální svět pro každého a digitální technologie zítřka. Do akce se postupně zapojuje také čím dál tím více knihoven, které na své půdě nabízejí zajímavé přednášky, workshopy či akce pro školy. Všechny akce jsou zdarma, některé však vyžadují registraci.

Více na:

budoucnostjedigitalni.gov.cz. ●

Frankfurtský knižní veletrh navazuje spolupráci s karlovarským filmovým festivalem

Moravská zemská knihovna, jejíž České literární centrum koordinuje účast Česka jako čestného hosta Frankfurtského knižního veletrhu, pomáhá hledat nová propojení kulturních institucí. Na letošním karlovarském filmovém festivalu se tak objevil nový formát setkání „České kino/Books to Screen“, inspirovaný německou filmovou přehlídkou Berlinale. Smyslem této networkingové platformy je hledat vhodná literární díla pro filmové adaptace a podpořit synergii mezi literaturou a filmem. ●

Německá knihovna roku je v Drážďanech

Německý svaz knihoven (Deutscher Bibliotheksverband) vyhlásil nejlepší knihovny za rok 2025. V kategorii městských knihoven si ocenění odnesla Městská knihovna v Drážďanech, mimo jiné za svůj decentralizovaný přístup, tj. snahu šít nabídku svých služeb pro potřeby konkrétního městského obvodu, a za schopnost flexibilně reagovat na aktuální společenské problémy a potřeby, například v souvislosti se silnou migrační vlnou. V kategorii menších, komunitních knihoven si ocenění odnesla Městská knihovna v Siegburgu. ●

Vítězný tým s oceněním / Foto: archiv Stadtische Bibliotheken Dresden

60 eur na 1 obyvatele

ročně jde ve Finsku z veřejných prostředků na podporu knihoven, což je čtyřikrát více než ve Velké Británii a šestkrát více než v Německu (pro představu jde asi o 8,5 miliardy korun). A jak si v rozsáhlém článku povšiml britský deník *The Times*, zdá se, že se tato investice zemi vyplácí. Zatímco v jiných zemích se knihovny potýkají s propadem klasických služeb, ve Finsku jsou čísla nejlepší za posledních 20 let. Průměrný Fin navštíví knihovnu 9× ročně a vypůjčí si 15 knih. Uživatelé do 18 let si pak v průměru půjčí dokonce 40 knih ročně. Knihovny jsou ve společnosti vnímány jako silný partner pro začleňování sociálně slabších vrstev obyvatel i jako brána ke vzdělávání a úspěšné kariéře. ●

Oprava / doplnění

V minulém čísle *Čtenáře* jsme v této rubrice v aktualitě „IFLA má nové vedení a Češi své zástupce ve výborech“ uvedli, že českými zástupci v orgánech IFLA budou v novém volebním období Lenka Dostálová (Moravská zemská knihovna), Michaela Mrázová (Národní knihovna ČR) a Lenka Prucková (Knihovna města Olomouce).

Po přepočtení volebních hlasů byla nicméně zvolena rovněž Zuzana Bolerazská z Národní knihovny ČR jako zástupce v National Libraries Section.

V orgánech IFLA rovněž působí další pracovníci Národní knihovny ČR – Petra Vávrová a Tomáš Klimek.

Čtveřice digitálních práv pro paměťové instituce

Světová knihovnická organizace IFLA se spolu s řadou partnerských organizací zastupujících archivy, muzea a další kulturní organizace připojila k podpisu mezinárodní dohody o Čtyřech digitálních právech (ourfuturememory.org). Paměťové instituce by podle ní měly mít právo:

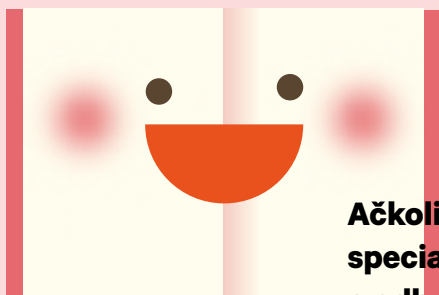
1. Shromažďovat materiály v digitální podobě, ať už digitalizací fyzických sbírek, nákupem na volném trhu, nebo jinými legálními prostředky.
2. Uchovávat digitální materiály a v případě potřeby je opravovat, zálohovat nebo přeformátovat, aby bylo zajištěno jejich dlouhodobé uchování a dostupnost.
3. Poskytnout kontrolovaný vzdálený online přístup k digitálním materiálům.
4. Spolupracovat s dalšími paměťovými institucemi sdílením nebo přenosem digitálních sbírek s cílem napomoci jejich uchování a zpřístupnění.

Byť samotná práva nejsou nějak převratně inovativní, smyslem iniciativy je především poukázat na plíživé oslabování pozice paměťových institucí při vyjednávání o licenčních podmínkách zpřístupňování digitálních děl se zástupci správců autorských práv. Digitální prostředí se jednoduše chová jinak než to analogové, důsledkem je stav, kdy knihovny – z finančních či jiných důvodů nejsou schopné svým uživatelům zpřístupnit čím dál větší množství digitálních děl. IFLA mimo jiné vyzývá k návratu někdejší rovnováhy mezi zájmy knihoven a správců autorských práv tak, aby občanům byl zaručen rovný přístup k informacím. ●

Více na
ourfuturememory.org

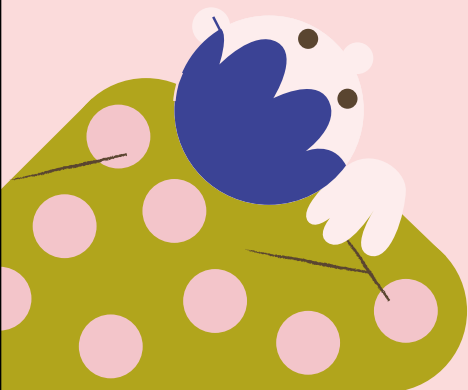
Učící knihovník

Ačkoli tato profese, respektive označení této knihovnické specializace, není u nás ještě plně ukotveno, vždy se jedná o odborníka, který se věnuje především aktivitám rozvíjejícím čtenářskou nebo informační gramotnost širokého spektra cílových skupin (připravuje a realizuje edukační programy, workshopy apod.). Tematický celek tohoto čísla *Čtenáře* se věnuje právě učícím knihovníkům. Ti mají ve vzdělávacím procesu práce s informacemi nezastupitelnou roli. Uvedené příspěvky přibližují jak teoretickou rovinu oboru, tak ukazují zkušenosti z praxe napříč skupinami, s nimiž se učící knihovníci při své práci setkávají.

Téma sestavili:

MARIE OTAVOVÁ
MICHAELA MORYSKOVÁ
KRYŠTOF ČEŘOVSKÝ
MICHAELA MRÁZOVÁ

Profese učící knihovník

MARIE OTAVOVÁ / marie.otavova@uhk.cz

Knihovny přinášejí příležitost k celoživotnímu vzdělávání a knihovníci se stále častěji stávají hlavními aktéry vzdělávacích aktivit a jsou tak informačními specialisty a učiteli v jedné osobě. Během posledních 15 let se stále častěji v českém i zahraničním prostředí setkáváme s pojmem „učící knihovník – teaching librarian“. Impulzem ke vzniku této knihovnické specializace byl masivní nárůst informačních a komunikačních technologií a potřeba předat uživatelům schopnost získané informace efektivně využívat a sdílet.

Učící knihovník je specializovaný knihovník, který je aktivním partnerem v procesu učení a pomáhá uživatelům rozvíjet dovednosti potřebné pro efektivní vyhledávání, hodnocení a využívání informací v různých formátech a kontextech. Jeho role přesahuje tradiční knihovnické služby a zahrnuje tvorbu a realizaci vzdělávacích programů, workshopy a další aktivity zaměřené na rozvoj informační gramotnosti. Učící knihovník je hlavním aktérem propojování formálního a neformálního vzdělávání.¹

Zatímco tradiční knihovnické specializace se zaměřují na akvizici, katalogizaci a organizaci fondu, učící knihovník cílí své aktivity na vzdělávání a rozvoj informační gramotnosti, je aktivním partnerem pedagogů ve vzdělávacím procesu, využívá cíleně své kompetence, aby pomohl uživatelům lépe se orientovat v informačním prostředí, efektivně využívat dostupné zdroje, posoudit jejich relevanci.²

V současné době existuje velké množství odborných publikací, které se problematice učícího knihovníka a vzdělávání zabezpečovaném knihovnami věnují. Zcela zásadní význam mají dvě publikace autorky Pavlíny Mazáčové, které vznikly ve spolupráci Knihovnického institutu a NK ČR a Katedry informačních studií a knihovnictví FF Masarykovy univerzity *Rozvoj kompetencí učícího knihovníka: výzkumy, kurikulum, gramotnosti* (2023) a *Učící knihovnice, učící knihovník: od přípravy k evaluaci vzdělávacího programu* (2024). Druhá z uvedených publikací se zaměřuje na edukační aktivity v knihovnické praxi a řeší problematiku plánování a vedení vzdělávacího programu. Seznámení s touto nepostradatelnou pomůckou všech učících knihovníků je součástí série článků ve *Čtenáři* k této problematice.

Už před více než čtvrtstoletím vznikla na půdě VŠ knihoven potřeba tzv. učících knihovníků – původně především školitelů

vyhledávání v databázích. A byly to právě vysokoškolské knihovnice, které před 25 lety iniciovaly vznik skupiny IVIG (zkratka pro Informační Vzdělávání a Informační Gramotnost).

Aktivity této pracovní skupiny mají pro šíření informační gramotnosti a podporu informačního vzdělávání a učících knihovníků význam, a to nejen v rámci akademických knihoven.

K sérii článků blíže

Představu o tom, jaký vývoj stojí za současnou podobou informačního vzdělávání, si můžete udělat z příspěvku **25 let Pracovní skupiny pro informační vzdělávání a informační gramotnost (IVIG) ve zkratce** od její současné vedoucí Michaely Moryskové. Článek Terezy Šmilauerové popisuje náplň letošního Semináře IVIG s názvem **IVIG 25 let mezi studenty – co se změnilo od generace X ke generaci Z**. Na letošním Semináři se nejen slavilo a ohlíželo se zpět, ale také se věnovala pozornost budoucnosti. Jak se mění naši studenti? Co dnes znamená učit generaci, která vyrůstá s mobilem v ruce? A jaké příklady dobré praxe nám mohou ukázat cestu dál?

Významnou akcí, zaměřenou na podporu a rozvoj informačního vzdělávání, je také mezinárodní konference LILAC. Jedná se o konferenci přímo určenou pro knihovníky a profesionály v oblasti informačního vzdělávání, podporující networking a sdílení odborných zkušeností mezi zúčastněnými profesionály z více než 30 zemí světa, kteří informační gramotnost zkoumají nebo vyučují včetně vzdělávacích technologií. Díky článku Michaely Moryskové a Terezy Schwarzkové Matýsové **Postřehy z konference LILAC** se dozvíme o vybraných oblastech vztahujících se k informačnímu vzdělávání pro uživatele různých typů knihoven, které zazněly na konferenci LILAC 2025, konané ve dnech 14.–16. dubna 2025 v Cardiffu.

Výrazný zlom ve vzdělávacích aktivitách realizovaných v prostředí knihoven přinesla pandemie covidu-19, kdy bylo nezbytné převést vzdělávací aktivity knihoven částečně nebo úplně do online prostředí. „Blended learning“ je formou výuky, kdy je kombinována prezenční forma s počítačem zprostředkovanou výukou. Tato situace odstartovala v prostředí vysokoškolských knihoven v ČR zájem zapojit se do centralizovaného rozvojového projektu (CRP 18+) „Podpora blended learningu vysokoškolskými knihovnami (služby, zdroje, procesy)“. Hlavním výstupem projektu je soubor doporučení, ve kterém 21 zapojených knihoven sdílelo své zkušenosti i z oblasti vzdělávání.³ Proto jako další střípek mozaiky zařazujeme článek **Blended Learning: literature review** autorky Andrey Kučerové.

Článek Pavly Vizváry – **Otevřené vzdělávání a knihovny: příležitost pro českou knihovnickou praxi** přináší inspiraci, jak mohou knihovny zařadit do své činnosti i otevřené vzdělávací aktivity. Také představuje ENOEL Toolkit, který vytvořili odborníci z celého světa v rámci odborné komunity ENOEL (The European Network of Open Education Librarians). Jedná se o sadu nástrojů, které jsou poskytnuty odborné veřejnosti pro využití studenty, učiteli, vzdělávacími společnostmi a knihovníky pro prosazování otevřeného vzdělávání. V roce 2025 byla nabídka obohacena také o českou verzi.

Závěrem

V zahraničí je pozice učícího knihovníka – „teaching librarian“ a „teacher librarian“ – již dávno legislativně pevně zakotvena. V Kanadě, Spojených státech amerických a Austrálii je ale pojem „teacher librarian“ používán v prostředí školních knihoven a školních informačních center a jedná se o profesionální knihovníky, kteří ke svému knihovnickému vzdělání mají další

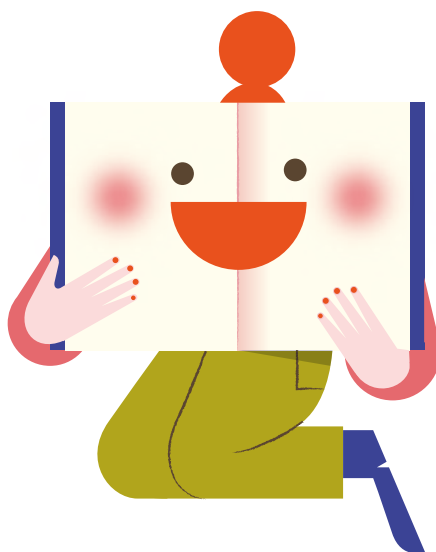
kvalifikaci v oblasti pedagogiky na úrovni magisterského studia. V českém prostředí dochází k problematickému nalézání českého ekvivalentu. Přestože pozice „učícího knihovníka“ má své opodstatnění ve všech typech informačních institucí, zejména však v knihovnách a informačních centrech vysokých škol a univerzit, označení pozice školitele se může lišit, setkáváme se s označením profese „knihovník lektor – školi- tel“, v prostředí jiných typů knihoven nacházíme „knihovník – edukátor“ a „knihovně pedagog“.⁴

Přípravě učících knihovníků – knihovníků informačního vzdělávání se věnují nejen specializované kurzy, odborná příprava je rovněž součástí vysokoškolského studia na Ústavu informačních studií a knihovnictví. Učící knihovníci jsou partnery pedagogů, doplňují a ozvlášťují výuku a jsou oporou všech vzdělávacích procesů na mateřských institucích i v různých typech knihoven. ●

Poznámky:

1. MAZÁČOVÁ, Pavlína. *Učící knihovnice, učící knihovník: od přípravy k evaluaci vzdělávacího programu*. 1. vydání. Praha: Národní knihovna České republiky - Knihovnický institut, 2024. 113 stran. ISBN 978-80-7050-820-6.
 2. MAZÁČOVÁ, Pavlína. *Rozvoj kompetencí učícího knihovníka: výzkumy, kurikulum, gramotnosti*. 1. vydání. Praha: Národní knihovna České republiky - Knihovnický institut, 2023. 92 stran. ISBN 978-80-7050-783-4.
 3. *Jak podpořit blended learning. Soubor doporučení pro vysokoškolské knihovny*. Dostupné z: akvs.cz/o-asociaci/dokumenty/vystupy-z-projektu/
 4. LANDOVÁ, Hana. *Vysokoškolské knihovny: vybraná témata I*. Praha: Ústav knihovnických studií a knihovnictví FF UK v Praze, 2012.
-

MARIE OTAVOVÁ je ředitelkou knihovny Univerzity Hradec Králové a členkou redakční rady časopisu *Čtenář*.

Příspěvek k aktuální praxi učících knihovnic a knihovníků

PAVLÍNA MAZÁČOVÁ / mazacova@phil.muni.cz

Průvodcem na cestě k expertíze a dobré praxi učících knihovnic a knihovníků jsou dvě aktuální odborné publikace, které vznikly v návaznosti na mnohé semináře a kurzy pedagogického minima vedené autorkou pro učící knihovnice a knihovníky v předchozích letech.

První publikace *Rozvoj kompetencí učících knihovníků: výzkumy – kurikulum – Gramotnosti* (2023)¹ seznamuje čtenáře s důležitými pojmy a kontextem školního kurikula na pozadí aktuálních výzkumů a gramotností. Kapitoly se zaměřují na předškolní, základní a obecně i střední vzdělávání. Jsou představeny rámcové vzdělávací programy a jejich obsahové součásti jako klíčové kompetence nebo průřezová témata, pozornost je věnována kompetenčnímu a hodnotovému učení, tedy současným přístupům ve formálním vzdělávání. Publikace nabízí inspiraci k jejich rozvíjení v knihovnách napříč tématy a věkovými skupinami. Dále text prezentuje současné pojetí čtenářské, informační či mediální gramotnosti.² Tyto kapitoly se opírají o aktuální výzkumy gramotností u žáků v tuzemsku i v zahraničí. Nabízejí příležitost k úvahám nad žádoucím propojováním rozvoje čtenářských dovedností a strategií s kritickou interakcí s informacemi a médii.

Novinky v RVP pro základní vzdělávání

Nad rámec publikace, na niž tento článek v první části odkazuje, je připomenuta revize českého školního kurikula. Jejím výsledkem je Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV) platný od roku 2025. Jaké novinky revize RVP ZV přináší?

1. V reakci na aktuální potřeby mladé generace je stěžejním principem nového RVP **hodnotové** učení a vzdělávání; jsou definovány **čtyři oblasti hodnot** – Sdílené poznání, Respektování potřeb planety, Podpora udržitelných technologií a inovací a Důstojný život pro všechny.
2. Výraznou revizí prošla **průřezová témata**, nově jsou definována pouze tři komplexní: Péče o wellbeing, Společnost pro všechny (s větvením do témat Rozmanitý a propojený svět, Demokracie a odpovědnost a Život s médii) a Udržitelné prostředí. Zrcadlí život nejmladších generací (Y nebo Alfa), jejich preference, obavy i potřebu čelit výzvě složitosti současnosti a nejisté budoucnosti.
3. Byly revidovány **klíčové kompetence**, ke stávajícím šesti kategoriím přibýly dvě nové – klíčové kompetence **digitální** a **kulturní**.
4. Kurikulum nově vymezuje pouze dvě **základní gramotnosti**: **logicko-matematickou** a **čtenářskou a pisatelskou**.³

Druhá publikace *Učící knihovnice, učící knihovník: od přípravy k evaluaci vzdělávacího programu* (2025)⁴ se zaměřuje na výukovou praxi v knihovně. Text ve dvanácti kapitolách provází čtenáře tématy, jako jsou struktura vzdělávacího programu, vzdělávací cíle, aktivní učení a jeho principy, pozornost je věnována také žákům se speciálními vzdělávacími potřebami

MAZÁČOVÁ, Pavlína
**Rozvoj kompetencí
učícího knihovníka:
výzkumy – kurikulum –
gramotnosti**

publikace
ke stažení
← zde

a s tím spojené inkluze v didaktice učících knihovnic a knihovníků. Nelze opominout ani všeobjímající umělou inteligenci (AI) jako užitečného pomocníka či rozcestník – pokud jsou učící knihovnice nebo knihovníci odborně vybaveni kompetencemi v didaktice a metodice a využívají AI s kritickým přístupem a účelně, nikoli s bezmeznou důvěrou.

Edukace předškolních dětí v knihovně

Základním východiskem může být **Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání** (dále RVP PV). V revidované verzi platné od 1. září 2025⁵ obsahuje čtyři vzdělávací oblasti, zaměřené na poznávání vlastního těla, psychiky, druhých nebo světa. Pro předškolní vzdělávání jsou z pozice dítěte definovány komplexní cíle – dítě rozvíjí sebe samo, své kompetence učít se a poznávat; osvojuje si základy hodnot naší společnosti; získává samostatnost a schopnost samostatně interagovat i vůči svému okolí.

Jak vést kompetenční edukaci v knihovně?

Důležitou součástí RVP PV je rozvoj klíčových kompetencí. Pro ilustraci lze využít vzdělávací oblast Dítě a svět.⁶ Zahrnuje environmentální obsah učiva, díky němuž si dítě tvoří základy pro otevřený a odpovědný postoj k místu, kde žije. Tato vzdělávací oblast s velkou mírou poznávání a objevování dává knihovně příležitost zařadit do edukace činnosti s knihovním fondem – literárními texty, obrazovým materiálem, encyklopediemi a dalšími médii. V takových aktivitách si dítě přirozeným procesem učení osvojuje základy čtenářské (pre)gramotnosti a kompetencí (k učení, k řešení problémů aj.), rovněž informační dovednosti v rámci žité každodennosti v informačně turbulentním prostoru.

Jaké metody lze využít v rozvíjení kompetencí předškolních dětí?

Obecně jsou v informačním vzdělávání žádoucí aktivizující přístupy spočívající v **metodách prožitkového, kooperativního,**

situačního a sociálního učení, vycházející z principů **přirozeného učení** jedince v dané vývojové fázi života. Jedná se o různé typy her, verbální činnosti, poslech čtených či vyprávěných pohádek a příběhů, sledování filmových nebo divadelních produktů, dramatizace, zpěv, grafické napodobování symbolů, tvarů nebo čísel, prohlížení a „čtení“ knížek, činnosti s různými médii (tištěnými i online).⁷

Žák prvního stupně ZŠ v knihovně

Děti ve věku šesti až deseti let je důležité motivovat k učení, vést je k tomu, že mohou zábavně hledat, objevovat i tvořit nebo nalézat vhodnou cestu k řešení problémů. Základním cílem informačního vzdělávání pro tuto věkovou kategorii je rozvoj a podpora čtení a čtenářství. Aktuální RVP ZV nově vymezuje pouze dvě **základní gramotnosti: logicko-matematickou** (dále LMG) a **čtenářskou a pisatelskou** (dále ČPG) – v ní jsou definovány čtyři postupně rozvíjené oblasti: syntéza a tvorba; čtenářská nezávislost, schopnost rozumět vlastnímu čtení a učení; vztah ke čtení a čtenářství, psaní a pisatelství; kritická analýza textů.⁸ Čtenářská a pisatelská gramotnost je v RVP ZV předpokladem k rozvoji všech klíčových kompetencí napříč vzdělávacími obory kurikula. Žáci získávají znalosti ze široké škály zdrojů, schopnost porozumět textům různého typu a efektivně zpracovávat informace a prezentovat znalosti. Je tedy nezbytné, aby si děti na prvním stupni ZŠ nadále osvojovaly společně s čtením a čtenářskými kompetencemi také informační gramotnost a základy mediální gramotnosti.

Které metody a přístupy jsou vhodné pro edukaci mladších školních dětí v knihovně?

Osvědčují se opět především přístupy **aktivního učení**, prvky **činnostního a prakticky zaměřeného učení**, vybrané **metody rozvoje kritického myšlení** (programu RWCT), vždy s ohledem na téma a cíle edukace, například metody Vennovy diagramy (umožňují srovnávat, hledat shody a rozdíly, diskutovat nad nimi), Pětílístek (rozvíjí myšlení a současně znalost syntaxe a lexika), v základní úrovni také myšlenkové nebo pojmové mapy, řízené čtení s otázkami nebo diskuse.⁹

Žáci druhého stupně ZŠ a oborů SŠ v knihovně

V průběhu školní docházky se dítě stává teenagerem, mění se jeho myšlenkový, emocionální i hodnotový rámec. V knihovních lekcích je žádoucí tyto individuální vývojové změny reflektovat.

Jak hledat a nabízet programy, které jsou přiměřené potenciálu teenagera?

Je vhodné opět hledat inspiraci v aktuálně platném školním kurikulu (RVP ZV, RVP pro obory gymnázií a RVP středního

odborného vzdělávání¹⁰), které rámuje témata výuky z pozice formálního vzdělávání a knihovnímu prostředí poskytuje různé podněty k obsahu i pojetí informačního vzdělávání. Je žádoucí i nadále propojovat čtení a čtenářské kompetence s rozvíjením dalších oblastí informační a mediální gramotnosti. Teenager už je schopen abstraktního myšlení, v edukaci mohou být uplatňovány vyšší kognitivní hladiny vzdělávacích cílů (např. dle tzv. Bloomovy taxonomie vzdělávacích cílů¹¹) – schopnost analýzy, hodnocení nebo kreativita.

Čtenářská a pisatelská gramotnost zůstává nadále klíčovým kompetenčním rámcem, především její oblasti **Kritická analýza a Čtenářská nezávislost**. Je však žádoucí vést žáky na druhém stupni ZŠ a na SŠ ne pouze k vyhledávání a porovnávání nalezených (čtených) informací a zdrojů, ale také k vyhodnocování jejich věrohodnosti a relevance s ohledem na účel využití nebo k tomu, aby si žáci uvědomili hodnotu informací a kriticky vnímali také etickou rovinu interakce s informací v různých kontextech. Přirozeně se pohybují v digitálním prostředí a právě v jeho výzvách je možné hledat témata lekcí a knihovních programů.

Jak informační vzdělávání pro starší školáky a žáky SŠ designovat?

Pilířem je konstruktivistický didaktický rámec se čtyřmi na sebe navazujícími fázemi **aktivního učení** žáka. Aktivizující edukace probíhá při naplnění několika podmínek, jsou jimi především **aktivní zapojení žáka** skrze objevování, zkoumání a aplikaci znalostí; **sociální interakce** (např. spoluprací ve skupinách, diskusí a sdílením); **zkušenostní učení**; **problémově orientované učení**; **reflexe a sebereflexe**; **individuální tempo a styl učení**.¹²

Jaké metody lze v designu programů pro tuto cílovou skupinu uplatňovat? S ohledem na její žité potřeby se hodí brainstorming jako základ diskuse, dále myšlenkové nebo pojmové mapy, řízené čtení, badatelské učení nebo jiné metody (např. programu RWCT) využívající problémové či otevřené otázky, také principy projektové výuky. V těchto metodách žáci komplexně interagují s různorodými typy informačních zdrojů a osvojují si pokročilejší způsoby jejich využití – je tedy nadále rozvíjena informační a mediální gramotnost spolu s digitálními kompetencemi.¹³ Pro heterogenní¹⁴ třídy na ZŠ i SŠ jsou efektivní výukovou pomůckou grafické organizéry informací, umožňující porozumění různorodé kauzalitě jevů.

Závěrem

Učící knihovnice a knihovníci se významnou měrou podílejí na vzdělávací cestě žáků, nabízí fyzické i virtuální prostředí s různorodými aktuálními zdroji a způsoby poznávání a učení. Umožňují žákům všech věkových kategorií rozvíjet a upevňovat čtenářské, informační a digitální kompetence, a tak získávat větší odpovědnost za vzdělávání a celoživotní učení. S osvojenými didaktickými kompetencemi mohou knihovnice

a knihovníci lépe reagovat na žitá témata dětí a mladých lidí a zařazovat je do svých edukačních aktivit jako žádoucí vzdělávací obsah. ●

Poznámky:

- 1 MAZÁČOVÁ, Pavlína. *Rozvoj kompetencí učícího knihovníka : výzkumy – kurikulum – gramotnosti*. Praha: Národní knihovna ČR, 2023, 92 s. ISBN 978-80-7050-783-4. Dostupné z: ipk.nkp.cz/docs/Rozvoj_kompetenci_uciciho_knihovnika.pdf
- 2 Tamtéž, str. 56–86.
- 3 Opatření ministra školství k platnosti nového RVP ZV je k dispozici na: msmt.gov.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/opatreni-ministra-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-kterym-se. Znění nového i předchozího RVP ZV jsou k dispozici na stránkách MŠMT, dostupných z: msmt.gov.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/ucebni-dokumenty
- 4 MAZÁČOVÁ, Pavlína. *Učící knihovnice, učící knihovník: od přípravy k evaluaci vzdělávacího programu*. Online. 1. vyd. Praha: Národní knihovna České republiky – Knihovnický institut, 2025.
- 5 Revidovaný RVP PV i původní a stále platný RVP PV jsou k dispozici na: msmt.gov.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/ramcove-vzdelavaci-program-pro-predskolni-vzdelavani-3
- 6 K obsahu kapitoly podrobně viz ipk.nkp.cz/docs/Rozvoj_kompetenci_uciciho_knihovnika.pdf
- 7 Příklady rozvoje kompetencí uvádí kapitola Pojetí předškolního vzdělávání v publikaci MAZÁČOVÁ, Pavlína. *Rozvoj kompetencí učícího knihovníka : výzkumy – kurikulum – gramotnosti*, 2023, str. 32–35.
- 8 K čtenářské a pisatelské gramotnosti v RVP ZV více na: prohlednout.rvp.cz/zakladni-vzdelavani/zakladni-gramotnosti
- 9 K principům a metodám aktivního učení podrobně v kapitolách 3 a 6 publikace P. MAZÁČOVÉ *Učící knihovnice, učící knihovník* (2025).
- 10 Platné RVP pro gymnázia a střední odborné vzdělávání jsou dostupné z: msmt.gov.cz/vzdelavani/stredni-vzdelavani/ramcove-vzdelavaci-programy
- 11 K tématu vzdělávacích cílů více v kapitole 5 publikace P. MAZÁČOVÉ *Učící knihovnice, učící knihovník* (2025).
- 12 Podrobnější informace včetně schématu aktivního učení jsou dostupné ve 3. kapitole publikace P. MAZÁČOVÉ *Učící knihovnice, učící knihovník* (2025), str. 19–24.
- 13 K rozvoji gramotností více v kapitole Gramotnosti publikace P. MAZÁČOVÉ *Rozvoj kompetencí učícího knihovníka*, str. 56–86.
- 14 K heterogenitě a inkluzi více v kapitolách 2 a 12 publikace P. MAZÁČOVÉ *Učící knihovnice, učící knihovník* (2025).

Použité zdroje:

Rámcové vzdělávací programy. Online. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha, © 2013–2025 MŠMT [cit. 2025-08-08]. Dostupné z: msmt.gov.cz/vzdelavani/stredni-vzdelavani/ramcove-vzdelavaci-programy

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Online. Ministerstvo školství, školství, mládeže a tělovýchovy, Praha, © 2013 – 2025 MŠMT. Dostupné z: msmt.gov.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/ramcove-vzdelavaci-program-pro-predskolni-vzdelavani-3

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Online. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha, 2013–2023 [cit. 2023-06-06]. Dostupné z: edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/

PAVLÍNA MAZÁČOVÁ je odbornou asistentkou na Katedře informačních studií a knihovnictví Masarykovy univerzity v Brně.

25 let Pracovní skupiny pro informační vzdělávání a informační gramotnost ve zkratce

MICHAELA MORYSKOVÁ / michaela.moryskova@cvut.cz

Pracovní skupina pro informační vzdělávání a informační gramotnost (IVIG) při Asociaci knihoven vysokých škol (AKVŠ) sdružuje profesionály z řad knihovníků a příbuzných profesí, kteří se věnují či zajímají o rozvoj informační gramotnosti, především na univerzitách. V letošním roce oslavuje pětadvacetiny. Členskou základnu tvoří jak zkušení lektoři a knihovníci, tak i ti, kteří jsou v informačním vzdělávání „nováčci“. Skupina je otevřená všem.

Záměr vytvořit pracovní skupinu pro informační výchovu vznikl na Celostátní poradě vysokoškolských knihoven v Ostravě v roce 1999. Podnětem byl příspěvek Ludmily Tiché a Štěpánky Žižkové (obě ČVUT) „Knihovník za katedrou“.

Historie IVIG v bodech¹

- Únor 2000: zahájení činnosti.
- 2002: stala se odbornou komisí při AKVŠ.
- Vývoj názvu: Pracovní skupina pro informační výchovu na vysokých školách (2000); Odborná komise pro informační výchovu a informační gramotnost na vysokých školách (2003); Odborná komise pro informační vzdělávání a informační gramotnost na vysokých školách (2004); Pracovní skupina pro informační vzdělávání a informační gramotnost (2021).
- Logo od roku 2007.

Příspěvek IVIG k rozvoji informační gramotnosti v ČR: klíčové činnosti a výstupy

Semináře IVIG²

Pořádaly se každoročně od roku 2003, od roku 2019 se konají jednou za dva roky.

Zajímavost: Jako první zahraniční host vystoupil na Semináři IVIG 2003 Woody Horton (NCLIS), který se v Praze účastnil mezinárodního setkání k tématu informační gramotnosti ILME (Information Literacy Meeting of Experts) pod záštitou UNESCO. Výsledkem ILME byla tzv. Pražská deklarace³, která byla na Semináři IVIG prvně představena odborné veřejnosti.

Původní web IVIG z roku 2003

Zdroj: archiv Ludmily Tiché

Dokumenty a publikace

IVIG vypracovala a aktualizovala klíčové dokumenty: *Standardy informační gramotnosti VŠ studenta* (2004, aktualizace 2007) a *Koncepci informačního vzdělávání na VŠ v ČR* (2008).

Dále např.: *Jak rozumíme informační gramotnosti* (2004, aktualizace 2007), *Jak používáme definice IG v práci komise* (2004). V roce 2004 vyšla publikace *Informační gramotnost – teorie a praxe v ČR: Achieving an Information Society and a Knowledge-Based Economy through Information Literacy*, ICPE International Center for Promotion of Enterprises (Ljubljana 2006). V roce 2013 příspěvek *Information Literacy in the Czech Republic: A Theory, Practice and Co-operation* (Worldwide Commonalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice, konference ECIL 2013) a další příspěvky na domácích i zahraničních konferencích.

Portál Infogram (2009)

Výsledek centralizovaného projektu ČZU, ČVUT, ZČU, financovaný z rozvojového programu MŠMT. Infogram sloužil (už není dostupný) jako platforma pro sdílení zkušeností v oblasti informačního vzdělávání (nejen) na vysokých školách a podpora pedagogů a knihovníků v oblasti informačního vzdělávání.

Průzkumy

- **Informační vzdělávání na VŠ:** Pravidelné průzkumy, které monitorují stav informačního vzdělávání od roku 2000 (nejdříve po třech letech, od roku 2008 po dvou letech). Zaměřují se na obsah, formu, přípravu knihovníků a podporu informačního vzdělávání na univerzitách.
- **Průzkumy stavu informační gramotnosti vysokoškolských studentů v ČR:** První proběhl v roce 2005. Druhý byl realizován v roce 2015 – zúčastnilo se 17 VŠ, osloveno bylo 89 015 studentů, vrátilo se 23 834 vyplněných dotazníků.

Mezinárodní spolupráce

IVIG se aktivně účastní mezinárodního dění, zve zahraniční hosty na semináře.

Významnou akcí bylo uspořádání mezinárodní konference ECIL (European Conference on Information Literacy) v roce 2016 v Praze.

- Skupina je vnímána jako „... skvělá komunita spřízněných knihovníků a knihovnic. Členství v IVIG je pro nás také silným argumentem při prosazování změn a budování silnější pozice Knihovny uvnitř školy, koordinace aktivit s knihovnami dalších VŠ má svou váhu. Jsme rádi za možnost být součástí této platformy.“⁴ ●

Poznámky:

- 1 akvs.cz/pracovni-skupiny/ps-ivig
- 2 akvs.cz/pracovni-skupiny/ps-ivig/akce-a-e-mailova-konference/seminar-ivig-nasiv-a-dalsi-akce/seminar-ivig/
- 3 Pražská deklarace byla prvním společným vyjádřením expertů s výzvou vládám států, aby informační gramotnosti věnovaly pozornost. Zdroj: dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/86330/140057321.pdf?sequence=1.
- 4 Z výsledků průzkumu IVIG 2024 (Pavla Vizváry, KISK FF MU). Zdroj: zenodo.org/records/15623449.

Význam pracovní skupiny IVIG

- Platforma pro spolupráci, sdílení zkušeností a profesní rozvoj a podporu členů.
- Neustále se vyvíjí a snaží se přizpůsobit měnícím se potřebám a technologickému pokroku (mění se obsah lekcí, výukové nástroje, zařazují se nová témata, nové výukové metody).

MICHAELA MORYSKOVÁ je vedoucí Pracovní skupiny pro informační vzdělávání a informační gramotnost a vedoucí oddělení podpory studia Ústřední knihovny ČVUT v Praze.

IVIG 25 let mezi studenty

Co se změnilo od generace X ke generaci Z? Připravme se na výuku nové generace

TEREZA ŠMILAUEROVÁ / smilauerova@vut.cz

Seminář IVIG, pořádaný Pracovní skupinou pro informační vzdělávání a informační gramotnost při Asociaci knihoven vysokých škol (AKVŠ), se zaměřuje na oblasti spojené s problematikou informačního vzdělávání, především univerzitních knihoven. Původně každoroční akce se nyní koná jednou za dva roky a střídá se s Národním seminářem informačního vzdělávání.

Seminář se konal 5. června 2025 na České zemědělské univerzitě. Tato událost nebyla jen dalším ročníkem akce věnované informačnímu vzdělávání – tentokrát zaměřené na současné SŠ a VŠ studující –, ale i oslavou 25 let existence skupiny IVIG.

Program semináře zahájila vedoucí skupiny IVIG Michaela Morysková (ČVUT). Připomněla, že koncept informační gramotnosti (IG) poprvé zmínil Paul Zurkowski v roce 1974 a od té doby se pojetí IG neustále vyvíjí. V posledních dvou dekáдах se dokonce objevily i další koncepty: mediální, datová, finanční, digitální a nově i AI gramotnost. A knihovníci v jejich výuce a podpoře hrají významnou roli.

Následoval příspěvek iniciátorky a první předsedkyně Ludmily Tiché, věnovaný začátkům a vývoji IVIG. Poté navázala panelová diskuze s bývalými předsedkyněmi IVIG, které hovořily o tom, jakým čelily „informačně-vzdělávacím“ výzvám. Zdůraznily význam advokacie informačního vzdělávání, mezinárodních vztahů a sdílení zkušeností. Připomněly významnou akci, kterou bylo v roce 2016 uspořádání mezinárodní konference ECIL (European Conference on Information Literacy) v Praze. Konstatovaly, že cíle informačního vzdělávání se za 25 let nezměnily, avšak prostředky, didaktiky, studenti a témata se neustále proměňují, což vyžaduje značnou flexibilitu učících knihovníků.

Dopoledne zakončily dva příspěvky: Prezentace výsledků pravidelného průzkumu informačního vzdělávání ve VŠ

knihovnách za rok 2024 od Pavly Vizváry (KISK, MU). Výsledky ukázaly, že přibyla nebo byla rozšířena vyučovaná témata (AI, kritické myšlení a hodnocení zdrojů aj.), narostlo množství seminářů v angličtině a forma výuky zůstává převážně prezenční a synchronní. Poté Tereza Schwarzová Matýsová (MU) představila Standard informační gramotnosti Masarykovy univerzity, který má sloužit jako rámec pro vzdělávací aktivity knihoven MU a jako podklad pro jednání s vedením univerzity a fakult.

Odpolední blok začal přednáškou Jakuba Roha (Než zavzní) na téma Generace Z a Alfa, protože ti v univerzitních knihovnách představují nejpočetnější skupinu uživatelů. Je důležité si uvědomovat, že tyto generace vyrůstají ve světě silně ovlivněném online prostředím a čelí specifickým výzvám (bytová krize, obavy z AI, o životní prostředí). I proto je pro ně offline svět někdy nepříjemným místem, složitým

Ludmila Tichá na semináři IVIG 2025

Foto: Tereza Garamszegi

a nepohodlným, nesrovnatelným s lákavým online prostředím. Navíc je pro ně volbou, nikoliv nutností, jako byl dřív. Knihovny by se proto měly soustředit na vstřícnost zaměstnanců a přístupnost služeb, neboť kvalita interakce a první dojem jsou pro tyto generace klíčové. Zároveň knihovny mohou sloužit pro tyto mladé lidi jako „body kontaktu s realitou“: nabízejí lidský kontakt, ověřené zdroje, prostor pro soustředění, kreativitu a smyslový zážitek tichého prostoru s knihami, místo pro neočekávaná setkání a objevy, spočinutí bez tlaku na výkon a prostor pro kreativitu, což jsou věci, jež Generace Z a Alfa stále více vyhledávají. Význam by pro ně mohly mít knihovny jako prostor přístupného vzdělání a pomoci, jak efektivně vyhledávat a ověřovat informace v současné době informačního zahlcení (průměrný český teenager zpracuje za den více informací než člověk v 15. století za celý život). Zaznělo také, že navzdory rozšířeným názorům mladí lidé stále čtou a poutavému příběhu umí věnovat mnohem více pozornosti, než se obecně věří. Přednáška byla zakončena příklady zajímavých knihoven a jejich služeb.

Závěr semináře nabídl příklady dobré praxe z českých univerzitních knihoven, které by mohly být inspirací, jak oslovit právě studující: V. Kubátová, L. Bělohoubková (VŠE): Učíme

středoškoláky – jeden den vysokoškolákem; T. Šmilauerová (VUT): Koncepce akademického psaní; A. Pitronová (VUT): Podporujeme soft skills; V. Šubrta (VŠE): Co-workingové prostory v knihovně; K. Paulová (ČZU): Jak se tvoří/chystá únikovka ve VŠ knihovně; R. Brück (FF MU): Makerspace v akademické knihovně; M. Morysková (ČVUT): Jak jsme učili ukrajinské studenty.

Atmosféra celého semináře byla slavnostní, uvolněná a přátelská a podle reakcí a zpětné vazby si účastníci odnesli mnoho podnětů pro svou další práci v oblasti informačního vzdělávání. ●

program
a prezentace ze semináře
← [zde](#)

TEREZA ŠMILAUEROVÁ je specialistkou vzdělávání pro doktorské studenty v Ústřední knihovně Vysokého učení technického v Brně.

Společné foto účastníků semináře / Foto: Tereza Garamszegi

Postřehy z konference LILAC

TEREZA SCHWARZOVÁ MATÝSOVÁ / matysova@phil.muni.cz

MICHAELA MORYSKOVÁ / michaela.moryskova@cvut.cz

Letošní Konference LILAC se konala ve dnech 14.–16. dubna na Cardiff University a jako každoročně ji pořádala britská organizace CILIP's Information Literacy Group. Určena je všem, kteří se věnují informačnímu vzdělávání a chtějí si zlepšovat a rozšiřovat své dovednosti a znalosti vztahující se k informační gramotnosti.

Jedná se o tří denní akci, kterou tvoří přednášky a workshopy probíhající ve třech paralelních sekcích. Tento příspěvek je jen malou ochutnávkou toho, co na konferenci zaznělo.

Cardiff University Centre for Student Life

Foto: Tereza Schwarzová Matýsová

Vývoj a historie informačního vzdělávání

Vzhledem k tomu, že letos LILAC slavil 20 let, nebyla zde nouze o retrospektivní příspěvky zabývající se tím, zda a proč je potřeba se stále věnovat informačnímu vzdělávání a podpoře informační gramotnosti (IG).

Stephen Thornton rekapituloval svoji dvacetiletou cestu začleňování IG do výuky politologie, což je skvělý, ale zatím stále ne běžný příklad akademického „ambasadora“ informační gramotnosti. Do minulosti se ohlížel i příspěvek Jess Haigh, v němž zkoumala dlouhodobý dopad konference LILAC na komunitu učících knihovníků. Její kvalitativní výzkum ukázal, jak účast na konferenci ovlivňuje jednotlivce a instituce, a poskytl podněty na zlepšení přístupnosti konferencí a podporu reflexe účastníků. Haigh také řešila, zda by šly konferenční benefity získat bez konferencí. Podle ní ne, protože budování komunit na dálku moc nefunguje – osobní setkání jsou pro profesní rozvoj a spolupráci nezbytná.

Přednáška Jane Secker v částech *Information wars* a *Global IG* shrnovala vývoj koncepce IG, definic, standardů a jak se informační vzdělávání postupně prosazovalo a šířilo. Uvedla, že ačkoliv informační vzdělávání má již svou historii, jeho význam v době fake news a masivního používání umělé inteligence roste více než kdy dříve. Připomněla, že práce s informacemi je sice „neviditelná, ale velmi důležitá“, protože „znalosti dávají lidem moc“ a knihovny přístup ke kvalitním informacím mají a dávají.

Na konci příspěvku zazněla světová premiéra písně k 20. narozeninám konference. Tento „LILAC song“ opěvoval význam spolupráce a sdílení jak nápadů, tak i problémů, neustálého vzdělávání (ostatních i sebe) a jako hlavní motto zde

byla vyzdvížena síla (pravdivých) informací: *Let information light the way*.

Aktuální výzvy

O komplikacích způsobených nejednotnou terminologií mluvila už Jane Secker. Sarah Pavey představila výsledky evropského projektu BRIDGE, který ukázal, že státy, školy i jednotliví pedagogové chápou IG velmi odlišně. Problém je, že učitelé, knihovníci často používají jiné pojmy (např. studijní nebo digitální či mediální gramotnost), takže si navzájem nerozumí a brání jim to v efektivní spolupráci. Jako řešení se nabízí sjednotit terminologii: zapojit veškeré aktéry (učitele, knihovníky, studenty, rodiče), aby lépe chápali význam těchto dovedností pro život i studium.

Zajímavá byla prezentace Konstantina Martzoukou popisující projekt GenAISIS, který si klade za cíl zvýšit povědomí o AI mezi školami, rodiči a knihovníky ve spolupráci s mladými lidmi. Záměrem je vytvořit vzdělávací materiály pro podporu odpovědného používání nástrojů AI. (Ukázky už vytvořených materiálů: maddiesonline.com.)

Zapojení studujících do informačního vzdělávání

Trendem je také udělat ze studujících své partnery a informační gramotnost podporovat prostřednictvím peer-to-peer učení.

Anna Theis z University of Manchester Library představila projekt samoobslužného e-learningového kurzu o akademické integritě, který vytvořil „Library Student Team“. Zde studující jako spoluautoři vytvořili interaktivní případové studie a přeložili odborný žargon do přístupného jazyka.

Michael Courtney a Meredith Knoff představili model peer-to-peer mentoringu využívaný v Indiana University Bloomington u referenčních pultů, kde studenti z různých oborů poskytují výzkumnou podporu prostřednictvím individuálních konzultací. Výhodou peer tutorů je, že jsou často vnímáni jako přístupnější a mají přímé znalosti ze studia. Kritická sebereflexe, kterou asistenti provádějí po konzultacích, následně pomáhá rozvíjet jejich výzkumné dovednosti, které využijí ve své kariéře.

LILAC ukázala, že informační vzdělávání je dynamický obor, který se neustále vyvíjí a reaguje na nové výzvy, jako je nástup AI, peer-to-peer učení aj. Takže je stále čemu učit a čemu se učit. A je dobré v tom nebýt sám a v rámci učící komunity knihovníků spolupracovat. ●

← program konference [ke stažení](#)

TEREZA SCHWARZOVÁ MATÝSOVÁ je pracovnící Ústřední knihovny Filozofické fakulty Masarykovy univerzity.

MICHAELA MORYSKOVÁ je vedoucí Pracovní skupiny pro informační vzdělávání a informační gramotnost (IVIG) a vedoucí oddělení podpory studia / Ústřední knihovny ČVUT.

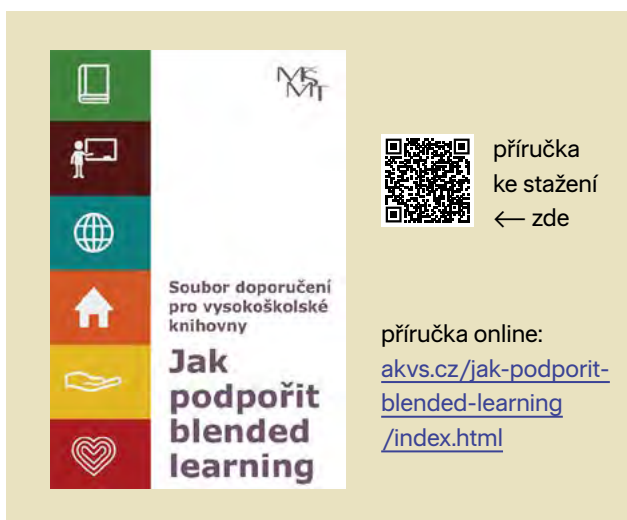
Blended learning: literature review

ANDREA KUČEROVÁ / andrea.kucerova@vse.cz

Blended learning (BL) je kombinace prezenční a online výuky a v knihovnách je užíván již déle než deset let, výrazněji se však prosadil během pandemie COVID-19. MŠMT jej definuje jako „formu vzdělávání, která propojuje osobní výuku s elektronickými nástroji (zejména e-learningem) s cílem využít silné stránky obou přístupů“ (MŠMT, 2021).

V roce 2022 byla v rámci centralizovaného rozvojového projektu MŠMT *Podpora blended learningu vysokoškolskými knihovnami (služby, zdroje, procesy)* provedena rešerše zaměřená na příklady dobré praxe BL v zahraničních vysokoškolských knihovnách, která zahrnovala odborné publikace z let 2017–2022, zejména případové studie se zpětnou vazbou od účastníků kurzů. Výstupem projektu je příručka *Jak podpořit blended learning: soubor doporučení pro vysokoškolské knihovny*.

Analýza článků ukázala, že v období před pandemií výuka informační gramotnosti probíhala převážně formou

prezenčních lekcí (Kučerová et al., 2022) – samostatných nebo začleněných do výuky konkrétních předmětů ve spolupráci s vyučujícími. Online výukové materiály také existovaly, ale šlo spíše o prvky asynchronní výuky jako návody (LibGuides) nebo video tutoriály.

Během pandemie došlo k výraznému posunu směrem k digitální výuce. Univerzitní knihovníci nejen zaváděli, rozvíjeli nebo inovovali vlastní výuku, ale mnohdy se podíleli na přechodu k online vzdělávání na svých institucích. Rychle se adaptovali na nové technologie i metody výuky, včetně aktivizačních strategií.

V případových studiích se objevily nové metody nebo přístupy výuky, např. převrácená třída – flipped classroom (Humrickhouse, 2021; Johnson et al., 2021), model TTT – teach the teacher/train the trainer (Bowles-Terry & Clinnin, 2020; Brady, 2021; Hammons, 2020) či krátkodobé pop-up kurzy (Vandendriessche et al., 2018).

Knihovny rozšířily nabídku svých asynchronních výukových materiálů, pro něž se začíná používat označení OLO – online learning objects (Goodsett, 2020).

Stále více docházelo k integraci knihovnické výuky do univerzitních LMS systémů a k rozšíření tematického záberu na oblasti jako kritické myšlení (Edwards, 2018; Hanz & Kingsland, 2020), akademická etika či akademické psaní (Barker & Phillips, 2020; Bowles-Terry & Clinnin, 2020). Řada institucí zavedla nové kurzy reagující na aktuální výzvy jako fake news, digitální stopa v online prostředí (Hanz & Kingsland, 2020; Manecke, 2020).

Lze říci, že knihovny BL zavedly jako standardní součást své vzdělávací nabídky. Tento styl výuky přispívá k větší dostupnosti a flexibilitě vzdělávání, byť za cenu ztráty přímého kontaktu se studenty.

Jaký může být další vývoj v této oblasti, ukazuje článek Otevřené vzdělávání a knihovny. ●

Poznámka redakce: V textu i seznamu použitých zdrojů je ponechán harvardský systém citování, redakčně neupravováno.

Použité zdroje:

- Barker, E., & Phillips, V. (2020). Learning how to teach unfamiliar subjects: Developing training on writing for publication and presentation of research for health libraries. *Health Information & Libraries Journal*, 37(2), 163–167. doi.org/10.1111/hir.12302
- Bowles-Terry, M., & Clinnin, K. (2020). Professional Development for Research-Writing Instructors: A Collaborative Approach. *Communications in Information Literacy*, 14(2), 325–345.
- Brady, F. (2021). Training peer teachers to teach first year graduate level information literacy sessions. *The Journal of Academic Librarianship*, 47(2), 102308. doi.org/10.1016/j.acalib.2020.102308
- Edwards, J. B. (2018). Added value or essential instruction?: Librarians in the twenty-first-century classroom. *Reference and User Services Quarterly*, 57(4), 285–293. Scopus. doi.org/10.5860/rusq.57.4.6706
- Goodsett, M. (2020). Best practices for teaching and assessing critical thinking in information literacy online learning objects. *The Journal of Academic Librarianship*, 2020(46), 1–7. doi.org/10.1016/j.acalib.2020.102163
- Hammons, J. (2020). Teaching the teachers to teach information literacy – A literature review | Elsevier Enhanced Reader. *The Journal of Academic Librarianship*, 2020(46), 1–13. doi.org/10.1016/j.acalib.2020.102196
- Hanz, K., & Kingsland, E. S. (2020). Fake or for real? A fake news workshop. *Reference Services Review*, 48(1), 91–112. doi.org/10.1108/RSR-09-2019-0064
- Humrickhouse, E. (2021). Flipped classroom pedagogy in an online learning environment: A self-regulated introduction to information literacy threshold concepts. *The Journal of Academic Librarianship*, 47(2), 102327. doi.org/10.1016/j.acalib.2021.102327
- Johnson, M. E., Weeks, T. C., & Kubicki, J. M. (2021). Composition and collaboration: Partnering with an academic department to promote information literacy. *College & Undergraduate Libraries*, 28(3–4), 346–364. doi.org/10.1080/10691316.2021.1983911
- Kučerová, A., Ferencei, L., Ircingová, T., Pincová, B., & Bělohoubková, L. (2022). Jaké konkrétní vzdělávání nabízí vysokoškolské knihovny či vysokoškolské knihovnické a jakou formou toto vzdělávání uskutečňují (vyjma vzdělávání knihovníků). Vysoká škola ekonomická v Praze.
- Manecke, U. (2020). Live Online Information Literacy Teaching and Learning – Challenges and Opportunities. In E. Sengupta, P. Blessinger, & M. D. Cox (Ed.), *Designing Effective Library Learning Spaces in Higher Education* (Roč. 29, s. 101–121). Emerald Publishing Limited. doi.org/10.1108/S2055-36412020000029008
- MŠMT. (2021). Vyhlášení Centralizovaného rozvojového programu pro veřejné vysoké školy pro rok 2022. MŠMT.
- Vandendriessche, T., Michels, M., Stoop, L., Vissenaekens, N., & Discart, I. (2018). 2BIC: Taking your adventuring gear to organise pop-up health information literacy sessions. *Health Information & Libraries Journal*, 35(3), 256–261. doi.org/10.1111/hir.12220

ANDREA KUČEROVÁ je knihovnicí v Centru informačních a knihovnických služeb VŠE.

Otevřené vzdělávání a knihovny

Příležitost pro českou knihovnickou praxi

PAVLA VIZVÁRY / kovarova@phil.muni.cz

Představte si svět, kde jsou kvalitní učebnice, kurzy a vzdělávací materiály zdarma dostupné všem s přístupem k internetu. Studenti nemusí kupovat drahé učebnice. Pedagogové a lektori nemusí stále dokola vymýšlet kolo a hledat, jak vyjádřit stejný obsah, ale mohou využívat a přizpůsobovat existující materiály. Tento svět není science fiction – je realitou otevřeného vzdělávání.

Co je otevřené vzdělávání?

Otevřené vzdělávání usiluje o zajištění otevřeného a rovného přístupu ke vzdělávacím materiálům a znalostem. Klíčové jsou otevřené vzdělávací zdroje (Open Educational Resources, OER), které mohou mít formu učebnice, kurzu, videa, interaktivního materiálu nebo dalšího obsahu zpřístupněného pod otevřenou licencí.

Podle [UNESCO](#) (UNESCO, 2020) by měly být OER „přístupné kdykoli a kdekoli pro všechny, včetně osob se zdravotním znevýhodněním a osob pocházejících z marginalizovaných nebo znevýhodněných skupin.“

Proč jsou OER důležité pro knihovny?

Nejen české knihovny dlouhodobě čelí výzvě spojeným s rostoucími cenami licencí, omezeným rozpočtem a potřebou poskytovat aktuální informace. Knihovny slouží jako mediátor přístupu k informacím a informačním zdrojům pro vzdělávání i učení, ale nabízí i vlastní vzdělávací aktivity. Nejen učící knihovníci proto mohou s OER pracovat několika způsoby:

- **Kurátorství a doporučování:** vyhledávání, hodnocení a doporučování kvalitních OER uživatelům podle jejich potřeb.
- **Vzdělávací aktivity:** začlenění OER do kurzů informační gramotnosti, organizování tematických workshopů nebo školení o otevřených licencích.

- **Komunitní podpora:** podpora místní tvorby a sdílení OER, facilitace spolupráce mezi pedagogy a propojování s dalšími institucemi.
- **Propagace:** edukace veřejnosti o výhodách otevřeného vzdělávání a možnostech využití OER.

Klíčové je navazování partnerství s dalšími vzdělávacími a komunitními institucemi. Udržitelnost OER stojí na aktivní komunitě, která zajišťuje aktuálnost materiálů – knihovníci mohou být jedním z nositelů otevřeného vzdělávání, ale nejsou na to sami. Naopak je žádoucí budovat komunitu podporující OER. Knihovny mohou být těmi, kdo OER spoluvytvářejí a využívají, i těmi, kdo pomáhají ostatním s OER pracovat. Tím se nabízí knihovníkům příležitost profesního rozvoje a uznání jako ceněných partnerů ve vzdělávacím procesu.

Výhody OER pro ostatní aktéry

Otevřené vzdělávání demokratizuje přístup ke znalostem. Vzdělávací zdroje vytvořené z veřejných prostředků se stávají veřejně dostupnými, což šetří nejen náklady, ale posiluje rovnost poskytováním stejně kvalitních znalostí bez ohledu na sociální a ekonomické postavení. OER podporují rozmanitost a usnadňují objevování různých názorů, posilují občanskou vědu a zvyšují celkovou kvalitu vzdělávání díky otevřené zpětné vazbě. Materiály lze snadno sdílet přes hranice a lokálně přizpůsobit, což rozšiřuje možnosti celoživotního učení a překlenuje propast mezi formálními, neformálními a informálními vzdělávacími příležitostmi pro všechny věkové skupiny.

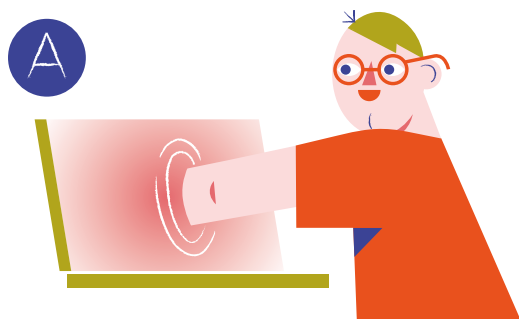
Studentům poskytují trvalý přístup ke vzdělávacím materiálům, podporují inkluzivní prostředí a umožňují flexibilní učení kdykoli a kdekoli. Studenti dosahují stejných nebo lepších výsledků než při používání tradičních materiálů. Zároveň šetří náklady a mají k dispozici aktuální podobu učiva.

Učitelé mají možnost přizpůsobit si OER podle specifických potřeb svých kurzů, stavět na nich a prohlubovat je vlastní expertízou. OER podporují otevřené pedagogické přístupy, kdy jsou studenti zapojeni do vzdělávacího procesu a tvorby materiálů. Kvalitní OER zvyšují reputaci učitele, inspirují a podporují spolupráci s kolegy z celého světa prostřednictvím zpětné vazby a konstruktivních připomínek.

Instituce těží z ekonomických úspor, protože OER jsou zdarma dostupné online, což umožňuje přesměrovat prostředky. Využívání OER maximalizuje veřejné investice tím, že vytváří veřejné znalosti sdílené napříč institucemi a podporuje spolupráci, která zvyšuje viditelnost a reputaci. Podporuje rozvoj instituce zlepšením přístupu k výukovým materiálům a vzájemného učení mezi členy komunity.

Evropská síť ENOEL jako inspirace

Otevřené vzdělávání posilují různé iniciativy. Klíčovou platformou je European Network of Open Education Librarians (ENOEL), fungující pod záštitou SPARC Europe. ENOEL sdružuje knihovníky, kteří aktivně propagují otevřené vzdělávání napříč Evropou. Významným produktem společné práce je [ENOEL Toolkit](#), prezentující na důkazech založené výhody

otevřeného vzdělávání zřizovatelům, partnerům, studentům a dalším zainteresovaným osobám, a to ve formě slidů, letáků a karet pro interaktivní hru a diskuzi. Aktuálně je dostupný ve 22 jazycích, přičemž při příští relaci budou doplněny další, včetně češtiny. Výstupy ENOEL, včetně ENOEL Toolkit, lze najít jako část [SPARC Europe Collection](#) (CC BY) na Zenodo, kde jsou dostupné také: SPARC Europe's [Open Education Strategy 2024–2026](#), výzkumy mapující OE napříč Evropou v letech [2021](#), [2022](#) a [2023](#), report [Insights into developments in European Open Education institutional policymaking](#) (2023) nebo „Embrace the Open“ materiály k workshopům na téma OE a OER. Záznamy akcí ENOEL jsou dostupné na [@ENO-ELforOpen YouTube Channel](#).

Výzvy a budoucnost

Otevřené vzdělávání představuje příležitost pro knihovny, jak posílit svou roli v komunitě a přispět k dostupnějšímu a kvalitnějšímu vzdělávání. Současně lze říct, že OER představuje oblast, ve které se setkávají všechny tři pilíře Koncepce rozvoje knihoven na léta 2021 až 2027: Knihovny jako pilíře občanské společnosti a přirozená centra komunit, Knihovny jako vzdělávací a vzdělanost podporující instituce a Knihovny jako správci kulturního a znalostního bohatství. Investice do OER a spolupráce s platformami jako ENOEL znamená otevřít dveře inovacím a posílit postavení knihoven v 21. století. ENOEL Toolkit lze použít jako praktickou pomůcku pro začátek této cesty. V kontextu rozvoje umělé inteligence získávají OER další rozměr. OER mohou sloužit jako vstupy pro AI nástroje pro podporu kvality výstupů. Otevřené vzdělávání ale není jen o technologiích – je o hodnotách spravedlnosti, dostupnosti a spolupráce, které jsou knihovnické profesi blízké. ●

Použité zdroje:

SPARC EUROPE (ENOEL). (2025). Czech_1. OE Benefits - ENOEL slides. Dostupné z zenodo.org/doi/10.5281/zenodo.5568482

SPARC Europe. (c2025). ENOEL. Dostupné z sparceurope.org/what-we-do/open-education/enobel/

UNESCO. (2020). Recommendation on Open Educational Resources (OER). Dostupné z unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373755/

PAVLA VIZVÁRY je odbornou asistentkou na Katedře informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty Masarykovy univerzity.

Učící knihovníci a knihovnice jako průvodci pro všechny generace

VENDULA HUMLOVÁ / humlova@stredocesaknihovna.cz

Učící knihovník současnosti provází poznáváním všechny generace – od batolat až po období tzv. třetího věku. Ačkoli poznatky, které jednotlivým skupinám zprostředkováváme, se liší svým obsahem, formou i způsobem podání, nacházíme napříč věkovými kategoriemi určité společné principy, jež fungují univerzálně.

Od batolat k předškolákům

Nápodoba a hra jsou klíčovými mechanismy, jimiž malé děti získávají nové informace, poznávají svět a rozvíjejí empatii. Zejména u batolat do tří let tvoří tyto aktivity základ přirozeného učení. V dalších letech se tyto činnosti stávají promyšlenějšími – děti začínají být samostatnější, rozvíjí se jejich řeč i schopnost abstraktního myšlení.

Typickým programem pro nejmladší návštěvníky knihoven je projekt Bookstart, který podporuje čtenářství již od útlého věku a nabízí ho řada knihoven po celé republice.

Je třeba mít na paměti, že batolata se dokáží soustředit jen krátce, proto je hlavním cílem programů pro tuto věkovou skupinu společné trávení času s rodiči v podnětném prostředí, seznámení s knihovnou a první kontakt s vrstevníky. Rodiče zároveň získávají podporu a inspiraci, jak s knihami tradičně i netradičně pracovat.

Práce s dětmi ve věku od tří do šesti let přináší více možností, ale také výzev, zejména kvůli velkým individuálním rozdílům a rychlému vývoji během těchto let. Vymyslet program, který pochopí tříleté děti, ale zároveň nenudí předškoláky, není jednoduché. Při našich „Hravých čteních“ proto pracujeme s dramatizací textu, nabízíme jednoduché i pokročilejší otázky a aktivity, a především možnost si maximum věcí „osahat“. Program přizpůsobujeme aktuálním podmínkám. Při práci často využíváme výukové materiály od Atelieru v lese (ateliervlese.cz), které lze navázat na četbu různorodých knížek. Nedávno jsme také objevili kouzlo divadla Kamishibai.

Příklady dobré praxe

Nové technologie na míru seniorům

Senioři se u nás nejčastěji chtějí vzdělávat v dynamicky se proměňující oblasti informačních a komunikačních technologií, tedy v práci s počítačem, chytrým telefonem a používání internetu. Mnozí účastníci na kurzy přicházejí s pocitem, že „na to už nemají hlavu“, nebo s pochybnostmi, zda na probírané téma stačí. Jako jeden ze svých úkolů coby lektora vnímám schopnost navodit přátelské prostředí, ve kterém se návštěvníci kurzů cítí bezpečně a které jejich obavy rozptýlí. V případě seniorů se mi osvědčilo zvolit pomalejší tempo lekce a praktické činnosti nechat každého vícekrát vyzkoušet a u každého se ujistit, zda došel k danému cíli a porozuměl. Soustředění se spíše na kvalitu než kvantitu se více než vyplácí. Před každou lekcí pro účastníky zpracovávám pracovní list, kde mají zápisky k výuce včetně obrázků a návodů předepsané a dělají si do nich pouze drobné vlastní poznámky. Pak se mohou ke všemu probíranému lépe vracet a opakovat si. Prostor pro dotazy, povzbuzení spolupráce s ostatními a zároveň individuální přístup mají místo v každé mé lekci se seniory, stejně jako humor a odlehčení.

MARKÉTA MAŠÁTOVÁ,

Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje

Digitální vzdělávání pro seniory na cestách

Na setkání obecních knihovníků byl představen již probíhající projekt Digitální odysea, jenž zdarma pomáhá seniorům používat chytré telefony v denním životě a propojit se tak lépe se současným světem. Kurz zúčastněné knihovnice nadchly natolik, že požádaly lektorky o návštěvu ve svých knihovnách. Místní knihovnice nabídly účast na kurzu svým čtenářům a není problém tyto kurzy naplnit (pro komfort max. 12 účastníky). Od té doby lektorky, certifikované SEFTE (SENIOR Friendly Teacher, Elpida), jezdí s tímto kurzem po knihovnách na Kladensku, Berounsku a Rakovnicku. Lektorky musí být v rámci této činnosti velice flexibilní, domlouvat si technické záležitosti k hladkému průběhu kurzu s místní knihovnicí či vedením obce. Pozitivní a trpělivý přístup otevírá dalším a dalším seniorům vstup do „nového života“. Zájemců stále přibývá, většina kurzistů by se nejraději rovnou přihlásila na pokračovací lekce. Přímé i zpětné reakce jsou nadšené. Dostáváme zprávy, jak jim jde samostatné stahování bezpečných aplikací nebo hledání spolužáků na sociální síti.

Knihovník trénující paměť nevidomých

Kladenská odbočka Sjedenocené organizace nevidomých a slabozrakých České republiky projevila zájem o prohloubení spolupráce s knihovnou. Kromě výpůjček ze zvukové knihovny jsme tak po delší době zahájili opět pravidelné tréninky paměti, vedené paní knihovnicí. Tréninky jsou specifické a upravené pro tuto cílovou skupinu. V rámci náplní lekcí se pomocí her a aktivit bystří ostatní smysly, tedy čich, sluch, chuť a hmat. Využívány jsou různé pomůcky – od koření přes kuličky po nahrávky. Zapojeny jsou i knihy, a to v různých podobách – ukázky děl, autoři a jejich život, hrátky s žánry i vlastní tvorba. Co nikdy nechybí, je humor, díky kterému aktivita všechny nesmírně baví.

TEREZA CIMBURKOVÁ,
Středočeská knihovna v Kladně

Škola v knihovně

Náš pohled na atraktivitu nových informací často ovlivňuje nejen téma, ale především způsob, jakým je daná látka zprostředkována. Významnou roli hraje také osobnost, která nám znalosti předává. Ta může i méně atraktivní téma představit poutavě, a naopak. Při tvorbě programů proto vzpomínám na své vlastní zážitky ze školních let, ale i zkušenosti z nedávných vzdělávání. Také si vzpomínáte, co vás ve škole bavilo a proč? A jaké máte dojmy z posledního absolvovaného školení?

Hrací karty pro skupinovou práci na téma digitálního wellbeingu / Foto: Karel Pazderka

Ačkoli prvňáček vyžaduje odlišný přístup než dospívající, základní principy efektivního získávání informací a motivace zůstávají v jádru stejné. Obecně platí, že čím je dítě mladší, tím více potřebuje zapojit všechny smysly, aby byl program pro něj srozumitelný a uchopitelný. Musí si věci „osahat“ a zažít je na vlastní kůži. U teenagerů a dospělých sice tento přístup není nezbytný, přesto zůstává velmi přínosný. Naše pozornost je přirozeně proměnlivá a ovlivňuje ji celá řada faktorů. Při tvorbě lekcí se proto snažíme vytvářet atraktivní pomůcky, například pro téma digitálního wellbeingu oblíbenou dětskou skládačku „nebe peklo“ nebo vlastní hrací karty pro skupinovou práci. Velmi funkční je také práce s příběhem, která téma nenásilně přibližuje. V reportáži na straně 33 najdete, jak s příběhy pracujeme během workshopu Cesta k Sametu.

Knihovna otevřená všem

Knihovny by měly být místem pro všechny, včetně lidí se specifickými potřebami, ať už jde o zdravotní hendikep, nebo složitou sociální situaci. Pro některé z nás může být kontakt s těmito návštěvníky nevyslovenou výzvou, obzvlášť pokud chybí dřívější zkušenost. Není divu, mnozí z nás vyrůstali v době, kdy jinakost neměla ve veřejném prostoru co dělat. Dnes máme možnost tento přístup měnit. Často stačí málo: vstřícnost, trpělivost, ochota naslouchat a respekt k zásadě „člověk na prvním místě“. Ta připomíná, že člověka nedefinuje jeho diagnóza, postižení ani znevýhodnění. I zdánlivé drobnosti, jako jsou vhodně zvolená slova – například „člověk na vozíku“ místo „vozičkář“ nebo „člověk s intelektovým znevýhodněním“ místo „mentálně postižený“ – mohou pomoci vytvořit prostředí, kde se lidé se specifickými potřebami cítí vítáni. Na cestě k porozumění jejich potřebám mohou napomoci organizace, které mají bohatší zkušenosti i širší vhled do problematiky.

Holky a kluci z předškolky

Ve Středočeské knihovně jsme také navázali spolupráci s předškolním klubem blízké pobočky organizace Člověk v tísni, o. p. s. Na lekce Hravého čtení k nám pravidelně dochází skupina dětí předškolního věku ze sociálně znevýhodněného prostředí. Běžná mateřská školka je pro ně z různých důvodů obtížně dostupná – ať už kvůli jazykové bariéře, chybějícím návykům, nebo nízké důvěře v instituce. Řada dětí mluví romským etnolektem češtiny – mluvenou variantou češtiny s prvky romštiny a slovenštiny, která se vyznačuje specifickou výslovností, gramatickými odchylkami a omezenou slovní zásobou. To vše je třeba při lekcích citlivě zohlednit.

Snažíme se pomáhat odbourávat hendikep, který vychází ze života v sociálním vyloučení. Respektujeme, že některé pětileté děti neznají základní barvy nebo neumějí pojmenovat zvířata. Při čtení a návazných aktivitách proto tyto dovednosti přirozeně procvičujeme. Při posledním setkání vzbudilo velké nadšení pečeni dortu s pejskem a kočičkou a odhalování jednotlivých ingrediencí všemi smysly. Neznalost dětem ani jejich rodičům nezazlíváme – mnozí z nich se v dětství ne-setkali s knížkami ani s obyčejným kreslením pastelkami. Do

Vzdělávání žáků v Obecní knihovně

V naší obci se na 30 let propojila práce knihovníka a učitele. Knihovnicí jsem byla ještě dříve, než jsem začala učit na místní škole (původně málotřídní) a jsem jí i teď – v důchodu. Možná i to určilo způsob práce s dětmi v knihovně. Školní děti (první stupeň ZŠ) navštěvují knihovnu pravidelně. Program jim připravuji po dohodě s učitelkou. Chci, aby rozšířil znalosti z práce ve škole nebo doplnil, na co ve škole nezbyl čas. Důležitá je i spolupráce s úřadem, vzhledem k velikosti knihovny je k práci s dětmi používán i společenský sál. Děti rády poslouchají vyprávění o vlastních rodičích ve stejné škole. Pro prvňáky mám vždy speciální nabídku. Dovolím jim udělat tak trochu „binec“: rozloží si karimatky a smí si z polic vybrat, co se jim zlíbí. O knížkách si vyprávíme, děti svůj výběr zdůvodňují. Vždy se stane, že pak přivedou rodiče a dožadují se vybrané knihy. A nový čtenář je tu.

LUDMILA JANOUŠKOVÁ,
Obecní knihovna Velké Přítočno

Děti z předškolky při pečení dortu s pejskem a kočičkou / Foto: Karel Pazderka

budoucná plánujeme také setkání s maminkami dětí z předškolního klubu.

Lidé ze Zahrady

Spojení s centrem Zahrada, které poskytuje služby lidem s intelektovým znevýhodněním, vzniklo zcela náhodně. Všimla jsem si, že do knihovny chodí pracovníce nedalekého centra se svými dospělými klienty vybírat dětskou literaturu. Popovídali jsme si o knížkách a následně jsem nabídla, zda by aktivity, které běžně nabízíme dětem, neoslovily i dospělé návštěvníky centra. Společně jsme vytipovali aktivity, které by mohly být vhodné, s ohledem na jejich specifické potřeby a úroveň porozumění.

Při práci s dětskou knihou ve skupině dospělých s intelektovým znevýhodněním je třeba citlivě volit přístup, abychom se vyhnuli tzv. infantilizaci, tedy nechtěnému zlehčování nebo znevažování dospělosti člověka tím, že s ním jednáme jako s malým dítětem. Otevřeně jsme si řekli, že se jedná o knížku určenou dětem, ale že může být přínosná i pro dospělé. Při

povídání nad dětskou knížkou nám nepřišlo přirozené vykat, a nakonec jsme se dohodli na společném tykání.

Závěrem jsem účastnicím a účastníkům položila otázku, jak se jim program líbil, většina reagovala pozitivně. Dvacetiletý Marek vyjádřil, že mu vadilo, že šlo o dětskou knihu, a tak jsme se společně snažili najít téma, které by mu přišlo vyhovovalo víc. Čtyřicetiletá Patricie hodnocení završila slovy: „Tohle je ta nejlepší knihovna na světě.“

Smysluplná vzdělávací práce v knihovně nevzniká náhodou ani jen intuicí. Vyžaduje promyšlenou metodiku a připravenost, zároveň ale i ochotu být v kontaktu s reálnými lidmi a někdy i nečekanými situacemi, které s sebou nesou potřebu improvizace. Učící knihovník je v tomto smyslu někým, kdo ovládá strukturu, ale nebojí se z ní v pravý moment vystoupit. Pak mohou programy bavit, vzdělávat i inspirovat napříč generacemi. ●

VENDULA HUMLOVÁ je edukátorkou Středočeské knihovny v Kladně.

Cesta k Sametu

VENDULA HUMLOVÁ / humlova@stredoceskaknihovna.cz

Výuka dějepisu v českých základních školách mnohdy nedohlédne dál než na konec druhé světové války. Potvrzují to opakované zprávy České školní inspekce i další výzkumy. Děti a mladí lidé tak často vyrůstají bez jasného kontextu událostí, které formovaly naši společnost, politiku i hodnoty.

Ve Středočeské knihovně jsme tuto mezeru přijali jako výzvu. Naším cílem není suplovat výuku, ale vytvořit prostor, kde si děti a mladí lidé mohou moderní dějiny zažít tak trochu na vlastní kůži. Třeba prostřednictvím workshopu Cesta k Sametu. A jak to v praxi vypadá?

Časové osy plné otazníků

Deset hodin. Začínáme. Dnes přišli prváci ze Střední školy designu a řemesel. Po krátkém úvodu čekají na stolech tři identické časové osy. Každá z nich zahrnuje pět dekad

od čtyřicátých do osmdesátých let a celkem dvacet obrázků, které mají zaplnit prázdná místa. Převážně dobové fotografie se vztahují jak k historickým událostem, tak ke konkrétním osobnostem. Ujišťuji studenty a studentky, že pokud nějaký obrázek nezařadí správně, nic se neděje. Pro většinu je to potřebný impuls pustit se do práce. Na prvním slidu vždy bezpečně poznají Adolfa Hitlera, většina také povědomého parašutistu: „To je ten... Gabčík? Nebo Kubiš?“ zaznívá váhavě od jednoho z účastníků. Pak začíná řada z nich na ose tápat, vědomostní nůžky se rozevírají. Znají tvář Milady Horákové i Jana Palacha, někteří si vzpomenou i na jméno, kontext už je slabší. O Janu Patočkovi neslyšel nikdo. Nakonec společně časovou osu procházíme, někdo je překvapený srpnovými událostmi, ti, kteří viděli film Vlasy, jsou orientovanější. Znají i okolnosti demonstrace Chce-me světlo. Na poslední kartě událostí jako vždy rezonuje Černobyl, většina o havárii slyšela. Bavíme se o rozdílu, jak informovaly o katastrofě státy svobodného světa a jak východní blok. Ptám se své skupiny, kdy se narodili jejich rodiče — většinou na začátku osmdesátých let. „Aha moment“ je patrný. Doba, o které mluvíme, najednou přestává být tak vzdálená.

Občanky jsou vrženy

Historický kontext máme za sebou a můžeme si „hrát“. Tentokrát se dělíme do menších skupinek. Každá z nich bude vystupovat za jednu osobu. Šestice červených občanek ukrývá jméno a první kousek příběhu: „Jmenuješ se Václav po tátovi. Narodil ses do hodně bohaté rodiny. Tvůj otec je stavební inženýr a podnikatel, máma Božena je výtvarnice a designérka.“ Rok narození je záměrně vynechaný, „žijeme“ tady a teď.

Účastníky a účastnice raději předem upozorňujeme, že v rámci hry občas můžeme od lektorování přepnout do jiných rolí. Za chvíli tím některé možná trochu zaskočíme.

První skupinky se hrnou do obchodu nakoupit věci z mámina seznamu. Tvoří se žádoucí fronta. Vtáhnout do hry také paní učitelku nám nedá velkou práci. Role prodavačky v socialistickém obchodě jí sedne, nezapře osobní zkušenost. Jak sama říká: „Ještě si to pamatuju.“ A tak se podivuje nad požadavkem neznámého ovoce kiwi, jeden ze dvou toaletních papírů schová pod pult pro známou a upřímně se vysměje žádosti o slevu na banány.

Druhá část účastníků namíří do základní školy Československo–sovětského přátelství. Tam mají za úkol připravit se na zkoušení z textu reálné učebnice občanské nauky z roku 1980. Polovina třídy tuší, co chci jako socialistická učitelka slyšet. Druhá půlka trochu tápe: „Vždyť v té učebnici píšou něco úplně jinýho, než co jsme si říkali u časové osy.“ Ať už naše postavy uspějí u zkoušky jakkoli, všechny dostávají druhý kousek příběhu a někdo je i nemile překvapen. „Šárko, tys to sice uměla na jedničku, ale s tím tvým kádrovým profilem buď ráda, že tě necháme vyučit.“

Na kádrovém profilu záleží

Čas poskočil ve hře i ve skutečnosti. Někdo ještě studuje, někdo pracuje, ale všechny postavy dostávají k rozluštění šifru, aby se mohly dostat na koncert Plastiků. Osobnost Petra si vyhlédne příslušnice StB v podání kolegyně Kristýny. Ve výhrůžkách ohledně vyhazovu ze školy a postihu rodiny je dost přesvědčivá, a tak se skupinka hrající za Petra rozhodne po rychlé diskuzi spolupráci podepsat.

Jsem ráda, v jaký době žiju, protože tenhle život musel být strašný. Je hustý, jak byli lidi statečný a dokázali vzdorovat.

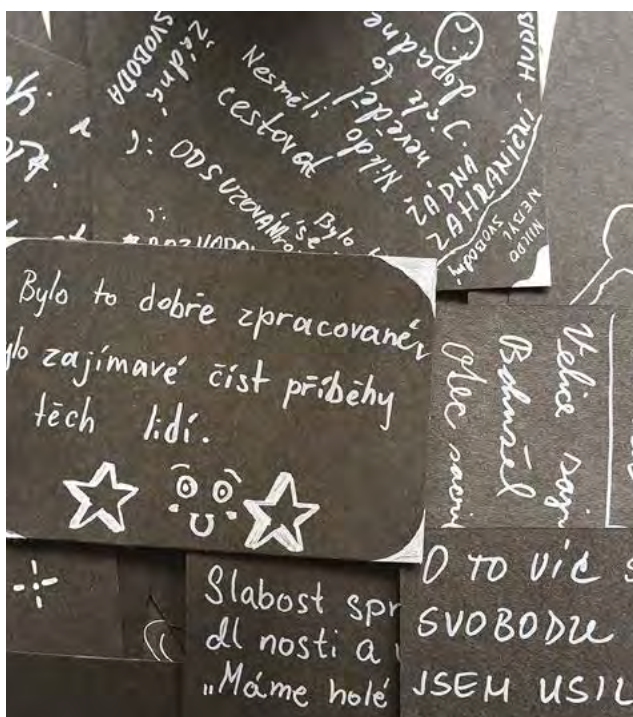
Následuje část věnovaná undergroundu a už nastává čas na představení jednotlivých postav. Každá parta dostává třetí kousek svého příběhu do občanky a také kartu s doplňujícími informacemi. Po jejich přečtení jednotlivé skupiny prezentují svou osobnost ostatním. Někteří se do svých postav tak vžili, že je představují v první osobě: „My jsme se narodili...“

Už je zřejmé, že všechny příběhy a postavy v našem workshopu jsou skutečné. Některé jsou známé, jiné účastníci znát nemohou. Vedle Václava Havla, Marty Kubišové a Anny Šabatové jsme představili také příběh mého táty, který zastupuje většinu. S režimem nebyl spokojený, ale také se proti

**Z workshopu
Cesta k sametu**

Foto: Karel Pazderka

němu nijak aktivně nevymezoval. Nechceme, aby si studenti a studentky odnesli mylný dojem, že většina lidí žijících v komunistickém Československu byla aktivními odpůrci režimu.

Druhým z osobních příběhů je život Šárky, maminky naší kolegyně Týny. Jeden dědeček byl živnostník, druhý odmítl odevzat svoje hospodářství JZD a nakonec jí emigroval strýc. Šárka je výborným příkladem toho, jak člověk mohl upadnout v nemilost režimu bez jakéhokoli osobního přičinění.

Fotka ženy s typickým osmdesátkovým účesem jako vždy budí úsměvy. Ty ale rychle mizí, když se účastníci dozvědí, že ji ve školní ředitelně vyslychala StB a kvůli kádrovému profilu se nedostala na vysněnou oděvní průmyslovku.

Neméně důležitou postavou je Petr. Nebyla náhoda, že jsme potřebovali, aby spolupráci s StB podepsal právě on. Pod pseudonymem Petr Berounský svěřil svůj příběh projektu Paměť národa organizace Post Bellum. Popsal v něm, jak se dostal k dlouholeté spolupráci se Státní bezpečností. Post Bellum jeho svědectví zařadilo do výjimečné sbírky komiksových příběhů. Ještě jsme ve válce, která přibližuje osudy lidí čelících nesvobodě.

Tři stovky vzkazů

Workshop se chýlí ke konci. Následuje poslední úkol: zaznamenat bílým fixem na černou kartičku dojem z prožitého tématu. Tentokrát už každý za sebe. Loučíme se.

Ve ztlhlém sále si jako vždycky kartičky pročítáme:

- *Obdiv všem, kdo v té době žili a nezbláznili se.*
- *Jsem ráda, v jaký době žiju, protože tenhle život musel být strašný. Je hustý, jak byli lidi stateční a dokázali vzdorovat.*

- *Já osobně nemám ráda historii (dějepis), ale toto mě bavilo. Bylo to hezky promyšlené. Je super, že to bylo udělané jako hra, která nám něco i dá. Líbilo se mi, že jste tam dali vaše rodiče.*
- *Za mě nemoc dělat hudbu, která mě naplňuje, a být za ni souzen, je naprosto strašný. Umění je důležitá součást historie a toto jen dokazuje, že nikdy nezemře a není možno ho zakazovat a manipulovat.*

Počet černých kartiček se vzkazy se blíží třem stům. Těšíme se, až je v listopadu na výročí sametové revoluce vystavíme. Pokud vás láká workshop uspořádat i u vás, neváhejte se na nás obrátit nebo se inspirovat přiloženou metodikou. Cesta k Sametu je otevřená. Vydejte se na ni i vy! ●

← Cesta k sametu
metodika ke stažení

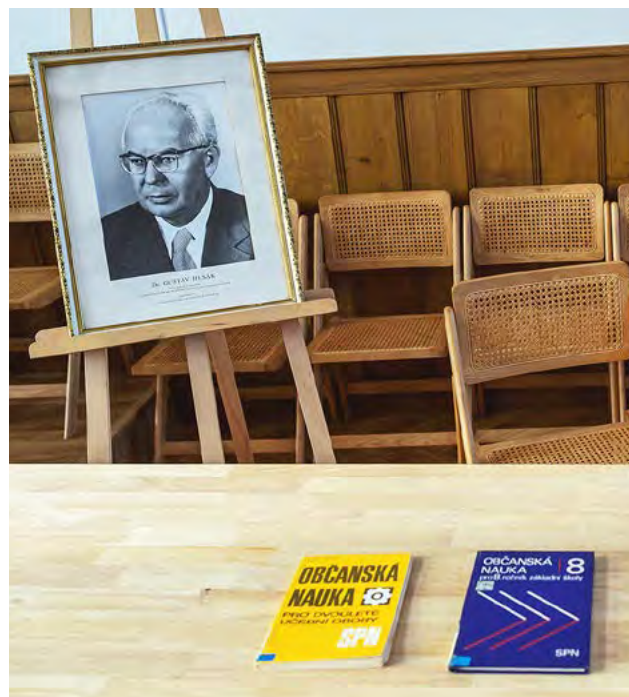
Použité zdroje:

Výuka moderních dějin České republiky v základních a středních školách (Tematická zpráva ČŠI) – csicr.cz/CSICR/media/Elektronicke-publikace/2023/TZ_Vyuka_modernich_dejin/html5/index.html?pn=13

ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/dve-tretiny-ucitelu-se-nezabyvaji-modernimi-dejinami-zaci-by-se-jim-chteli-venovat-vice-1535?utm_source=chatgpt.co

Stav výuky soudobých dějin (Výzkumná zpráva ÚSTR) – ustrcr.cz/data/vyzkum-vyuky/vyzkumna-zprava.pdf

VENDULA HUMLOVÁ je edukátorkou Středočeské knihovny v Kladně.

Knihovníkem na zkoušku

MIROSLAVA ŠUDOMOVÁ / m.sudomova@muzeumbrnenska.cz

V rajhradském Památníku písemnictví na Moravě se děti mohou na chvíli stát knihovníky. V rámci edukačního programu Knihovníkem na zkoušku si samy vyzkouší, co všechno obnáší péče o knihy – od jejich třídění a katalogizace až po nahlédnutí do slavnostního barokního knihovního sálu.

Během šedesátiminutového programu děti aktivně pracují s knihami, učí se hledat základní informace (autor, rok vydání, nakladatelství), poznávají systém řazení dokumentů a vyplňují jednoduché pracovní listy. To vše s citlivým vedením a hravým přístupem.

Program vede sešlá dvojice lektorek – Jana Srnková a Šárka Dudková. Obě mají bohaté zkušenosti s prací s dětmi a dokážou vytvořit vstřícné a inspirativní prostředí. „Dětem ukazujeme knihy nejen jako čtenářům, ale jako těm, kteří se o ně musí starat. Baví je, že mohou převzít zodpovědnost, rozhodovat a přemýšlet jako skuteční knihovníci,“ říká Jana Srnková. Na Knihovníka na zkoušku tematicky navazuje další oblíbený program – Příběh knihy. Děti se v něm dozví, jak kniha vlastně vznikla, co předcházelo tisku a jaké materiály

lidé ke psaní používali v různých obdobích. Zážitkovou formou si vyzkoušejí psaní brkem, poznají papyrus, pergamen i ručně vázané knihy. Dozvědí se, kdo byli písaři, iluminátoři nebo co obnášela práce v klášterních skriptoriích. „Děti fascinují staré techniky psaní. Když si samy zkusí psát husím brkem nebo vidí, jak se barvilo zlacením, ztrácí ostych před historií. Stává se pro ně přirozenou součástí jejich světa,“ dodává Šárka Dudková.

Spojením Příběhu knihy a Knihovníka na zkoušku vzniká komplexní zážitek: děti nejprve poznají, jak knihy vznikaly, a poté si samy zkusí, jak se s nimi dnes zachází. Tento přirozený přechod od minulosti ke skutečné praxi je ideální nejen pro školní výlety, ale i projektové dny nebo tematické týdny. Oba programy jsou určeny pro žáky 1. stupně základních škol (možno přizpůsobit i starším dětem). Knihovníkem na zkoušku není jen „záživný výlet“ – děti si odnášejí i nové poznatky o tom, jak funguje knihovna, proč jsou knihy uspořádány právě tak, jak jsou, nebo jak se informace zaznamenávaly dříve, než přišly

počítače. Program navíc podporuje schopnost orientace v textu a systematické myšlení. ●

← Více informací o nabídce pro školy [zde](https://www.muzeumbrnenska.cz).

MIROSLAVA ŠUDOMOVÁ je literární historičkou a kurátorkou Památníku písemnictví na Moravě.

Nahrávací studio: nástroj kreativity i edukace

Příspěvky přibližující (audiovizuální) nahrávací studia v některých knihovnách byly původně zamýšlenou součástí tématu **Knihovny a kreativita v předchozím, tedy čtvrtém čísle **Čtenáře**. Jelikož se však k tématu sešla spousta zajímavých článků, nezbyl už na studia prostor. Zároveň jsme však v redakci došli k závěru, že se témata kreativity a učícího knihovníka do jisté míry překrývají a právě využívání nahrávacích studií v knihovnách je jedním z bodů překryvu. Lze je využít jako nástroj knihovnické kreativity (například příprava podcastů), ale i jako prostředek edukace (napadá nás především tvorba webinářů). Níže přinášíme vhled do nahrávacích studií knihoven v Praze, Ústí nad Labem a Kladně a také malou rukověť, jak na to.**

Mariánské listování je jen začátkem

Městská knihovna v Praze rozšířila pestrou nabídku svých služeb o další atraktivní produkt. Zřízením Studia MKP nabídla v duchu své filozofie vytvářet nové, moderní a netradiční přidané hodnoty obohacující její základní poslání potenciálním zájemcům další široké spektrum možností – nahrávání podcastů, autorských čtení, prezentace knižních titulů, externí a interní komunikace knihovny.

Tvůrcem prvního podcastu s názvem Mariánské listování je zkušený odborník, bývalý rozhlasový zpravodaj a ředitel Českého centra v New Yorku Miroslav Konvalina: „Velmi mě těší, že Městská knihovna v Praze jde s dobou a rozšiřuje své působení v online prostoru v rámci poslání, které má. Už není jen producent živých programů spojených

s děním v knihovně, i když to je pro ni stále prioritou, ale stává se více i výrobcem a distributorem kvalitního obsahu online. To je podstata proměny, kterou procházíme. Připravujeme první silnou řadu audiovizuálních pořadů, jež lidé budou moci poslouchat v mobilech, v noteboocích či na tabletech. Nabízíme k poslechu novou kvalitu, zaměřenou na české a zahraniční autory a umělce spojené s literárním světem, ale například i na vztah literatury a umělé inteligence a audioknihy. Městská knihovna v Praze tak vstupuje daleko víc než dříve do denní interakce s veřejností, kultivuje ji a přitom upevňuje vzorce demokratické společnosti,“ vysvětlil s tím, že cílem zmiňovaného podcastu je, aby se lidé mohli z domova potkat s osobnostmi, které navštívily Ústřední knihovnu Městské knihovny na Mariánském náměstí,

ale třeba i některou z dalších téměř půl stovky poboček po celé Praze.

K prvním hostům Mariánského listování patří operní pěvkyně Kristýna Kůstková, tlumočnice Helena Koutná a dále pak vědkyně Eva Chodějovská, lingvistka Ivana Bozděchová či swingový zpěvák Jan Smigmator. „Kulturních programů v Ústřední knihovně v samém centru hlavního města se účastní množství hostů, kteří prakticky denně vystupují v našich dvou sálech. Doposud jsme jako přidanou hodnotu nabízeli záznamy přednášek. V těsném sousedství sálů vzniklo toto nové streamovací studio, kde požádáme naše hosty ještě o jedno zastavení, aby natočili pro ty, kteří program nestihli, zajímavé rozhovory pro online svět. Naše podcasty si posluchači budou moci najít na webu knihovny nebo

na obvyklých platformách. Naší smělou ambicí je, aby se zájemci mohli zúčastnit přímo živého natáčení podcastu," dodal Konvalina.

Technologický vývoj je a bude v následujících letech velmi rychlý a i moderní službě knihoven nabídne další a další možnosti na nejrůznějších platformách. „Jeden z mnoha projektů Městské knihovny v Praze pracuje výhradně s umělou inteligencí – audioprojekt GAUKI (Generované Audioknihy Umělou Inteligencí). Každý týden vzniká krátká audiokniha, kterou kompletně načte syntetický hlas vytvořený pomocí nástroje ElevenLabs. Výběr textů není náhodný – jde o literární díla, jež dosud v audio podobě neexistovala, nebo díla, která mohou díky AI zpracování znovu upoutat pozornost posluchačů. Ve spolupráci s odbornou postprodukcí tak ve Studiu MKP vzniká unikátní nový formát, jenž bude dostupný jako podcast

Z regálu do ucha na platformách YouTube, Spotify a SoundCloud," informovala Růžena Zlatohlávková, specialista z oddělení digitalizace MKP.

Studio MKP je vybaveno základní profesionální stříhovou a záznamovou technikou, která umožňuje pořizovat audiovizuální záznam primárně na třech kamerách a příslušném počtu mikrofonů. Dále je součástí technického vybavení základní sada studiových osvětlovacích těles. Naše studio umožňuje pořizovat záznam jak v prostorách studia, tak v obou sálech knihovny či dalších prostorách. Stačí přemístit kamery a přes síť propojit se studiem. Vedoucí technik Kulturního a vzdělávacího centra MKP Michal Černý dodal, že v možnostech studia je i livestream. ●

JAROSLAV HRIC je koordinátorem Studia Městské knihovny v Praze.
jaroslav.hric@mlp.cz

Svět máme přečtený, teď ho natáčíme

Audiovizuální studio jsme začali v Knihovně Ústeckého kraje budovat v období pandemie koronaviru a jeho provoz byl oficiálně spuštěn na začátku roku 2022. Naším cílem bylo vytvořit prostor, kde by se veřejnost mohla seznámit s technikou a následně ji využít pro tvorbu vlastních audiovizuálních výstupů – fotografování, natáčení a postprodukcí videí, podcastů a podobně.

Vybavování studia nám velmi usnadnil fakt, že knihovna díky zapojení do vzdělávacího projektu *Mít svět přečtený* disponovala množstvím vhodné techniky, pro kterou bylo po jeho ukončení potřeba najít dlouhodobé a smysluplné využití. Konkrétně je pak studio vybaveno fotografickým plátnem a klíčovacím pozadím, softboxovým osvětlením, fotoaparáty, stativy, klopovými mikrofony pro snímání zvuku a počítačem se softwarovým vybavením pro postprodukcí audiovizuálních výstupů.

Přestože je většina techniky mobilní a lze ji používat v různých interiérech i exteriérech, většinou je pro vytváření audiovizuálních výstupů využívána přímo místnost, kde je studio umístěno. Výhodou je jeho obložení akustickými panely, které pomáhají částečnému odhlučnění. Nevýhodou je však fakt, že knihovna sídlí v někdejší prvorepublikové palácové vile, která je navíc památkově chráněna, takže jsou prostory studia poměrně malé a není možné provést žádné stavební úpravy pro jejich zvětšení.

Jak již bylo zmíněno, studio je plně přístupné veřejnosti a návštěvníci ho tak na základě rezervace a domluvy s pověřenými pracovníky mohou využívat k tvorbě vlastních výstupů. Díky tomu se lidé přicházejí seznámit

Stavba Studia MKP a natáčení rozhovoru Miroslava Konvaliny s lingvistkou Ivanou Bozděchovou / Foto: archiv Městské knihovny v Praze

s technikou, již studio disponuje, natočit kratší podcast či jiný audiovizuální materiál. Poměrně velký zájem o studio mají různé volnočasové spolky, partneři knihovny a školy. Ty ho pravidelně navštěvují v rámci exkurzí nebo ho využívají k realizaci nejrůznějších projektů a výstupů (například rozhovory a fotografování).

Sama knihovna ho pak využívá k natáčení podcastů svých, realizaci webinarů nebo k lekcím a exkurzím pro školy.

Například pořad KUK na scéně představuje zajímavé, tvůrčí a kreativní lidi z regionu a cyklus Amerikničky přibližuje americkou literaturu. V současnosti se ve studiu pravidelně natáčí nové epizody podcastu Lepší sláma – historický bulvár, který odlehčenou formou přibližuje různé historické perličky a zajímavosti, jež naši knihovníci vypátrali v digitálních knihovnách.

Kromě toho je studio využíváno k realizaci online přednášek a diskuzí

streamovaných na našich sociálních sítích a k webinarům pro učitele. V neposlední řadě pak studio využíváme při přípravě a realizaci tematických táborů, kde se děti učí pracovat s technikou (například „Od foťáku ke hvězdám“). Jeho vybavení je zároveň podle potřeby využíváno v rámci našich dalších kulturních a vzdělávacích akcí knihovny pro různé cílové skupiny.

Faktem zůstává, že nám v Knihovně Ústeckého kraje studio otevřelo nové možnosti, díky nimž můžeme zaujmout a oslovit nejen čtenářskou veřejnost. Krásným důkazem, že se jedná o krok správným směrem, je například osmdesátihodinový streamovaný maraton čtení, který jsme realizovali na začátku letošního roku. ●

přehled epizod
podcastu
← KUK na scéně

přehled epizod
podcastu
← Lepší sláma

JAN ČERNECKÝ byl v době přípravy článku tiskový mluvčí Knihovny Ústeckého kraje. / jan.cernecky@knihovnauk.cz

S vyloučením veřejnosti. Zatím

Nejen z předchozích příspěvků od kolegů z Prahy a Ústí nad Labem je patrné, že pořízení nahrávacího studia či tvorba podcastů jsou trendy dnešní doby, jež zákonitě doputovaly i do knihoven. Takové studio navíc zpřístupní knihovnám další možnosti, především jak oslovit veřejnost či knihomilskou komunitu a lákat je na své aktivity.

Nápad zařídit studio u nás „na Kladně“ původně vzešel od vedoucí oddělení edukace a komunikace Dagmar

Brandlové s vidinou využití podcastů nejen k formě osvěty o závislostech po dohodě s jedním z protagonistů seriálu Adikts. Ačkoli nakonec vše dopadlo malinko jinak, podcastu s touto tematikou bychom se rádi věnovali a mobilní studio díky svému potenciálu zůstává ve Středočeské knihovně v Kladně důležitým komunikačním nástrojem. A naší vizí do budoucna je umožnit jeho využití/zapůjčení veřejnosti – registrovaným uživatelům.

Nespornou výhodou nahrávacího studia tak říkájíc „v domě“ je jeho využití

při tematických přednáškách a vzdělávacích a kulturních akcích, nicméně jeho hlavním úkolem je propagace knihovny a jejího programu, například při tvorbě pozvánek na pořady vystupujících hostů.

První podcast, který jsme zveřejnili, byl věnován právě Čtenáři (a jeho nové podobě) a naše moderátorka, kolegyně Kristýna Froňková, se v něm se svými hosty zaměřila na proměnu časopisu, jeho význam pro knihovnickou komunitu a plány do budoucna. V našich podcastech bychom se rádi věnovali zajímavým

rozhovorům, a nejen knihovníkům tak zprostředkovali zajímavé novinky z naší knihovny a obecně ze světa knihoven a literatury a všeho, co k nim patří.

Podle Kristýniných slov šli s kolegy do pořízení nahrávacího studia na vlastní pěst a nejprve řešili technickou stránku. S ní jako spřízněná duše kladenské knihovny pomohl Patrik Veltruský (jenž se mimo jiné podílel na přípravě podcastů České televize a jeho rady a doporučení se dočtete dále), který nám v rámci možného rozpočtu doporučil tu nejlepší techniku. A při interním workshopu vše zapojil a ukázal práci s vybavením.

Překážka je zároveň přednost

„Rádi bychom připravovali alespoň jeden díl měsíčně, ale ne vždy je to možné. Největším úskalím je čas, nejvíc ho zabere příprava a postprodukce. Ideální by bylo mít kolegu, který by se věnoval jen tomu, ale to s našimi personálními možnostmi nejde,“ upřesnila Kristýna Froňková z týmu oddělení edukace a komunikace.

Nenaplněným potenciálem našeho studia je jeho případné rozšíření o video verzi, jelikož v tuto chvíli nemáme prostor, kam bychom ho trvale umístili, a stávající techniku máme ve dvou krabicích. Díky tomu je však naše studio mobilní a můžeme ho zapojit takřka kdykoli a kdekoli.

Zapojení studentských tvůrců

Od února, kdy byl natočen premiérový, jsme dosud zveřejnili pět dílů našeho podcastu. Ačkoli v tuto chvíli naše nahrávací audiosestava slouží především účelům knihovny, už máme zkušenost s jejím využitím „veřejností“. V rámci akce Global Charity Day nás navštívili studenti Střední hotelové školy Kladno, kteří měli možnost natočit si podcast. Dvě skupiny si předem připravily témata, my jim poradili jak na to, oni si zahráli na moderátora i jeho hosta a s jejich souhlasem jsme výsledné dílo zveřejnili. *„Propojení se školami má velký potenciál. Byli z toho nadšení a zároveň na sebe pyšní. Připravili si zajímavá témata, jako například ‚problémy ve škole‘ a ‚co je důležité pro zdravý vztah‘. Jejich úvahy byly vzhledem k věku velmi vyzrálé,“* popsala školení „workshop“ Kristýna Froňková.

Rady a doporučení z terénu

Důležité je nebát se a začít. Vstupní náklady na pořízení studia nemusí být přehnané, naše sada vyšla zhruba na 40 000 korun, což je vlastně docela málo, pokud má být technika a výsledek kvalitní. A pak zbývá mít mezi kolegy někoho, kdo se nebojí a umí mluvit, což může být podle Kristýny po drobné přípravě skoro každý.

„Je to obrovská výzva a jsem nako- nec ráda, že to můžu dělat. I když jsem neměla zkušenost. A můžu se zlepšovat v dalších dovednostech. Podcast má tu výhodu, že se dá leccos vystříhnout, ale ráda bych, aby to bylo na první dobrou. Pokud nemáte zkušenost s mluvou na mikrofon, vyplatí se zaučení

na nějakém workshopu, protože chyby jsou slyšet a přináší to jistotu. A profesionál, ideálně s podcastovými zkušenostmi, nám hodně pomohl. V práci s mikrofonem a třeba i v tom, jak (u něho) sedět,“ dodala s úsměvem na tváři jedna ze dvou podcastových moderátorek Středočeské knihovny. ●

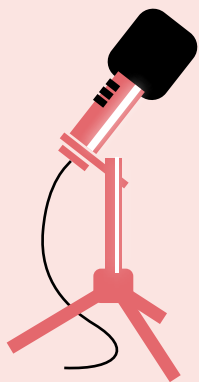
studentský podcast
Středočeské knihovny
←

KRYŠTOF ČEŘOVSKÝ je šéfredaktor časopisu Čtenář.

cerovsky@stredoceskaknihovna.cz

Natačení studentského podcastu a první podcast knihovny / Foto: Karel Pazderka

Jak na to?

Malá rukověť pro tvůrce podcastového nahrávacího studia

Nejdůležitější na celé přípravě podcastu je prostor, kde se bude nahrávat – ten totiž tvoří zhruba 80 % výsledné kvality zvuku. Dnes se dá kvalitní záznam pořídit i na mobil. A budete překvapeni, jak dobře to může znít.

Prostor

Jak má prostor vypadat? Co nejméně holých stěn, co nejvíce členitosti a „zákoutů“. Skvělé jsou knihy – fungují jako přirozený tlumič odrazů.

Nejjednodušší test? Tleskněte co nejhlasitěji v místnosti, kde plánujete nahrávat. Uslyšíte ozvěnu nebo dokonce nepříjemné „zvonení“ ve vyšších frekvencích? Taková místnost není ideální.

Nahrávání venku – třeba na zahradě nebo dvoře – může být často lepší než v nevhodné místnosti, protože zvuk se tam neodráží tolik. Je ale potřeba počítat s větrem, který může narušit mikrofon. Pěkný příklad, jak skvěle může znít venkovní nahrávka, je slavný koncert Beatles na střeše budovy Abbey Road Studios. Vítr v mikrofonech se dá vyřešit „mrtvou kočkou“, kterou na mikrofon navléknete.

Technika

Záleží nejen na počtu účastníků, ale i na tom, zda má knihovna techniku, který by se o vybavení staral, a jak moc je zkušený s audiem. Něco jiného bych doporučil knihovně, kde mají techniku a chtějí čtyři mikrofonní pozice, a něco jiného knihovně, kde nikdo s ničím takovým zatím zkušenosti nemá.

Navržené varianty:

- **Základní varianta pro dvě osoby:** iPhone + Rode Wireless Pro (audio i video), cca 10 000 korun;
- **Střední varianta pro dvě až čtyři osoby:** Rode Podcaster + 2–4 mikrofony + 2–4 sluchátka. Tento setup je velmi univerzální a hlavní rozdíl pak spočívá v kvalitě zvolených mikrofonů, cca 40 000 korun;
- **Když to má stát za to:** Vybrat konkrétní místnost a nechat ji alespoň částečně akusticky upravit (zatlumit), k tomu Rode Podcaster a mikrofony ze střední třídy, cca 100–300 000 korun.

Všechny výše zmíněné varianty jsou mobilní. Nepředpokládám, že by si malá knihovna budovala plnohodnotné profesionální nahrávací studio – a podle mě už to dnes ani není nutné.

Pár praktických poznámek:

Nepodceňujte kvalitu kabelů. Dobrý mikrofonní kabel bude stát přibližně 500 korun za pět metrů, ale výrazně přispěje ke kvalitě záznamu i spolehlivosti.

Nezapomeňte na stojany – nikdo nechce držet mikrofon hodinu v ruce. Existují i kompaktní stolní stojany, které se hodí pro menší nahrávací prostory nebo mobilní řešení. První zmíněný setup (iPhone + Rode Wireless Pro) však žádné stojany nepotřebuje – jedná se o „klopové mikrofony“, které se připínají na oblečení a umožňují volnost pohybu i pohodlí při nahrávání.

Vyhrazená místnost, kde bude vše připravené a kde nebude třeba pokaždé něco složitě zapojovat. Samotné zapojování není složité a zvládne ho v podstatě každý, ale je důležité nezapomínat na to, že technika je jen nástroj.

Co je však ještě důležitější než prostor? Obsah – co podcasty přinesou posluchačům. Sebelepší technika bude k ničemu, pokud nebude zajímavé téma, moderátor nebude připravený a samotný formát nebude mít co nabídnout.

Pokud budete chtít pomoci s přípravou vašeho knihovního studia nebo s čímkoli okolo poradit, neváhejte se na mě ob-

rátit. S podcasty mám hlubokou zkušenost a rád vám budu nápomocný, jak z hlediska produkce, tak i postprodukce. ●

← veltrusky.net

PATRIK VELTRUSKÝ je hudebník, pedagog a technik s hlubokým západem pro zvuk a inovace, jenž se mimo jiné podílel i na přípravě podcastů pro Českou televizi.
veltrusky.patrik@gmail.com

Kosmas 900

MARTINA KOŠANOVÁ / martina.kosanova@nkp.cz

Letos si v Národní knihovně ČR připomínáme 900 let od úmrtí prvního českého kronikáře. Byl jím děkan pražské kapituly Kosmas († 1125). Dochované rukopisné opisy Kosmova textu jsou dnes rozptýleny v osmi významných knihovnách Evropy a společně jsou vystavovány vůbec poprvé v historii. Prohlédnout si je můžete v Zrcadlové kapli Klementina pouze po dobu čtyř týdnů, od 25. září do 23. října 2025.

Kosmas se dle vlastních slov narodil roku 1045, bohužel ovšem není známo, kdo byli jeho rodiče a kde se tak stalo. Jelikož však mnozí z českých vzdělanců doby knížecí měli nějakou vazbu ke svatovítské kapitule (sboru kněží) na Pražském hradě, je možné se domnívat, že se Kosmas narodil či vyrůstal v tamním společenství. Tehdejší církevní prostředí bylo univerzálnější než dnes a Kosmas se nebránil běžným světským radostem a strastem. Domácnost sdílel s družkou Božetěchou a přinejmenším jedním potomkem, synem Jindřichem.

Kosmas byl vedle nejstarších legendistů prvním, kdo se pokusil zachytit v textové podobě české dějiny. Díky jeho životnímu dílu, *Kronice Čechů* (*Chronica Boemorum*), známe nejstarší českou minulost. Na jiných textech se především učil různé styly, jakými lze psát. Zajímal se o příběhy a hrdiny z jiných kulturních okruhů (Bible, starověké Řecko), které později využil jako analogie. Informace k samotným českým dějinám postupně získával zejména z ústních svědectví. Vzhledem k tomu, že v pokročilém věku zastával důležitou funkci děkana svatovítské kapituly, přicházel do styku s významnými církevními představiteli i knížecím dvorem.

Vznik kroniky datuje list, který Kosmas adresoval svému příteli, mistru Gervasiovi. Vyplývá z něj, že se chopil pera mezi léty 1119–1122, v té době se již blížil věku osmdesáti let. Pokračoval až do své smrti v říjnu 1125. Rozhodl se nejprve zpracovat látku od mytických počátků, příchodu Čechů do nové vlasti až po svou současnost. Sledoval především dějiny vládnoucího rodu a projevy jeho politické moci, šíření křesťanství a dějiny církve, kterou samozřejmě chápal jako kladnou hybnou sílu dějin. Bez nadsázky můžeme říci, že Kosmas ve své knize pomáhal českou minulost vytvářet. Početilo se mu totiž předestřít význam Čechů pro křesťanskou Evropu, vytvořit nosný koncept českých dějin a výrazně se

tím zasadit o zapojení české společnosti do latinské (západní) kultury.

Kosmovo dílo bylo opisováno po celý středověk, což svědčí o jeho značné oblibě. Ještě na sklonku 16. století si jednu kopii pořídili břevnovští benediktini. Aniž bychom přeháněli, můžeme říci, že se jednalo o první český best-seller. Vydání tiskem se *Kronika Čechů* dočkala v roce 1602 v Německu. O první domácí a současně první kritické vydání Kosmovy kroniky se roku 1783 zasloužili František Martin Pelcl (1734–1801) a Josef Dobrovský (1753–1829). Příprava další kritické edice byla v roce 1900 svěřena Bertoldu Bretholzovi (1862–1937).

Do češtiny byla kronika přeložena v roce 1874, ale autor překladu Václav Vladivoj Tomek důsledným lpěním na archaických pravidlech českého pravopisu nedokázal oslovit čtenářskou obec. Proto se vzorem a předlohou všech dalších českých vydání stal mistrovský překlad Karla Hrdiny (1882–1949) z roku 1929, dokonale vystihující rytmus i styl Kosmova vyprávění. Nejvlivnější verzi Kosmových letopisů zpracoval bezpochyby Alois Jirásek (1851–1930), jehož *Staré pověsti české* vytvořené na konci 19. století jsou dodnes součástí školní četby. Místo v moderní české historii Kosmovi zajistil také Vladislav Vančura (1891–1942).

Poprvé spolu

Mezi rukopisy s Kosmovou kronikou vystavenými v Zrcadlové kapli Klementina se klene téměř pět staletí. První pochází z poloviny či konce 12. století a poslední pravděpodobně z první poloviny 17. století. Každý z rukopisů obsahuje svou vlastní verzi kroniky, která se od ostatních záznamů více či méně odlišuje.

- **Lipský rukopis**
polovina/konec 12. století, Dolní Sasko
Univerzitní knihovna v Lipsku

Nejstarší ze všech známých opisů vznikl patrně pouhé čtvrtstoletí po sepsání samotného díla. Na konci rukopisu, po závěrečném sdělení o Kosmově skonu 21. října 1125, je připojeno vyobrazení kronikáře. Jde nejspíše o fikci; vzhledem k časové blízkosti ale nelze vyloučit ani to, že autor kresby Kosmu znal.

- **Budyšínský rukopis**
přelom 12. a 13. století, nejspíše Čechy
Knihovna Národního muzea v Praze

Budyšínský rukopis je nejdůležitějším a zároveň druhým nejstarším zápisem Kosmovy kroniky vůbec, navzdory tomu, že není dochován v úplnosti a obsahuje nemálo chyb. Tento opis se stal základem kritické edice Bertolda Bretholze z roku 1923, kterou historici používají dodnes.

- **Stockholmský rukopis**
začátek 13. století, Čechy
Královská knihovna ve Stockholmu

Důležitý středověký opis Kosmovy kroniky je zachován také v jedné z nejznámějších a nejtajemnějších knih středověku vůbec – v *Codexu gigantu*, který je pro svou nebývalou velikost, obsažený Starý i Nový zákon a celostránkové vyobrazení sata-na, zván rovněž „Dáblou biblí“. Vystavujeme pouze maketu této vzácné knižní památky, která se na sklonku třicetileté války v roce 1648 stala kořistí švédské armády, v současné době je uložena v Královské knihovně ve Stockholmu a do Prahy byla od té doby v originále zapůjčena pouze jedinkrát, v roce 2007.

Fyzické rozměry kodexu jsou skutečně impozantní. 312 listů (folií) o velikosti 89 × 49 cm je vevázáno do dřevěných desek potažených kůží a opatřených sponami, přičemž celková hmotnost knihy činí 75 kilogramů. Již samotná tato skutečnost spolu s relativně malým rozměrem písma textů, které jsou psány ve dvou sloupcích o 106 řádcích, na jedné straně znamená, že kniha nemohla sloužit k běžnému čtení. Funkcí kodexu bylo symbolicky a snad i magicky vyjádřit z určitého hlediska popis světa.

- **Vídeňský rukopis**
13. století, Čechy (Milevsko?)
Rakouská národní knihovna ve Vídni

Obsahově úzce souvisí s drážďanským, který se vedle budyšínského stal základem pro moderní vydání Kosmova textu. Je o to cennější, že drážďanský rukopis byl značně poškozen při náletu za druhé světové války a v dochovaném torzu je text kroniky prakticky nečitelný.

- **Rukopis pražské kapituly (též dražický)**
první polovina 14. století, Čechy
Knihovna Metropolitní kapituly u sv. Víta –
Archiv Pražského hradu

Jeden z nejvýznamnějších středověkých rukopisů s kronikami z českého prostředí vůbec. Obsahuje kompendium nejstarších českých dějin. Pořízen byl na objednávku pražského biskupa Jana IV. z Dražic († 1343). Kodex zahrnuje i První pokračování anonymních kronikářů, popisujících události v českých zemích po Kosmově smrti v letech 1126–1142, a Druhé pokračování s událostmi 12. a 13. století.

- **Muzejní rukopis**
Začátek 15. století, Čechy (Praha)
Knihovna Národního muzea v Praze

Vznikl nejspíše v druhém desetiletí 15. století v pražském klášteře křižovníků s červenou hvězdou. Roku 1840 byl nalezen na děkanství v Českých Budějovicích a darován knihovně Národního muzea.

- **Brněnský (též třebíčský) rukopis**

polovina 15. století, Čechy (Třebíč/Komárov?)
Archiv města Brna, fond Knihovna Mitrovského

Rukopis z benediktinského kláštera v Třebíči. Obsahuje sice všechny tři knihy kroniky, avšak na mnoha místech ve velmi zkrácené podobě. Kromě toho zahrnuje i jiná díla a také zakládací listinu třebíčského kláštera, která je však falzem z přelomu 12. a 13. století.

- **Mnichovský rukopis**

druhá polovina 15. století, Bavorsko?
Bavorská státní knihovna v Mnichově

Obsahuje text První knihy Kosmovy kroniky a rovněž dodatek o založení vyšehradské kapituly. I tím je podobný rukopisu štrasburskému, který se do dnešních dnů nedochoval vůbec – byl zničen při požáru radnice za prusko-francouzské války v roce 1870.

- **Fürstenberský rukopis**

druhá polovina 15. století, Čechy
Württembergská zemská knihovna ve Stuttgartu

Rukopis je pojmenovaný podle německého rodu Fürstenberků, v jejichž vlastnictví byl v letech 1837 až 1993. Jediný písař zde vedle Kosmovy kroniky s Prvním pokračováním anonymního kronikáře nazývaného Kanovník vyšehradský a také s Druhým pokračováním zapsal i počátek monumentální *Zbraslavské kroniky* Petra Žitavského.

- **Roudnický rukopis**

přelom 15. a 16. století, Čechy
Roudnická lobkovická knihovna v Nelahozevsi

Kodex je součástí rodové knihovny Lobkowiczů, založené předním českým vzdělavcem druhé poloviny 15. a začátku 16. století Bohuslavem Hasištejnským z Lobkovic, a to nejpozději od poloviny 16. století. Je dokonce možné, že jej nechal zhotovit přímo Bohuslav Hasištejnský († 1510).

- **Břevnovský rukopis**

přelom 16. a 17. století, Čechy
Národní knihovna ČR, Břevnov (deponát)

Břevnovský rukopis pochází z konce 16. století, jde o donedávna nejmladší známý rukopis Kosmova díla. V době jeho vzniku byla již v Čechách hojně rozšířená tištěná kronika Hájka z Libočan a Kosmův text si tehdy mohl ručně opsat pouze někdo s hlubším zájmem o české dějiny a jejich různé výklady.

- **Opis Stockholmského rukopisu**

17. století, Čechy?
Rakouská národní knihovna ve Vídni

Poněkud záhadný opis Kosmovy kroniky byl pořízený z *Codexu gigantu*. Vyjma textu kroniky samotné neobsahuje žádnou indicii, jež by mohla svědčit o okolnostech vzniku. Dle písma ho lze rámcově datovat do 17. století, nicméně je pravděpodobné, že opis byl vyhotoven ještě během uložení *Codexu gigantu* v Praze, tedy před jeho odvezením do Švédska roku 1648.

KLIMEK, Tomáš
Živé příběhy zemřelých knížat. Kosmova kronika a ústní tradice

Praha: Národní knihovna ČR, 2025. 1. vydání.
193 stran.

Publikace se zaměřuje na vztah Kosmovy kroniky a světa mluveného slova. Autor se zabývá ústními informačními zdroji využí-

tými kronikářem při psaní, ale sleduje i tzv. druhý život jeho díla jakožto zdroje pro vyprávění. Jako sondu ukazující způsob zpracování příběhu, který je ze své podstaty přitažlivým tématem hovorů a výkladů, si autor knihy zvolil tři případy napadení a vražd českých panovníků.

Knihu lze objednat na emailu vydavatelstvi@nkp.cz

Václav Hájek z Libočan, Kronika česká (Praha 1541) je historicky jedním z nejčtenějších českých textů, které mezi běžnými čtenáři Kosmovu kroniku definitivně nahradilo. Text tetínskému faráři ale odjakživa budil vášně a novodobí historici jej již v druhé polovině 18. století odsoudili pro značnou nespolehlivost. Hájek v tomto ohledu proslul zejména podáním bájného období českých dějin, kdy jednotlivé mytické události opatřil přesnými daty, údaji o počasí a dalšími „skutečnostmi“. Kronika se ale pro řadu generací stala nesmírně oblíbeným, strhujícím vyprávěním. Nemenší popularitu si získal bohatý obrazový doprovod v podobě dřevorezů.

Kronika tak řečeného Dalimila – fragment latinského překladu (severní Itálie?) byl Národní knihovnou zakoupený na pařížské aukci v roce 2005. Dalimil byl od časů Kosmy po téměř dvou stech letech prvním, kdo se pokusil o souhrnné zpracování českých dějin. Psal ve verších a staročesky, z pohledu české šlechty, ale tento tzv. Pařížský zlomek nejen že obsahuje unikátní obrazovou výzdobu, ale rovněž do roku 2005 zcela neznámý latinský překlad kroniky. Výzkum rukopisu ukázal, že byl patrně vyhotoven pro mladého budoucího českého krále Karla IV., který jej dostal v době, kdy ještě neuměl česky a mohl se takto blíže seznámit s českými dějinami a významem šlechtických rodů.

Annologia historiae Bohemicae, přelom 17. a 18. století. Do sborníku historických textů psaného několika písaři byly zahrnuty čtyři verze chronologického seznamu českých knížat, přičemž všechny začínají bájným praotcem Čechem, jehož narození je kladeno do roku 266, a končí knížetem Boleslavem II. Svazek uzavírá opis Kosmovy kroniky, z kterého však chybí prvních 28 stran.

Prostřednictvím zachovaných rukopisů Kosmovy kroniky samotné, pomocí vzácných historických rukopisů a tisků dalších gotických, renesančních a barokních autorů i za pomoci rozmanitých digitálních nástrojů chceme v Národní knihovně návštěvníkům přiblížit příběh nejstaršího zpracování českých dějin.

Otázky nad kronikou

Výstava ve třech doplňujících se celcích (Zrcadlová kaple, Galerie Klementinum a přízemní ambity Klementina) hledá odpovědi na otázky, do jaké míry je Kosmův text odbornou prací vycházející z ověřených dat, a nakolik jde o vyprávění příběhů, vytvářených mnohdy autorovou fantazií a psaných tak, aby vhodně zapadly do celkového konceptu. Kde Kosmas čerpal látku do své kroniky? Zpracovával obecně známou ústní tradici vážící se k významným událostem a postavám, kterou měl převod do textu uchovat pro budoucí generace? A pochopili potomci jeho text? Jak s ním nakládali a jak lze číst devět set let staré dílo dnes?

Přijďte se sami přesvědčit, jaké příběhy a tajemství ukrývá Kosmova kronika. Jak se proměňovalo naše chápání dějin během staletí? A jaké otázky si klademe dnes? V Klementinu na vás čekají odpovědi – a možná i nové otázky. ●

Kompletní informace o výstavách, vstupenkách, programech pro školy i učitele naleznete na webu Národní knihovny: nkp.cz/o-knihovne/aktuality/unikatni-vystavni-projekt-kosmas-900.

Vytvořte si svou kroniku

Soutěžní školní či knihovní projekt pro žáky ZŠ a SŠ

Vytvořte společně „vaši kroniku“ inspirovanou slavnou Kosmovou Kronikou Čechů. Vlastnoručně a bez použití AI při psaní textů nebo ve výtvarném zpracování.

Parametry soutěže:

V kronice zaznamenejte události z přímého i širšího okolí vašeho kolektivu (např. třída, patro, školní budova, bezprostřední okolí vaší školy, část města nebo obce) z libovolného období v časovém úseku 14 dní.

Vyprávění stylizujte po vzoru Kosmovy kroniky (používejte starobylý jazyk, dramatizaci, metaforu, oslovení čtenáře). Informace mohou být zčásti smyšlené, ale měly by vycházet ze skutečných událostí (např. školní výlet, slavnost, nová stavba, přírodní jev...). Text doplňte ilustracemi (volitelně – kresba, koláž, fotografie v historizujícím stylu). Kroniku opatřete kreativně ztvárněnou obálkou (ručně malovaná, koláž, stylizovaná titulní strana) – může být historická, parodická, moderní.

Rozsah alespoň 3 600 znaků + obálka v libovolném formátu (fyzicky nebo sken). Text může být psán na počítači nebo ručně.

Hodnotí se:

Originalita a jazyková tvořivost, věrohodné nebo vtipné zachycení 14denního dění, práce s kronikářským stylem (jazyk, tón, nadsázka), výtvarné zpracování obálky.

Výherci obdrží poukaz na exkluzivní večerní prohlídku Národní knihovny ČR v areálu Klementina s výkladem a knižním darem od nakladatelství Argo.

Pro rezervaci termínu prohlídek pro školy či zapojení se do soutěže pište na e-mail:

eva.holancova@nkp.cz a hana.vajnerova@nkp.cz

MARTINA KOŠANOVÁ je tiskovou mluvčí a ředitelkou Odboru komunikace Národní knihovny České republiky, členkou redakční rady časopisu *Čtenář*.

Ohlédnutí za československým knihovnictvím

RENÁTA KREJČÍ SALÁTOVÁ / renata.krejcisalatova@nkp.cz

Ve dnech 20.–21. března 2025 se v Regionální knihovně Karviná konala mezinárodní konference Ohlédnutí za československým knihovnictvím. Konference se uskutečnila u příležitosti 100. výročí vydání publikace *Československé knihovnictví* (Praha: Československý Kompas, 1925) jejímž redaktorem/editorem byl Z. V. Tobolka.

Na konferenci zaznělo celkem dvanáct příspěvků týkajících se buď přímo osobnosti Z. V. Tobolky, nebo témat z historie československého i evropského knihovnictví. Konferenci uváděla Michaela Dombrovská ze Slezské univerzity v Opavě.

První den jsme začínali odpoledne setkáním v Regionální knihovně Karviná a návštěvou zámku Fryštát. Poté jsme se přesunuli do Univerzitní knihovny Karviná – Obchodně-podnikatelské fakulty Slezské univerzity v Opavě, kde nás vedoucí knihovny seznámila s jejím chodem, fondem, uživateli a vůbec historií její budovy.

Na úvod vystoupil Vít Richter s medailonkem Zdeňka Václava Tobolky, ve kterém ho představil jako vizionáře, politika, knihovníka, ředitele knihovny. Popsal ho také jako složitou osobnost, editora spisů i politických dokumentů a iniciátora zákona o povinném výtisku, současně jako člena spolků, rad apod. Vizionáři to ovšem nemají jednoduché, proto je hodnocení jeho osobnosti skutečně různorodé.

Vít Richter s příspěvkem o Z. V. Tobolkovi

Foto: archiv Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě

V hodnocení Tobolkovy osobnosti pokračoval Jan Pišna v příspěvku *Je nutné vidět Tobolkův stín: pohled do dějin archeologie knižní kultury*, v němž se zaměřil na Tobolkovy práce z oblasti dějin knihy, výzkumu prvotisků, bibliografie, tiskařů a dějin knihoven. Nebylo to jen představení jeho odborných zájmů, ale především odhalení zakladatelské role jeho studií a knih, jež teprve několik desetiletí po Tobolkově smrti nakonec vyústila v nový obor – dějiny knižní kultury (book studies).

Dušan Katuščák v dalším příspěvku *Jak ovlivnil Z. V. Tobolka slovenské knihovnictví* popsal vliv Tobolkových aktivit a myšlenek na slovenské knihovnictví. Pro Slovensko má velký význam rok 1848, ve kterém se konal sjezd slovanských národů, na němž se Tobolka zastal slovenského národa. Přednášející dále popsal tehdejší situaci, ve které se nacházelo slovenské knihovnictví.

První přednáškový blok zakončil Jiří Trávníček a jeho příspěvek *Čtenářská kultura za první republiky*, v němž charakterizoval tehdejší gramotnost obyvatelstva v závislosti na sociálních podmínkách. Současně také představil prvorepublikové oblíbené čtenářské tituly. Upozornil také na fenomén Aloise Jiráska, který rezonoval tehdejší společností. Popsal dobové veřejné diskuse na téma čtení – vzorec vlastenecký versus vzorec měšťanský.

Druhý přednáškový blok zahájil Grzegorz Nieć příspěvkem *Polsko-československé vztahy v oblasti knihy v meziválečném období*. Stejně jako v Československu se i v Polsku po roce 1918 uskutečnila modernizace knihovnictví a knižní trh se dynamicky rozvíjel. Jakkoliv nebyly politické vztahy mezi oběma zeměmi dobré, rozvíjely se hospodářské a kulturní kontakty. V Polsku se překládali a vydávali čeští a slovenští spisovatelé, v Československu naopak spisovatelé polští.

Dále vystoupil Petr Kaleta k tématu *Hórnikova lužickosrbšská knihovna v Praze jako součást multikulturního prostředí*

Jan Pišna se svým příspěvkem *Je třeba vidět Tobolkův stín* / Foto: archiv Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě

první československé republiky. Hórnikova lužickosrbská knihovna je neodmyslitelně spjata s pražským Lužickým seminářem, otevřeným ve druhé polovině dvacátých let 18. století. Sbírká lužickosrbských publikací se začala vytvářet po roce 1846, kdy byl v semináři založen mládežnický lužickosrbský spolek Serbowka. Kaleta popsal další významné mezníky, které vedly ke vzniku Hórnikovy lužickosrbské knihovny v Praze. V meziválečném období došlo k rozkvětu této nové knihovny, k čemuž přispěl tehdejší knihovník (a pozdější předseda spolku) Vladimír Zmeškal.

Následoval Miroslav Lenart a jeho *Studenti z Čech, Moravy, Polska a Slezska na univerzitě v Padově v raném novověku*. Padovská univerzita, která v roce 2022 oslavila 800. výročí založení, patřila zejména v 16. a 17. století k akademickým centrům, jež navštěvovali zejména studenti při svých vzdělávacích cestách. Její bohatá historie, doložená nejen jmény význačných přednášejících, ale především absolventů, ovlivnila v odborné literatuře vznikající přesvědčení o zvláštní roli této instituce pro vzdělávání elit.

Tento blok zakončila Iwona Pietrzakiewicz s příspěvkem *Knižní kultura řeholních řádů jako základ moderního systému vědeckých knihoven ve střední Evropě*. Autorka ve svém příspěvku popsala historické události 18. a 19. století ve střední Evropě, které vedly ke zrušení mužských a ženských církevních řádů. Nakonec se klášterní komunity ve střední Evropě rozpadly a majetek a veškeré další kulturní statky patřící klášterům, včetně archivů a knihoven, se staly základem pro budování státních institucí (muzeí, archivů, knihoven, škol). Právě klášterní knižní sbírky, rukopisy a staré tisky, shromažďované po staletí, byly využity k budování státních knihovnických institucí.

Třetí blok otevřel Richard Papík s *Akademickým vzděláváním knihovníků u nás a ve světě*. Na úvod příspěvku zazněla historie oborového knihovnického vzdělávání ve světě, s přihlédnutím k československému a později českému prostředí. Přednášející dále zmínil začátky akademického knihovnictví v Československu od 20. let minulého století v kontextu

osobnosti Z. V. Tobolky, aby pak příspěvek zaměřil na akademické vzdělávání po 2. světové válce až po současnost a také na pojetí optimálních kurikul, které budoucí knihovnice a knihovníky a informační profesionály připraví. Byly zmíněny kontextové milníky, historické, politické i vědecké, až po vývoj kurikula s dělením na informační vědy a knihovnictví v praxi i v teorii. V příspěvku se autor dotkl slabín i předností studijních programů knihovnictví a informační vědy. Současně také zazněly otázky, kam se mohou ubírat školy knihovnictví a informační vědy (tzv. *library and information science schools, LIS education*) a co by bylo dobré očekávat od tohoto oboru v realitě vysokoškolského studia ve světě a v ČR.

Dále jsme se přenesli do historie Ostravy, a to s Janou Brožovskou Onderkovou a s jejím příspěvkem *Činnost vybraných ostravských knihovníků v období meziválečného Československa a za 2. světové války*. V roce 1921 v Moravské Ostravě zahájila činnost Obecní knihovna a čítárna Horního města Moravské Ostravy. Podobně jako v okolních obcích navazovala na starší veřejně přístupné knihovny, které existovaly pod záštitou národních nebo stavovských organizací. Po roce 1924 se Ústřední knihovna a čítárna Moravské Ostravy stala centrální zastřešující institucí koordinující činnost všech veřejných knihoven působících na území Velké Ostravy. I v prostředí ostravské veřejné knihovny se odrážel multietnický charakter města a také sociální složení jeho obyvatelstva. Příspěvek se především zaměřil na osobnosti knihovníků, kteří byli spjati s ostravskou veřejnou knihovnou v období meziválečného Československa a v průběhu 2. světové války.

Následoval Michal Rogož a jeho *Česká a slovenská literatura pro děti a mládež v Polsku za druhé světové války*. Autor objasnil, že blízký původ obou slovanských jazyků a existence početných národnostních menšin na pomezí Slezska, Spiše a Oravy navzdory politickým sporům ovlivnily literární produkci a vedly k intenzivním literárním kontaktům. Od konce 19. století až do současnosti, a to s několika výjimkami například v 90. letech, na celém teritoriu vycházely a vycházejí dětské knihy slovenských a českých autorů ve vzájemných překladech. Dokonce byly natočeny kreslené filmy na motivy českých a slovenských pohádek.

Končili jsme příspěvkem *Reflexia predchádzajúceho režimu v slovenských a českých prvorepublikových učebniciach dejepisu*, který přednesl Pavel Matula. Reflektoval v něm zajímavou skutečnost, a to obraz rakousko-uherské monarchie v československých dějepisných učebnicích. Autor se snažil odpovědět na otázku, zda to byl vždy objektivní obraz, či obraz, jenž měl podpořit myšlenku rozpadu habsburské monarchie a vznik Československé republiky. ●

RENÁTA KREJČÍ SALÁTOVÁ je šéfredaktorkou časopisů *Knihovna: knihovnická revue* a *Knihovna plus*, pracuje v Knihovnickém institutu Národní knihovny ČR a je členkou redakční rady časopisu *Čtenář*. Zabývá se redaktorskou a publikační činností v knihovnách, přípravou mladých autorů apod.

Foto: Pavel Němec

Knihovny současnosti po třiatřicáté

KRYŠTOF ČEŘOVSKÝ / cerovsky@stredoceskaknihovna.cz

V jihlavské Vysoké škole polytechnické se ve dnech 9.–11. září konal již 33. ročník konference Knihovny současnosti. Jako každý rok na její účastníky čekal bohatý program plný přednášek, workshopů a diskuzí, navazovaly se nové kontakty, předávaly zkušenosti – zkrátka inspirovalo se a hledaly odpovědi na otázku, jaká je role knihoven v dynamicky se měnícím světě.

Poté, co předseda Sdružení knihoven ČR Tomáš Řehák přivítal účastníky konference, svými příspěvky pozdravili přítomné i předseda Senátu Parlamentu ČR Miloš Vystrčil, vrchní ředitel sekce živého umění Ministerstva kultury ČR Milan Němeček, primátor statutárního města Jihlava Petr Ryška a prorektorka Vysoké školy polytechnické v Jihlavě Martina Kuncová.

Náplň letošního setkání knihovnictva přibližují například témata: Volte zvířata! aneb demokratické vzdělávání do knihoven; Múza nebo hrůza? AI v literatuře, knihovnách a kultuře vůbec; Advokace knihoven; Jak efektivně propojovat knihovny se školami?; Jedna knihovna nestačí: objevte sílu centrálních služeb. Na pořadu konference byla i ocenění, dekorovalo se

Medailemi Z. V. Tobolky a do inspirativních knihoven putovalo ocenění Bibliotheca inspirans.

Nemalými lákadly byly i přednášky zahraničních hostů Marka Kowalkiewicze, jenž je profesorem a vedoucím katedry digitální ekonomiky na australské Queensland University of Technology; ředitele knihovny ve městě Landskrona na jihu Švédska Martina Memeta Kõnicksa a Vladimira Kosarevského, který přes 14 let pracoval v moskevském knihovnickém systému a v současnosti žije v Galícii. Seznam zahraničních hostů uzavřela Erna Winters, která je síťovou manažerkou pro veřejné knihovny v Nizozemské královské knihovně (Koninklijke Bibliotheek) a prezidentkou asociace evropských národních knihoven EBLIDA.

Nedílnou součástí konference byl i doprovodný program, a tak se mohli účastníci například potkat při swapu knihovnické klasiky, ráno a odpoledne se protáhnout při pilates, projít se dost deštově mokrým historickým jádrem Jihlavy s průvodcem nebo vyzkoušet tradiční součást konference inf-o-run v areálu pevných kontrol orientačního běhu Šacberk na okraji Jihlavy, při němž účastníci doslova dokázali, že nejsou z cukru. Samozřejmostí byla i prohlídka Městské knihovny Jihlava. ●

Celou zprávu z konference naleznete
← [na webu Čtenáře](#).

Osobnosti, které inspirují: ocenění Medailí Zdeňka Václava Tobolky 2025

MARTINA WOLNA
/ reditelka@knihovnatrinec.cz

Ve světě českých knihoven je jedna tradice, která každoročně připomíná, že knihovny jsou hlavně o lidech – jejich vizích, nadšení a odhodlání měnit svět kolem sebe. Touto tradicí a poctou je Medaile Zdeňka Václava Tobolky, udělovaná Sdružením knihoven ČR. Vyzdvihuje osobnosti, jež inspirují celou profesní komunitu. Letos si ocenění odnesly čtyři výrazné osobnosti, z nichž jedna zaslouženě získala medaili za celoživotní přínos.

Foto: Pavel Němec

JAROSLAV CÍSAŘ průvodce českým knihovnictvím: ocenění za celoživotní práci v českém knihovnictví

Představte si člověka, jenž propojuje knihovníky po celé republice a zároveň formuje hlavní témata oboru. To je Jaroslav Císař – v posledních letech známý především jako šéfredaktor časopisu *Čtenář*. Jeho profesní cesta vedla od ministerstva kultury přes vydavatelství a odborná periodika až po přípravu Prahy na titul UNESCO „město literatury“. Do světa knihoven ale vstoupil

výrazně už coby šéfredaktor časopisu *Grand Biblio* v roce 2007. Dvě desetiletí neúnavně spojoval komunitu, otevíral klíčová témata a přinášel nové pohledy. Jeho všestrannost dokazuje i rozhlasová tvorba – připravuje a moderuje v Radiu Beat týdně vlastní pořad *Krásné nálezy*. Jaroslav Císař je důkazem, že celoživotní práce pro knihovny může být inspirativní a otevřená světu.

Foto: Pavel Němec

LENKA HANZLÍKOVÁ hlas knihoven: přínos v oblasti komunikace a vzdělávání

Je neodmyslitelně spjata s Městskou knihovnou v Praze a známe ji jako člověka, který dokáže knihovnu proměnit z prostoru zaplněného regály v místo zaplněné lidmi. Lenka Hanzlíková vede komunikaci knihovny vlastní i v celé ČR, kultivuje PR, zjednodušuje a pomáhá tvořit atraktivní služby a posouvá profesní standardy. Aktivně formuje klíčová témata knihovnictví, je iniciátorkou mnoha projektů, jež obor výrazně proměňují – v posledních letech především v oblasti digitálního a mediálního vzdělávání. Díky ní knihovny mluví s veřejností jasně a srozumitelně a stávají se institucemi, kterým lidé věří a kam se rádi vrací.

Foto: Pavel Němec

MICHAL DENÁŘ mozek propojených knihoven: inovace a systémová řešení

Když se Michal Denár pustí do knihovního procesu, vždy vidí celý systém na jednou. Vytváří databáze, zjednodušuje postupy, prosazuje svobodný software a zavádí moderní řešení, například BankID. Jeho práce v expertních týmech, projektech CENTRAL nebo Koha proměňuje nápady ve fungující nástroje, které knihovnám skutečně pomáhají. Michal dokazuje, že inovace a systematické myšlení mohou proměnit každodenní praxi v efektivní a přívětivé služby.

Foto: Pavel Němec

EVA STANĚK knihovna jako komunita: rozvoj komunitních služeb

V Táboře změnila Eva Staněk knihovnu k nepoznání. Pod jejím vedením vznikly makerspace či audio lab a knihovna se stala místem setkávání, kreativity a vzdělávání. Přestože postupně zaváděla moderní trendy a služby, vždy kladla důraz na literaturu a čtenářství jako pevný základ knihovnické práce. Stála například u zrodu projektu *Spisovatelé*

do knihoven a propojila knihovny s nakladatelským světem zapojením knihovníckých témat do festivalu Tabook. Eva podporovala spolupráci v týmu i s veřejností, zapojovala komunitu do budování fondu a služeb a zanechává knihovnu pevně zakořeněnou v životě města. Její vedení je inspirací, jak proměnit knihovnu ve skutečné komunitní centrum.

Medaile Zdeňka Václava Tobolky připomínají, že knihovny jsou především o lidech, vizích a odvaze měnit svět kolem nás. A letošní laureáti ukazují, že české knihovnictví má svou energii, inteligenci i lidskost – ve všech podobách. ●

[Více informací](#) naleznete
← zde.

MARTINA WOLNA je ředitelkou Knihovny Třinec.

Foto: Pavel Němec

TEREZA LIŠKOVÁ **advokátka knihoven: speciální** **ocenění KKS 2025**

Tereza Lišková z Nadace OSF získala speciální ocenění za dlouhodobou podporu českých knihoven jako otevřených a občansky aktivních institucí.

Od roku 2020 koordinuje programy Nadace OSF pro oblast demokracie a občanské společnosti a dlouhodobě spolupracuje s knihovnami po celé ČR. Je autorkou programu Knihovny jako průvodkyně 21. stoletím a spoluautorkou ocenění Bibliotheca inspirans, které oceňuje inspirativní knihovnické projekty v oblasti mediální gramotnosti a komunitní práce.

Díky její práci směřovalo do knihoven více než 3 miliony Kč a vznikla řada spoluprací s neziskovým sektorem, školami i místní samosprávou. Tereza pomáhá knihovnám stát se centry občanského života a vzdělávání, přináší nové kontakty a respektované partnery a ukazuje, že knihovna může být místem, kde se děje společenský život.

Odpovědět budoucnosti, už teď

ANETA PETROUŠKOVÁ
/ aneta@im-pr.cz

Kam by se mohly knihovny posunout do roku 2050? Na tuto otázku nabídlo inspirativní odpověď šestnáct českých a moravských knihoven. Pět z nich za svou nápaditost a odvahu představovat si budoucí scénáře získaly ocenění Bibliotheca inspirans 2025. Vyhlášení se uskutečnilo 9. září v Jihlavě na konferenci Knihovny současnosti. „Svět se rychle mění a přehlacení informacemi způsobuje, že se nám často o budoucnosti vlastně ani přemýšlet nechce. I proto jsme se rozhodli motivovat knihovny k zamyšlení nad tím, jak by mohlo vypadat jejich fungování v roce 2050,“ přibližuje téma letošního ročníku Tereza Lišková z Nadace OSF, která za oceněním Bibliotheca inspirans společně s Českou spořitelnou stojí. Podle Liškové stojí za pozornost i fakt, že se letos zapojilo 16 knihoven, zatímco

k předložskému tématu péče o komunitu poslalo nominaci 89 knihoven. „V každodenním provozu je těžké si najít čas a představovat si scénáře budoucnosti. Vedle času to totiž chce i odhodlání čelit vizím, které nemusejí být růžové.“

Šestičlenná porota vybrala pět nominací. Krajská knihovna v Pardubicích představila interaktivní webový návrh, který slouží jako hřiště pro představivost a na budoucnost knihoven pohlíží ze tří perspektiv: očima knihovnic a knihovníků, uživatelů, uživatelék a technologií. Ústřední knihovna FF Masarykovy univerzity poslala propracovanou hru s názvem Knihovna 2050, v níž se hrající osoba pohybuje v roli studentky Kláry a záleží jen na ní, jak hluboko chce zajít. Místní knihovna Kostice už budoucností žije – je nabitá technologiemi, se kterými seznamuje návštěvnictvo různých věkových kategorií, a propojuje tak technologický vývoj s lidskostí.

Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně šla jiným směrem. Podle jejího

ředitele bude společnost v roce 2050 unavená, rozdělená a izolovaná, a tak by zavedli službu „Z ručky do ručky“, umožňující osobní předávání knížek mezi čtenářstvem. Městskou knihovnu Znojmo motivovala k akci situace, kdy město vyhlásilo referendum o využití budovy bývalých lázní – vystoupila ze své komfortní zóny, zapojila do dialogu veřejnost a mimo jiné věří, že knihovny budoucnosti budou umět fungovat v režimu 24/7.

Každá oceněná knihovna získala 15 000 Kč na svůj další rozvoj a také autorskou vůni od Ireny Kozelské, která evokuje duševní bdělost a vyzdvihuje sílu naší přírody. Aromadifuzér pro aplikaci vůně, jehož základ tvoří houbové mycelium od tuzemské společnosti MYCO, navozuje atmosféru jara – tedy podhoubí pro rašení nových myšlenek, které může prorůst celou knihovní sítí.

[Více informací](#) naleznete
← [zde](#).

ANETA PETROUŠKOVÁ je součástí týmu I'm PR, u komunikační kampaně Bibliotheca inspirans je od prvního ročníku.

**Ocenění Bibliotheca Inspirans 2025: zástupci
Místní knihovny Kostice,
Ústřední knihovny
FF Masarykovy univerzity,
Krajské knihovny
v Pardubicích, Krajské
knihovny Františka
Bartoše ve Zlíně a Městské
knihovny Znojmo**

Foto: Pavel Němec

**Tereza Lišková z nadace OSF
a Andrea Studihradová, která má
v České spořitelně na starosti CSR,
dvě hlavní tváře ocenění**

Foto: Pavel Němec

Zástupci oceněných knihoven s cenou Bibliotheca Inspirans / Foto: Jakub Koumar

Zástupci oceněných knihoven s cenou Bibliotheca Inspirans / Foto: Jakub Koumar

**Na úplný závěr konference předseda
SDRUKu Tomáš Řehák poděkoval
programové ředitelce konference
Veronice Chruščové / Foto: Pavel Němec**

Největší islandská knihovna a další ostrovní nej

aneb S Erasmem do Reykjavíku

JAN LUKAVEC / jan.lukavec@iliteratura.cz

Ostrov, jehož populace (o něco menší než počet obyvatel Brna) je tak malá, že jej v některých celosvětových srovnávacích žebříčcích vůbec nenajdeme. I to je Island, který se podle knihy *Tajemství sprakkar* (od Elizy Jean Reid, manželky tamního minulého prezidenta) z globálních hodnocení často vynechává jednoduše proto, že dostupná data nejsou dostatečně rozsáhlá, aby se do nich dala zahrnout. Boduje hlavně v těch, kde se výsledek přepočítává „per capita“.

Budova islandské knihovny / Foto: archiv Jana Lukavce

Například v roce 1955, když Halldór Laxness získal Nobelovu cenu za literaturu, se Island stal zemí s nejvyšším počtem držitelů Nobelovy ceny za literaturu na hlavu. O toto prvenství přišel až v roce 1992, když se nobelistou stal Derek Walcott z dalšího ostrovního státu, ze Svaté Lucie.

Nicméně i tak si Islandané Laxnesse považují, stejně tak i dalších svých starších i současných literátů. Případně těch, kteří se zasloužili o uchování či záchranu jejich textů. Podle knihy *Jak Island změnil svět* se nejuznávanějším islandským národním hrdinou stal „suchopárný, nevýrazný knihovník“ Árni Magnússon (1663–1730), významný sběratel rukopisů, z nichž navíc mnohé zachránil při požáru Kodaně v roce 1728. V oblasti sběru rukopisů spočíval Árniho nejvýznamnější přínos mimo jiné v jeho odhodlání schraňovat i zdánlivě nepodstatné kousky – jednotlivé stránky a neidentifikovatelné nálezy, ve srovnání s celými pergamenovými knihami domněle bezcenné. Připomínal prý „lovce pokladů, který kolem sebe neustále čmouchá a cpe si do kapes ošumělé cetky“. (Zmíněný Laxness jej ovšem v jednom svém románu vykreslil jako téměř posedlého sběratele. Když najde listy pergamenového rukopisu pod postelí jisté starší dámy, komentuje nedocenitelný nález slovy „tyhle stařenky schraňují prostě všechno“.)

Existuje i názor, že pokud je v mnoha zemích kulturní dědictví tvořeno hrady, sochami a obrazy, na Islandu spočívá hlavně v knihách a starých rukopisech, jak asi trochu přehnaně tvrdí kniha *Island: život mezi živly*. Islandané každopádně

**Kostel, ve kterém
knihovna sídlila,
vedle stará budova
parlamentu, kam se
řestěhovala později**

Foto: archiv Jana Lukavce

svoje autory podporují: na Vánoce každý Islandčan dostane alespoň jednu islandskou knihu. A dokážou svoje literáty také skvěle prezentovat v zahraničí, jak ukázalo jejich velmi úspěšné hostování na [Frankfurtském knižním veletrhu](#) roku 2011.

Logu tehdejší islandské expozice dominovaly záběry skal a kamenů. Hřbety knih na něm tvořily jakoby přirozenou součást masivních čedičových bloků, případně z jiného pohledu mohly stránky rozevřené knihy obrovských rozměrů usazené do krajiny sugerovat představu vodopádu. Kontrast temnoty a intimního osvětlení vzbuzoval celkem domáckou, vlídnou a uvolněnou atmosféru. Působivá expozice Islandu byla mírně osvětlována obřími plátny, na která byly promítány videozáznamy Islandčanů zvětšených do nadživotní velikosti, usazených před svými knihovnami a nahlas či potichu čtoucích knihy.

V letošním roce jsem se v rámci programu Erasmus+ vypravil už přímo do hlavního města Islandu Reykjavíku, abych mimo jiné zjistil, jak o svoje písemnictví pečují v největší tamní paměťové instituci, Národní a univerzitní knihovně Islandu. (I když knihoven tam mají ovšem [více](#), dokonce i jednu částečně českou.)

Na církevní půdě

V porovnání s Národní knihovnou ČR je ta islandská mladší: její počátky sahají do roku 1818 a první přírůstky tvořily dary. Od roku 1825 byla knihovna umístěna na půdě tehdejší reykjavické „katedrály“, která má ovšem podle našich měřítek rozměry středně velkého venkovského kostelíka. Navíc se tam musela dělit o prostor s národním muzeem. Dlouho to přitom byla na Islandu (luterská) církev, kdo kontroloval tištění knih.

A teď už univerzitní

Pak se islandská knihovna roku 1881 přestěhovala do budovy parlamentu, od roku 1886 přijímala povinné výtisky, které byly předtím zasílány do Dánska, jehož byl Island součástí. V současné budově, známé jako Þjóðarbókhlaðan, sídlí od roku 1994, kdy byla oficiálně otevřena. Výstavba budovy trvala 16 let. Tehdy vlastně vznikla nová instituce: 1. prosince 1994 byly sloučeny Národní knihovna Islandu a Univerzitní knihovna (založená v roce 1940). Odsud též plyne nový název Národní a univerzitní knihovna Islandu.

Knihovna je úzce navázána na Islandskou univerzitu, největší na ostrově (i když tam mají ještě asi sedm dalších). Její profesori vybírají, které zahraniční knihy se mají nakupovat, její studenti mají čtenářskou legitimaci automaticky zdarma a také otvírací doba se přizpůsobuje semestrům a zkouškovým obdobím. (Jak zaznělo na přednášce, „knihovna dýchá s univerzitou“.)

Monstra a šachisté

Exkurze knihovnou byla současně i svéráznou procházkou po islandské kulturní historii: už samotná budova obehnaná kamenným valem a vodním příkopem, její překonávala moderní obdoba (padacího) mostu, odkazovaly k tradiční středověké architektuře. Uvnitř jsme si mohli mimo jiné prohlédnout i starobylou mapu z konce 16. století, která znázorňovala Island obklopený mořskými příšerami. Nenajdeme na ní žádné hrozivé obry, jejichž existenci si prý měli středověcí Islandané vymýšlet, aby příliš ctižádostivé sousedy odradili od invazních výprav přes širé moře, ale ani elfy, kteří se začali více dostávat do „módy“ až s romantismem.

Šachy pro návštěvníky knihovny / Foto: archiv Jana Lukavce

Na prominentním místě stojí v knihovně velké šachy, které jsou hravým návštěvníkům k dispozici. Společně s rozsáhlou sbírkou šachové literatury připomínají, že Island dlouhodobě byl a je šachově velmi aktivní zemí s bohatou historií a silnou kulturou šachu. A to už před slavným turnajem v roce 1972, kdy byl sovětský obhájce titulu Boris Spasskij v Reykjavíku

poražen Američanem Bobbym Fischerem. Ten mimochodem roku 2004 obdržel azyl a občanství na Islandu, kde je rovněž pochován.

Knihovna, archiv i muzeum

Ale k praktičtějším záležitostem. Také na Islandu se potýkají s běžnými problémy, jako jsou nedostatek peněz a prostoru, případně nutnost aktualizace tamního zákona o povinných výtiscích. Navíc má knihovna jen kolem osmdesáti zaměstnanců, takže i když tam mají specialisty na různé oblasti, všichni musí umět (a také občas dělat) všechno.

Ovšem v tom, jak široce je hostující knihovna rozkročena a co vše sbírá, v ní jako by přetrvávalo dědictví toho, že její fondy původně sdílely společný půdní prostor s muzeem. Z našeho hlediska je totiž současně knihovnou, archivem a trochu snad i muzeem. Sbírá nejen knihy a audionahrávky, ale i filmy, věci osobní povahy či současné rukopisy. A že jich není málo. Ostatně se říká, že každý desátý Islandan napíše za svůj život knihu. Kupříkladu archivaci audionahrávek mají na Islandu podchycenu lépe než u nás, i když i v Česku sílí hlasy, že „potřebujeme národní zvukové centrum“. V leccems

Samotná budova islandské knihovny obehnaná kamenným valem a vodním příkopem, který překlenovala moderní obdoba padacího mostu, odkazují k tradiční středověké architektuře / Foto: archiv Jana Lukavce

Jan Lukavec s Kamillou Einarsdóttir

Foto: archiv Jana Lukavce

se přitom Islandané inspirovali severskými „příbuznými“ nebo využívají jejich systémů, kupříkladu pro digitální výzkumné či oficiální reporty skandinávský systém Lysa.

V rámci Národní a univerzitní knihovny Islandu fungují i složky jako Divadelní muzeum Islandu nebo Archiv ženské historie, které shromažďují vše, co s jejich tématy souvisí, včetně transparentů z feministických demonstrací.

Sebevědomé, tvůrčí, otevřené

V porovnání s většinou ostatních zemí by si přitom Islandanky nemusely příliš stěžovat (i když vždy je co zlepšovat). Už v roce 1980 si země vybrala první demokraticky zvolenou ženskou hlavu státu na světě, Vigdís Finnbogadóttir, navíc rozvedenou matku samoživitelku s adoptovanou dcerou. Úspěšně zastávala úřad dlouhých šestnáct let, takže se prý na konci jejího mandátu některé děti ptaly: „Může se prezidentem stát i kluk?“ V roce 2009 se ujala funkce první šéfky parlamentu hlásící se otevřeně k lesbické orientaci. Nyní mají na Islandu ve funkci (další) prezidentku i premiérku, policie má vrchní velitelku a státní církev biskupku.

Také Národní a univerzitní knihovna Islandu měla už dvě ředitelky, a i když jsme v knihovně potkali i několik knihovníků, všechny přednášky proslovily knihovnice, z nichž některé nadšeně označovaly Vigdís jako svůj osobní vzor.

Ze zaměstnankyň se některé prosadily též jako aktivní literátky, jako Kamilla Einarsdóttir, která prý chystá knihu přímo z knihovnického prostředí, ale na Islandu se proslavila starším titulem *Kópavogurské kroniky*. Ten se dočkal uznání kritiky i divadelního zpracování. Podle Elizy Jean Reid je to „napůl autobiografický portrét váhavé mladé matky, která vysvětluje své dceři příčiny svého problematického milostného života a přiznaných životních nezdarů“. I její veřejná čtení vyvolávají zájem. „Na jednom místě, kde jsem byla předčítat, se průměrný věk posluchačů pohyboval zhruba kolem 96 let,“ vzpomínala Kamilla Einarsdóttir. „Byla jsem trochu nervózní, protože ta kniha je dost explicitní, ale všichni si mysleli, že to bylo zajímavé a zábavné. Tihle lidé samozřejmě celý život četli a já si uvědomila, že nejspíš dělali i všechny ty věci, které popisují. Neviděli v tom vůbec nic skandálního.“

To, že instituce s kořeny na církevní půdě dnes dává prostor a zázemí takovéto autorce, nám může připadat paradoxní, ale je to přirozený vývoj, a snad i povzbuzující zpráva o emancipační síle literatury. A celkový dojem z Islandu? Malý, ale flexibilní a šikovný.

Pokud jsem začal u domácích paralel, na závěr zmíním, že by se jistě daly hledat další. Třeba ta, že Island získal omezenou samostatnost také v roce 1918 a jako Reykjavík sloužil pro setkání představitelů USA a SSSR, tak podobně později Praha k setkání Baracka Obamy a Dmitrije Medveděva.

A hlavně, hlavní sídlo naší národní knihovny je rovněž původně církevní budova, ovšem stala se jím až poté, co byl klášter zrušen. Nebo že se naše knihovna po roce 1935 a znovu po roce 1945 jmenovala úplně stejně jako ta islandská: Národní a univerzitní knihovna (a i dnes vlastní také fondy se zaměřením na potřeby vysokých škol univerzitního typu). Podobně to mají i ve Slovinsku, Bosně a Hercegovině a v Severní Makedonii, částečně v Dánsku, ale to už by byla témata na jiný článek. ●

Literatura a odkazy:

Bjarnason, Egill. *Jak Island změnil svět: velká historie malého ostrova*. Překlad Lucie Korecká. Vydání první. Praha: Argo, 2022.

Jónsdóttir, Nína Björk a Magnus, Edda. *Island: život mezi živly*. Překlad Zdeněk Galandr. [Brno]: Lingea, 2022.

Reid, Eliza. *Tajemství sprakkar: jak mimořádné ženy Islandu mění svět*. Překlad Alena Švomová. Vydání první. Brno: Jota, 2023.

vltava.rozhlas.cz/po-prodeji-supraphonu-panuji-obavy-o-dostupnost-nahravek-potrebuje-narodni-9402581

lysa.fi/about-us

iliteratura.cz/clanek/28955-frankfurtsky-knizni-veletrh-2011-in-ltn

iliteratura.cz/clanek/47361-scherf-filip-ztracena-zeme

iliteratura.cz/clanek/24941-johnson-daniel-bily-kral-a-ruda-kralovna

JAN LUKAVEC je český publicista, knihovník Národní knihovny ČR a redaktor časopisu *iLiteratura.cz*.

Dotační monitoring DotaceOnline 2.0

MONIKA KRATOCHVÍLOVÁ
/ monika.kratochvilova@mzk.cz

Je známou skutečností, že vícezdrojové financování v knihovnách je jedním z hlavních pilířů jejich úspěšného rozvoje. Většina knihoven využívá nebo v minulosti využila státní dotaci Ministerstva kultury ČR VISK (Veřejné informační služby knihoven) či Knihovna 21. století (K21). Tyto finanční prostředky jsou cíleně alokovány na podporu knihoven a za dobu své více než dvacetileté existence přispěly k výrazné modernizaci nejen jejich technologického vybavení (podprogram VISK 3), ale především k proměně knihoven ve vzdělávací, kulturní a komunitní centra (K21). Nejedná se však o jediné finanční zdroje, které mohou knihovny využívat.

Jedním z problémů, s nimiž se knihovny v minulosti potýkaly, byla obtížná orientace v přehledu aktuálních finančních příležitostí. Především z toho důvodu se Svaz knihovníků a informačních

pracovníků ČR (SKIP) v roce 2021 rozhodl pořídit pro svoje institucionální členy předplatné dotačního monitoringu. (Předplatitelé mohou vyhledávat dotační možnosti podle 18 různých kritérií, mají přístup ke konkrétním informacím a k odkazu na oficiální zdroj informací.) Po důkladném průzkumu trhu bylo rozhodnuto o produktu společnosti Grant Advisor, s. r. o. Ta od roku 2003 provozuje službu DotaceOnline a byla první, jež poskytovala komplexní dotační služby ve všech oblastech podpory, současně s denně aktualizovanou online grantovou databází výzev na místní, regionální, krajské, celostátní i evropské úrovni. Ačkoli jsou všechny informace o výzvách veřejně dostupné, přínosem monitoringu je jejich sumarizace, utřídění a následná podpora.

Společnost Grant Advisor, s. r. o., nabízí tři typy předplatného:

- Basic: pro malou organizaci pro jednu lokalitu (okres),
- Standard: pro jeden sektor (podnikatelský x veřejný x neziskový) pro celou ČR,
- Profi: určený napříč sektory (podnikatelský x veřejný x neziskový) bez omezení lokality.

Institucionální členové SKIP využívají předplatné úroveň Standard. Aktuálních dotačních výzev může být v týdenním monitoringu i přes tisíc, proto se doporučuje v příslušném řádku „hlídacího psa“ modifikovat vlastní nastavení přes odkaz Upravit kritéria. Lze využívat dodatečné funkce upřesnění vyhledávání přes klíčová slova, místa realizace projektu či profilu žadatele.

The screenshot displays the DotaceOnline 2.0 search interface. It features several filter panels on the left and a main search area on the right. The left panels include filters for STATUS (Kontinuální, Otevřený, Očekávaný), MAXIMÁLNÍ VÝŠE DOTACE (do 1 mil. Kč nebo neuvedeno, 1 - 3 mil. Kč, 3 - 10 mil. Kč, nad 10 mil. Kč), TYP FINANCOVÁNÍ (Nevratná dotace / grant, Zvýhodněný úvěr, Závazka / garance, Ostatní mechanismy), ZDROJ FINANCOVÁNÍ (Komunitární programy EU, Strukturální fondy a kohezní fond, Národní programy ČR, Program rozvoje venkova, Finanční mechanismy EHP, Národní plán obnovy ČR, Krajské programy, Municipální programy, Nadace a nadační fondy, Ostatní), and PŘEVAŽUJÍCÍ PŮSOBNOST PROGRAMŮ (Přeshraniční a nadnárodní, Převážně celorepubliková). The main search area includes a search bar with the text 'knihovny knihy literatura vydávání publikace', search criteria (Hledat: jedno ze slov, všechna slova, přesná fráze, v celém textu, v názvu programu), and buttons for 'ULOŽIT KRITÉRIA VYHLEDÁVÁNÍ' and 'VYHLEDAT (HTML)'.

Ukázka možného nastavení kritérií při prohledávání aktuálních výzev

Přehled krajských kontaktů	
Jihočeský kraj	PhDr. Zuzana Hájková
Jihomoravský kraj	Ing. Petr Žabička
Karlovarský kraj	Zdena Svobodová
Kraj Vysočina	Irena Brezovic
Královéhradecký kraj	Edita Čudová
Liberecký kraj	PhDr. Michaela Staňková
Městská knihovna v Praze	Mgr. Jaroslava Štěrbová
Moravskoslezský kraj	Mgr. Radka Krejčí
Olomoucký kraj	Mgr. Olga Macháčková
Pardubický kraj	Bc. Nikola Trefilová
Plzeňský kraj	Mgr. Petra Krausová
Středočeský kraj	PhDr. Radek Liška
Ústecký kraj	Mgr. Jana Bednářová
Zlínský kraj	Ing. Jana Tomancová

Úplný přehled kontaktů:

skipcr.cz/clenstvi/dotaceonline.cz

Jak funguje předplatné monitoringu pro knihovny?

V rámci předplatného mají do databáze přístup zástupci z jednotlivých krajů, většinou krajští metodikové, kteří jsou současně příjemci týdenního dotačního monitoringu. Přehledy je možné generovat do PDF a rozesílat jednotlivým pověřeným knihovnám, případně s ním dále pracovat v rámci potřeb obsluhovaných knihoven a jejich zřizovatelů.

Otázka pro Martina Dítě, MPA,

jednatel společnosti Grant Advisor, s. r. o.:

Od roku 2021 se jedním z vašich klientů stal Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR, který jako předplatitel umožnil svým institucionálním členům přístup ke službě DotaceOnline.cz. Obrátila se na vás za tuto dobu, případně v dřívějším období, nějaká knihovna či její zřizovatel s požadavkem konzultace či s konkrétním projektem? Jak taková konzultace probíhá a kolik stojí?

Takový požadavek zatím nepřišel, z toho pravděpodobně vyplývá, že tuto problematiku SKIP a jeho členové zvládají dobře. Obecně nelze říci, jaká je celková cena konzultací. Můžeme při krátkých konzultacích stanovit hodinovou sazbu například za revizi žádostí, nebo se můžeme dohodnout na vypracování kompletní projektové žádosti včetně vypracování studií proveditelnosti a dalších příloh. Zde jsme ochotni sdílet riziko neúspěchu žádosti. Odměnu tedy často koncipujeme jako odměnu fixní a odměnu založenou na podpoření žádosti, v průměru v poměru půl na půl. Vše je o vzájemné domluvě,

zvážení kvality projektové žádosti a objemu dostupných prostředků v příslušné výzvě.

Otázka pro Daniela Němečka,

manažera produktu DotaceOnline:

Vaše společnost GRANT ADVISOR provozuje službu DotaceOnline již od roku 2003. V rámci nabídky inzerujete buď samostatně, nebo jako součást dotační žádosti zpracování studie proveditelnosti. Můžete nám krátce přiblížit, v čem tato služba spočívá a jaké jsou s ní spojené finanční náklady?

Zjednodušeně lze říct, že je to nástroj, který pomáhá různým organizacím zajistit včasné a úplné přehledy o dotacích, a tím ušetřit čas i peníze. Důkladné analyzování všech dotačních zdrojů vyžaduje poměrně mnoho času, a proto je tu služba DotaceOnline.cz. Systém je postavený nad kompletní, v reálném čase aktualizovanou databází výzev, ve které je pravidelně více než 1200 dotačních příležitostí. Díky možnosti filtrování mohou naši klienti během pár sekund najít tu správnou výzvu, kterou potřebují, nebo si mohou nechat zasílat pravidelný a cílený monitoring na email.

Co se týče finančních nákladů na pořízení služby DotaceOnline, vše záleží na jednotlivých preferencích předplatitelů, tedy na tom, jak velký okruh kritérií chtějí sledovat. Nabídka našich služeb je rozdělena do tří úrovní, takže si každý vybere, co potřebuje. Základní ceny se pohybují v rozmezí od 3 000 Kč do 18 000 Kč za rok. Troufám si tedy říct, že náklady na tuto službu jsou zanedbatelné v porovnání s tím, jakou hodnotu jim poskytne, kolik ušetří času i finančních prostředků, nemluvě o objemu získaných dotací. Zároveň na vývoji služby neustále pracujeme a připravujeme mnoho vylepšení. Každý, kdo by měl zájem zjistit více informací, nás může kontaktovat.

Pravidelný dotační monitoring DotaceOnline 2.0 otevřel knihovnám novou etapu jejich dalšího rozvoje a nové možnosti. Představuje kvalitní zprostředkování relevantních dotačních výzev a dalších finančních příležitostí, které umožňují naplno využívat vícezdrojové financování. Předplatné služby i pro rok 2025 patří mezi jeden z výrazných členských benefitů, který přispívá k naplňování poslání SKIP: *usilovat o soustavné zvyšování úrovně knihovnické a informační práce a s tím spojené prestiže oboru a o to, aby ze strany státu, zřizovatelů knihoven a informačních institucí byly vytvářeny příznivé podmínky pro jejich rozvoj a činnost.* ●

MONIKA KRATOCHVÍLOVÁ pracuje v Oddělení vzdělávání a krajské metodiky Moravské zemské knihovny v Brně.

„Co tím chtěl autor říct?“ je již přežitek

Učící knihovníci se ve své práci mimo jiné snaží motivovat a vést dětské a dospívající čtenáře ke kritickému myšlení a funkční práci s texty a informacemi v nich obsaženými. Pokud se tak děje navíc kreativním způsobem, je to vždy vítáno jak ze strany samotných čtenářů, tak ze strany pedagogů, kteří s dětmi na vzdělávací lekce do knihovny přicházejí. Nástroj pracovního listu jakožto „sběrného místa“ získaných poznatků z textu je pak dobrým podkladem pro následné diskuze, kdy se mají účastníci lekce o co opřít, kde mohou zachytit své myšlenky, které přicházejí během četby. Nabídnout žákům možnost „nevidět“ příběh jen jejich očima, ale i z jiného úhlu pohledu, může pomoci k uvědomění si jinak skrytých souvislostí.

Pracovní list **Trojúhelník perspektiv** nabízí možnost nahlédnout na čtený text z pohledu čtenáře/autora knihy, hlavní i vedlejší postavy. Toto úzké propojení s knihou a příběhem dává možnost jít po hlubších souvislostech a cíleně pracovat s tématem, které příběh předestírá. Naproti tomu pracovní list **Cestovatelé v příběhu** implementuje do práce s textem nové, často nečekané úhly pohledu, s nimiž čtenář běžně nepracuje, což může podnítit kromě schopnosti vyhledávat informace v textu a selektovat z nich ty důležité také fantazii a kreativní myšlení, jelikož dochází k posilování náročnějších kognitivních funkcí.

Připravila PAVLÍNA LIŠOVSKÁ / cdc@kjm.cz

Pracovní listy ke stažení naleznete
← [na webu Čtenáře.](#)

Tipy na vzdělávací hry

Městečka na dlani

Abstraktní představivost, strategie, plánování, tetrisovka; 14+ let, 1–6 hráčů, 45 minut

Úžasná hra, která nádherně potrápí hlavu. Stavitelé pomocí barevných kostek tvoří budovy podle zadání

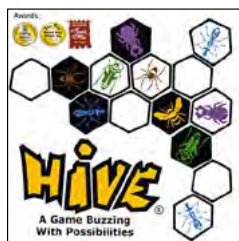
na kartě. Již položený materiál zůstává do postavení budovy, nebo konce hry. Prázdná pole znamenají minus body. Každý hráč na tahu vybírá jeden materiál. Proto je dobré promýšlet vždy několik variant budov, jelikož soupeři mohou s plány pořádně zamíchat.

Korál

Abstraktní myšlení, logika, předvídání; 8+ let, 1–4 hráči, 10+ minut

Postavte co nejvyšší korál, získajte nehynoucí slávu a vítězné body! Má to však háček, ostatní hráči také pěstují korály, ideálně na těch soupeřových. Krychlovité dílky hráči staví tak, aby se přikládání dílek dotýkal celou stranou krychle, na níž stojí jejich korálový výrůstek. Zároveň jsou omezeni v pohybu. Hra prověří abstraktní myšlení i pevnost ruky.

Hive

Logické, abstraktní myšlení, strategie, předvídání; 9+ let, 2 hráči, 20 minut

Jako šachy a dáma dohromady, ale s brouky. Cílem je obestavět soupeřovu včelí královnu dřív, než on obestaví tu vaši. Kromě vlastní strategie odhadujete tu soupeřovu. Existuje ve velké nebo kapesní verzi. Doporučuji sehnat brouky z rozšíření.

Vílí kruh

Předvídání, dopočítávání; 8+ let, 2 hráči (doporučujeme 3), 40 minut

Nad hlavičkami květin se dají víly do tance a brzy pod nimi vyrůstají v kruhu houby... Hráč má dvě karty, jednu postaví do vílího kruhu, druhou posunou soupeři do nabídky v dalším kole. Podle typu a výšky houby a místa, kam víla doletí, dostanou vítězné body. Jenže doletem mohou přidělit body i soupeři, a tak musí dobře počítat.

Desítka

Vědomostní, party hra, mnoho rozšíření; 10+ let, 2–8 hráčů, 20 minut

Populární kvízová hra s mnoha rozšířeními. Verze pro mladší deskovkáře je Desítka Junior. Jednoduchý princip, odpovíte na otázku a zvednete černý knoflík, pod kterým se ukrývá správná odpověď. Kdo první získá 20 bodů, vyhrál. Lze hrát i v týmech.

Vybrala a doporučuje TEREZA HŘIBOVÁ / hribova@kjm.cz
Zdroje obrázků a e-shop: Svet-her.cz/spolecenske-hry

Knihy, lidé, králíkárna a orákulum

Rekonstrukce Městské knihovny ve Velešíně pohledem architekta

TOMÁŠ HOŘAVA / horava@horava-arch.cz

Čtyřtisícový Velešín leží v pahorkatině jižně od Českých Budějovic, mezi silničním tahem E55 a meandry Malše, čitelnými ve tvaru vodní nádrže Římov. Kromě malebného okolí a dochovaného kusu koněspřežné dráhy má také veřejnou knihovnu, která v minulém roce prošla celkovou rekonstrukcí podle mého návrhu.

Knihovna sídlí v přízemí objektu základní školy, v místě původně tří učeben. To se nemění a nová koncepce toto „trojdělení“ musí respektovat, stejně jako značnou velikost fondu.

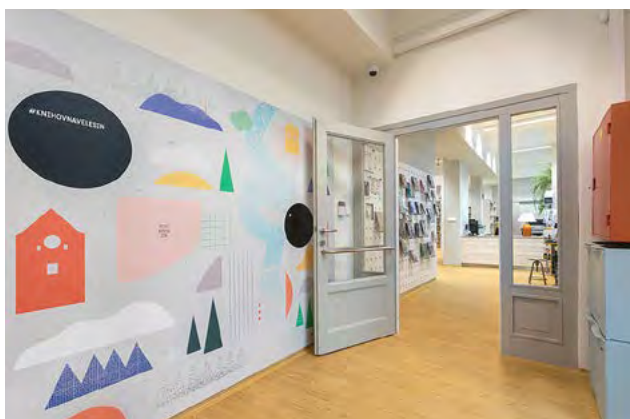
Rekonstrukcí knihovna získala samostatný vchod do vstupní haly (původně školní chodby), vybavené jako výstavní prostor; stálou dekorací je tu nástěnná grafika se stylizovanými motivy Velešína a okolí.

Ze vstupní haly se vchází do „tříprostoru“ volného výběru. První z místností je pojata jako „scéna komunitního života“,

tedy prostor s pobytovými schody, audiovizuálním vybavením, modulovým stolem umožňujícím čtyři varianty sezení a také s koutem konzervativního čtenáře, křeslem a stolkem na kusovém koberci a podlahovou lampou. Volně stojící regály jsou mobilní, prostor pro kulturní akce vznikne teprve jejich odsunutím ke stěnám.

Druhý prostor, střední, je skoro zaplněn fondem pro dospělé, ale za regály je ukryto několik stolků pro hloubavé čtenáře i děti píšící úkoly. Tento masivní střední blok regálů tvoří „nárazníkovou zónu“, akustický i psychologický předěl mezi komunitním a dětským prostorem, který je v poslední části knihovny. V prostoru pro mladší čtenáře najdete regály a další vybavení (nástěnné hry, kreslicí stoly/tabule atd.), dominantou místnosti je ovšem čtveřice čtenářských doupat, tak řečená králíkárna. Název a pak i design vznikl v rané etapě práce na návrhu. Nakreslil jsem skicu, napadlo mě „králíkárna“ a vzpomněl jsem si na rozhovor se starostou a městským architektem o jejich snaze udržet charakter malého města s venkovskými kořeny. Skicu jsem dopracoval co do tvaru a do „koců“ umístil polštáře ve formě velkých plyšáků-králíků různých barev. Králíkárna sklízí u dětí velký úspěch, samozřejmě se snaží obsadit místa v „kocích“ dříve než ostatní. Také ale přišly na to, že se velcí plyšáci dají užívat k polštářovým bitvám, a tak už během prvních týdnů dva plyšaví hlodavci přišli o zadní nohu, což architekta nutně přivádí k úvaze, že i hravost ve vybavení dětských oddělení veřejných knihoven má své meze.

Součástí návrhu interiéru bylo i řešení vizuální komunikace. Návrh infosystému, tj. všech nápisů – od vstupu po rozřadovače – je pro výsledný dojem důležitý a není dobré ho nechat na později s tím, že to nějak dopadne (nedopadne!). Rozmyšlený infosystém je přínosem nejen estetickým, ale především funkčním, umožňuje návštěvníkovi pohybovat se po knihovně intuitivně. Grafická díla jsou pak bonusem, upevňujícím výjimečnost a vazbu knihovny na místo.

Vstupní hala s nástěnnou grafikou / Foto: J. Podrazil

Společenská část s mobilními regály

Foto: J. Podrazil

Pro každou knihovnu se snažím vymyslet něco osobitého, co má jen ta a žádná jiná, něco „o čem by si lidé povídali“. Ve Velešíně je to nejen králíkárna a zmíněná nástěnná grafika ve vstupní hale, je tu i „knihovně věštba“ – orákulum. Jde o desku s drobnými otvory, kde návštěvníci najdou stočené papírky s věštbou „co je v knihovně čeká a nemine“. Úspěch či neúspěch věci ovšem závisí na knihovnicích, zda budou ochotni vymýšlet stále nové a vtipné věštby. Ideu nejen přijali, paní vedoucí navíc nápad dotáhla tím, že do psaní věštek zapojí teenagery. Měl jsem z toho radost, protože tak se nápad jenom zábavný stane prostředkem, jak aktivně zapojit obtížně odhadnutelnou sociální skupinu do života knihovny. A nakonec tak může při knihovně vzniknout i neformální skupina, která je vždy přínosem (viz článek Káva pro tři, *Čtenář* 2023, č. 1, s. 28–30).

Po rekonstrukci se velešínské knihovně zvýšila návštěvnost, v případě mladších čtenářů dokonce velmi výrazně. Proměnu knihovny komentuje její vedoucí paní Jana Buchancová:

„Už si i teď troufnu říct, že prostor je opravdu funkční, logicky na sebe navazující a všechno krásně funguje. A to nejen pro

návštěvníky, ale i pro nás knihovnice. Proti dřívějšímu nám netrvá tak dlouho připravit prostor na akci podle požadavků přednášejícího nebo nás. Už probíhají i větší akce a zatěžkávací zkouškou bylo i halloweenské tvoření. V průběhu jednoho odpoledne přišlo kolem sedmdesáti dětí v doprovodu dospělých, a přesto všechno proběhlo hladce, všechno jsme měli po ruce a ze schodů se stala odpočívárna pro rodiče, kteří ještě na svoje ratolesti krásně z výšky viděli.“ ●

Městská knihovna ve Velešíně

užitná plocha: 251 m²

kapacity: 18 000 svazků ve volném výběru, 35 titulů časopisů;

2 pracovní místa

architekt: Ing. arch. Tomáš Hořava

vizuální komunikace, nástěnná grafika: Zuzana Hořavová BA, (Hons.)

projekt/realizace: 2023/2024

TOMÁŠ HOŘAVA se svým ateliérem Hořava architekti se specializují především na návrhy veřejných knihoven.

„Králíkárna“ pod nápoem klientů

Foto: T. Hořava

Mateřídouška – časopis pro malé čtenáře

KATEŘINA SPURNÁ
katerina.spurna@nm.cz

Poválečný dětský časopis *Mateřídouška* do určité míry navazoval na bohatou prvorepublikovou paletu časopisů pro děti a mládež. První číslo *Mateřídoušky*, s podtitulem čtrnáctideník pro nejmladší čtenáře, vyšlo 19. prosince 1945. Hlavním redaktorem titulu a také autorem velké části příspěvků byl od počátku až do roku 1948 básník František Hrubín (1910–1971). Autorem grafického řešení titulního názvu byl Josef Lada (1887–1957). V prvním období, tedy do února 1948, bylo hlavním posláním časopisu zprostředkovat dětem za doprovodu kvalitních ilustrací hodnotnou dětskou literaturu českých i světových autorů a vést je k četbě. Prostor byl věnován převážně kratším básním, povídkám, resp. lidovým pohádkám z různých zemí a také hádankám. Na zadní straně každého čísla vycházel až do roku 1951 kreslený seriál *Kousky mládence Ferdý Mravence*, jehož autorem byl novinář a ilustrátor Ondřej Sekora (1889–1967). Ten tuto notoricky známou postavku představil již ve 30. letech v *Lidových novinách*. Jednotlivá čísla byla graficky i tematicky inspirována ročními obdobími, čemuž byly uzpůsobeny i ilustrace J. Lada. Do charakteru časopisu pochytně citelně zasáhl únor 1948, třebaže byla *Mateřídouška* jediným dětským časopisem, který „přežil“ toto přelomové období. Od počátku 50. let pak do obsahu jednotlivých čísel výrazněji zasahovala komunistická propaganda, např. č. 8 z 15. prosince 1951 mělo na titulní stránce J. V. Stalina a uvnitř čísla oslavnou báseň. V hojnější míře se objevovaly také překlady sovětských autorů. Od poloviny 50. let až do roku 1968 však tyto propagandistické tendence ustupují do pozadí. Roku

1956 začal působit v *Mateřídoušce* herec a ilustrátor Miloš Nesvadba (1925–2020), který je spojen také s časopisy *Sluníčko* a *Dikobraz*. Pro časopis pracoval rovněž autor Krtečka, výtvarník Zdeněk Miler (1921–2011). V 60. letech se časopis opět více věnoval soudobé literární tvorbě pro děti a překladům ze zahraniční literatury. Na ilustrovaný seriál s Ferdou Mravencem navázaly Příběhy kocourka Pazourka a poté kocoura Vavřínce. V 70. a 80. letech byl časopis částečně ovlivňován normalizací. Zásadní změny přinesl *Mateřídoušce* pochopitelně rok 1989 a následná 90. léta. Vydávání se v roce 1990 ujalo nakladatelství Mladá fronta. Kromě obvyklých rubrik nabízela redakce dětským čtenářům četné seriály jako např. „Pověsti z našich hradů a zámků“ nebo „Pouští a pralesem“. Přelom tisíciletí vnesl do časopisu více reklamy

a inzerce, vedle klasických ilustrací se začaly objevovat i fotografie, nicméně grafické řešení titulního nadpisu *Mateřídouška* zůstalo téměř beze změny. Ze zajímavých rubrik lze zmínit např. „Dětský atlas světa“ z let 2005–2006. K tehdejšímu ilustrátorům patřil např. Luboš Grunt. Od roku 2016 přešlo vydávání časopisu pod významný mediální dům Czech News Center, který vydává řadu dalších periodických titulů, a to včetně deníků *Aha*, *Blesk* a *Sport*. ●

Použité zdroje:

SEKERÁKOVÁ, Anna. Příběh *Mateřídoušky*. Praha 2009. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Pedagogická fakulta; HAVRÁNKOVÁ, Petra. Komunistická propaganda v časopisu *Mateřídouška*. Praha 2015. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd.

Mgr. KATEŘINA SPURNÁ, Ph.D., působí v oddělení časopisů Knihovny Národního muzea.

Mateřídouška, roč. 6, 1949/1950, č. 4, 1. listopadu 1949 (s ukázkou zadní strany čísla předchozího). Knihovna Národního muzea, odd. časopisů, sign. Z 40 E 13 / Foto: archiv Knihovny Národního muzea

Hlasatel svobody a lidu práva

KATEŘINA KOVALČUKOVÁ
kovalcukova@vcm.cz

Nejstarší periodikum vydané v Pardubicích je neodmyslitelně spojeno se jménem nadšeného vlastence Josefa Bojislava Pichla (1813–1888), který po promoci na Karlově univerzitě v roce 1843 přijal místo praktického lékaře právě v Pardubicích. Ve svých vzpomínkách se k tomuto období vrací především kvůli neúspěšnému pokusu uzdravit smrtelně zraněného dopravního inženýra Jana Pernera. Po příjezdu do města perníku se aktivně zapojil do společenského života pořádáním besed a koncertů. Odtud byl již malý krůček k vydávání vlastního politického periodika pro širokou veřejnost. Tento úmysl zrealizoval v březnu 1848 po pražské revoluci, kdy předal rukopis pro tisk novin svému příteli Janu Hostivítu Pospíšilovi, jenž vlastnil tiskárnu v blízkém Hradci Králové. První pardubické periodikum *Hlasatel svobody a lidu práva* tak bylo vytištěno 18. března 1848 v sousedním městě.

Noviny, vytištěné švabachem v neobvyklém formátu A5 a v rozsahu osmi stran, byly dovezeny do Pardubic a ihned rozebrány. Je tedy velkým štěstím, že se hned dva exempláře zachovaly ve sbírce Východočeského muzea v Pardubicích. Tištěné médium bylo v plánu vydávat každý pátek a prodávat jej po třech krejcarech.

Hlasatel svobody a lidu práva měl dvě části. Úvodní část kritizovala konání vlády, odsuzovala cenzuru a donašečství. Zdůrazňovala myšlenky revoluce, vyzdvihovala důležitost svobody slova a tisku. Apelovala na hrdost a příslušnost k českému národu.

Druhá část, nazvaná Zrnka, přinášela informace o dění ve světě i v blízkém okolí. Čtenáři se mimo jiné dozvěděli o postupu císařského vojska v Itálii, o kritice papeže Pia IX., o dění v Rusku nebo také o volbě nového pražského starosty.

Na konci byla také upoutávka na další číslo, které mělo za týden následovat.

Krátká zpráva „Někdo u nás pověsil před několika dny konstituční kokardu psu na ocas. Sudťe sami!“ zapříčinila rychlé ukončení vydávání novin i úprk Josefa B. Pichla z Pardubic do Prahy. Syn pardubického purkmistra, po celém městě známý výtržník a alkoholik, se domníval, že je noticka o něm. Nejprve hledal s nábitou pistolí vydavatele novin u něj doma. Když tam nepochodil, protože manželka stihla Pichla ukrýt, čekal na něj před domem. Kvůli únavě z alkoholu si musel odejít domů odpočinout, toho Josef B. Pichl využil a s dvěma přáteli jako ochranou odešel na nádraží, odkud ráno odjel do Prahy. Manželka Františka Bohunka

Pichlová, známá jako básnířka Marie Čacká, ho po pár dnech následovala. Do Pardubic se již nikdy nevrátili. V Praze Pichl pokračoval ve vydávání dalších novin a zůstal veřejně činným vlastencem.

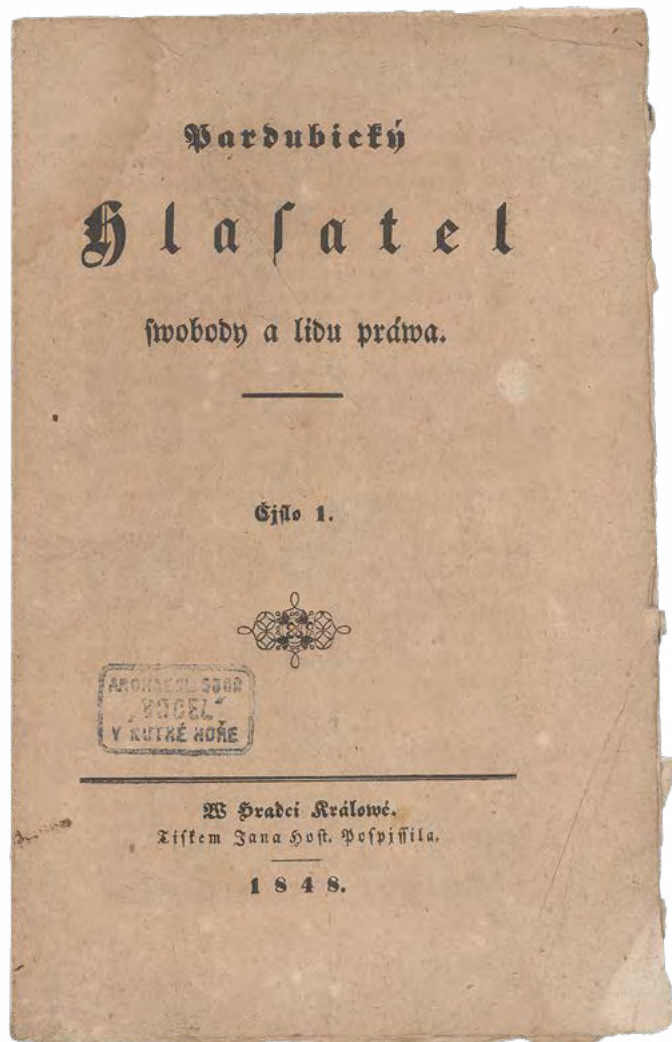
Nutno ještě dodat, že ona informace nebyla vůbec o dění v Pardubicích, ale v Hradci Králové, kdy velitel vojenské posádky vyzval mužstvo, aby si připevnilo kokardy na podporu vlastenectví a poté všem vysvětlil význam přislíbené ústavy.

Hlasatel svobody a lidu práva se tedy dočkal pouze jednoho vydání. Přesně po 100 letech připravilo Východočeské muzeum v Pardubicích reprint doplněný informací o okolnostech vzniku i zániku tohoto periodika.

Další pardubické noviny s názvem *Pernštýn, týdeník pro zábavu, poučení a zájmy veřejné*, vznikly až v roce 1880. ●

KATEŘINA KOVALČUKOVÁ je knihovnicí Východočeského muzea v Pardubicích.

Foto: archiv Východočeského muzea v Pardubicích

Knihovnický kvíz ve Vavřinci

ONDŘEJ MACH / knihovna.vavrinec@gmail.com

Když přijde do knihovny nový knihovník, obvykle se snaží přinést nové služby, nové akce a realizovat nové nápady. Nejinak tomu bylo i v Místní knihovně ve Vavřinci v Moravském krasu.

Čím oživit zájem obyvatel o knihovnu? Jak lidem ukázat její přednosti a potenciál? Jak lidi propojit? A tak se knihovna vloni zapojila do celorepublikové akce „Knihovnický kvíz“. Že nevíte, o čem jde? Kdo zná „hospodský kvíz“, umí si to asi představit. Tyhle pravidelné všeobecné kvízy (se zaměřením některých témat i na literaturu a četbu) mohou do knihovny opravdu nejen přilákat nové čtenáře, ale také významně rozšířit nabídku kulturně vzdělávacích akcí a citelně zlepšit komunitní život v obci. Ve Vavřinci (a nejen tam) se to podařilo. Lidé si na kvíz zvykli a knihovna se stala jejich oblíbeným místem.

V kvízu soutěží dvou- až pětičlenné týmy, obvykle rodinné, které v rámci šesti kol zodpovídají celkem 60 otázek; zvukových, obrazových i psaných. Týmy si samy hodnotí své odpovědi, takže vše je založeno na formě vzájemné důvěry a čestnosti. Vítěz je odměněn diplomem a například knižním dárkem.

Knihovna se tak zařadila po bok větších městských knihoven (Tábor, Příbram, Rakovník, Ořechov a dalších). Ve

spolupráci s Městskou knihovnou Gelasta Vodňanského ve Vodňanech se zapojila například i do celorepublikových kvízových speciálů: k 35. výročí sametové revoluce, který se konal v listopadu 2024 nebo k 80. výročí konce 2. světové války v květnu 2025. Prostřednictvím knihovnických kvízů tak nabízí v malé obci obyvatelům možnost trávit společně touto netradiční hrou a zábavnou formou volný čas a zároveň objevit knihovnu jako místo setkání s přáteli, poznáním i zábavou.

Pokud by se vám něco takového líbilo, podívejte se na knihovnickykviz.cz, kde se o akci dozvíte vše potřebné. Můžete si vyžádat ukázkový kvíz anebo se zúčastnit online konzultace, kde rádi zodpoví vaše dotazy. Anebo se zkuste zeptat ve Vavřinci. :-)

ONDŘEJ MACH je knihovníkem místní veřejné knihovny Vavřinec.

Jeden z knihovnických kvízů ve Vavřinci

Foto: Ondřej Mach

Seniorů si jako lidí velmi vážím

Ptala se PAVLÍNA LENGHARTOVÁ
pavli2000@seznam.cz

Jaroslava Tichá získala ocenění MARK 2024 za Středočeský kraj. Nominována byla za aktivity pro seniory realizované v rámci klubu Budme se blíží i za lektorské zapojení do projektu Digitální odysea. Od roku 2021 pracuje ve Středočeské knihovně v Kladně.

Založila klub pro seniory Budme si blíží, kde se střídají kulturní a vzdělávací témata, pohybové aktivity, trénink paměti, tvůrčí dílny, literární dýchánky a různé jiné činnosti. Dále je lektorkou v rámci projektu Digitální odysea, kde pomáhá seniorům s moderními technologiemi.

Co vás na práci v knihovně nejvíce baví a naplňuje?

Nejvíce mě baví kontakt se čtenáři, dále miluji knihy, takže vyhledávání knih, příprava knižních objednávek, povídání o knihách, a když je čas, tak i listování v knihách. A také mě velmi naplňují aktivity, které dělám vedle knihovnické práce.

Věnujete se převážně seniorům – čím si vás senioři získali?

Získali si mě možná tím, že si jich jako lidí velmi vážím. Mnoho toho mají odžito, ráda poslouchám jejich vyprávění. A vzhledem k tomu, že jsem ve věku jejich vnoučat, vnímám je zcela přirozeně jako svou nejbližší a nejpřirozenější cílovou skupinu. A mezigeneračně si můžeme vzájemně něco předávat.

Co vás vedlo k založení klubu Budme si blíží? Jaké aktivity mají mezi seniory největší ohlas?

Jednoho dne jsem si řekla, že v knihovně chybí místo nebo komunita, která by se pravidelně scházela. A tak jsem si sedla k počítači a začala sepisovat svou vizi. Vycházela jsem z vlastní zkušenosti. V knihovně jsem u čtenářů oblíbená, ale nejvíce jsem se dávala do řeči právě se seniory, s babičkami, které potěšilo povídání se mnou, a mně dělalo radost poslouchat

Foto: Karel Pazderka

jejich příběhy. A tak jsem za podpory naší paní vedoucí víc a víc zhmotňovala svou vizi o knihovním klubu seniorů. Jsem šťastná, mám neskutečnou radost, že se senioři seznamují, přátelí, sbližují... Takže název „Budme si blíží“ zcela naplnil svůj význam. Nedávno klub slavil druhý rok od svého založení.

Mezi aktivitami, jež pro seniory vymýšlím, mívají největší úspěch tréninky paměti, kreativní a tvůrčí činnosti, seznámení s technologiemi, společné čtení, exkurze nebo i program s hosty, které mezi nás čas od času pozvu. Čím víc zkušeností získávám, tím pestřejší jsou plánované programy.

V rámci projektu Digitální odysea zase pomáháte seniorům s moderními technologiemi. Jaké jsou jejich nejčastější obavy a jak je s nimi řešíte?

Jejich asi největší obavy jsou, že to prostě nezvládnou nebo že se v mobilu něčeho špatně dotknou a něco se smaže. S mojí kolegyní a parťačkou, s níž vedeme kurzy v naší knihovně i v okolních obecních knihovnách, se snažíme o lidský a laskavý přístup a humor. V průběhu kurzu postupně seniory jejich obav zbavujeme tím, že si zařízení v praxi v klidu osahají, vyzkouší. Kurz Digitální odysea trvá čtyři hodiny. Účastníci vždy odcházejí nadšení, usměvaví a s tím, že už se mobilu nebo tabletu nebojí a že se něco nového naučili. A to nás hřeje a těší ze všeho nejvíc.

Jaké máte plány v knihovně do budoucna? Existuje nějaká aktivita nebo projekt, které byste v knihovně ráda zavedla?

V knihovně jsem nyní šťastná za práci a aktivity, které můžu dělat. Nápadů bych asi měla hodně. Ale mám i jednu konkrétní touhu, jež souvisí s mým/naším knihovním klubem. Byla bych moc ráda, kdyby se mi někdy povedlo realizovat v knihovně jakoby platformu klubu. Něco jako Budme si blíží – i ve sluchátku. Protože někteří senioři nemohou do knihovny dojet nebo dojít, tak bych si s nimi chvíli mohla povídat během telefonátu a zpříjemnit jim den alespoň takto. Ale vím, že je to úplně jiná úroveň aktivity, a aby něco takového mohlo vzniknout, chce to hodně tvoření, vymýšlení a naplánování, jak by to mohlo fungovat i po technické stránce a tak. Uvidíme někdy v budoucnu, jestli se to povede zrealizovat. ●

Astana hostila kongres IFLA

Letošní mezinárodní kongres IFLA se konal v Kazachstánu. Místní knihovny jsou nejen informačními centry s odpovídajícími technologiemi, ale primárně specializovanými institucemi určenými ke shromažďování, uchovávání a popularizaci společenských hodnot a kulturního dědictví. Multietnický Kazachstán obývají zástupci 124 etnických skupin a jeho celková populace činila na začátku roku 2025 přes 20 milionů obyvatel. Největšími etnickými skupinami jsou Kazaši (71,3 %), Rusové (14,6 %) a Uzbekové (3,3 %). Kazaši jsou domorodými obyvateli země. První písemné informace o osídlení tohoto území v 8. až 4. století př. n. l. jsou známy díky dílům starověkých íránských a řeckých autorů. Masový průnik turkických kmenů na území Kazachstánu v 6. století sehrál obrovskou roli při formování kazašského etnika a státnosti. Spolu s Turky se do kazašské země dostal turkický jazyk, který tvořil základy kazaštiny. Spolu s jazykem se šířila i turkická kultura – eposy, ústní lidová pověst, zvyky a prvky hmotné i duchovní kultury. Jedním z důležitých informačních zdrojů o historii nomádských společností, jako byli Turci během svého postupu na západ, jsou eposy, které prostřednictvím jazyka a obsahu odrážejí jak historické reality, tak i komplex mytologických názorů. Historie knihoven v Kazachstánu sahá až do starověku, kdy se znalosti uchovávaly především v rukopisech a ústních tradicích. Během starověku se ve městech Otrar, Taraz a Syganak, ležících na Velké hedvábné stezce, nacházely knihovny plné tisíců rukopisů z oblasti medicíny, matematiky, astronomie a filozofie. Knihovna v Otraru obsahovala díla řeckých, perských, indických a arabských učenců a je co do významu přirovnávána k Alexandrijské knihovně.

IFLA Journal – Volume 51, Number 2, June, 2025, s. 193–202

Foto: Österreichischen Nationalbibliothek

Sbírka rakouské lidové kultury

V každé rakouské spolkové zemi provozuje příslušný institut lidových písní archiv s regionálním zaměřením. Archiv Rakouského institutu lidových písní dohlíží na obsahové propojení a koordinaci společných zájmů a projektů na národní i mezinárodní úrovni. Stal se sbírkou Rakouské národní knihovny v roce 1993. Sbírka byla založena jako centrální archiv v roce 1955 na základě několika důležitých odkazů, včetně odkazů Josefa Pommera a Karla Liebleitnera jako centrální místo pro akademický výzkum a konsolidaci převážně ručně psaných pramenů ze všech rakouských lidových archivů. Materiál v archivu je primárně výsledkem sběratelské činnosti Rakouské společnosti lidových písní a jejich pracovních výborů od roku 1904. Mezi povinnosti institutu patří získávání a uchovávání materiálů o rakouské lidové hudbě, tanci a poezii, jejich katalogizace, výzkum a uživatelská podpora, vědecké zpracování a publikační činnost. Současným vrcholem jsou materiály o zpěvu lidových písní RAVAG, sérii akcí konaných v letech 1934 až 1937 ve všech rakouských spolkových zemích kromě Vídně. V loňském roce byla vytvořena ve spolupráci s Archivem fonogramů Rakouské akademie věd a výzkumníky z rakouských spolkových zemí komplexní online výstava *Zvukové stopy vlasti*.

Österreichischen Nationalbibliothek Magazin – Nr. 1, 2025, s. 34

Leganto na floridské univerzitě

Univerzita na Floridě se rozhodla v rámci zlepšení šíření informací a komunikace pro zakoupení produktu Leganto od firmy Ex Libris, systému pro tvorbu seznamů studijních materiálů, který umožňuje tyto seznamy vytvářet, sdílet a spravovat. Zjistila, že zásadním aspektem implementace nového systému je dobrý marketing. Na implementaci se podíleli i pracovníci univerzitní knihovny a byl proveden rozsáhlý průzkum, jakým způsobem je nový systém propagován v rámci celé univerzity. Ačkoliv e-mail, newsletter a sociální média jsou efektivní kanály pro marketingové úsilí, průzkum zjistil, že nejúčinnější je krátká interaktivní prezentace přizpůsobená konkrétním uživatelům. Ačkoliv se systém objevil již v roce 2015 a nyní se používá ve více než 450 institucích, literatura o něm je omezená. V recenzích se zmiňují výhody Leganta. Jednou z klíčových výhod je, že bezproblémově funguje s různými systémy pro správu vzdělávání, jako jsou Canvas, Blackboard, Moodle a Desire2Learn. Ex Libris poskytuje knihovníkům sadu osvědčených postupů, které mohou použít při propagaci Leganta mezi pedagogy. Knihovníci při propagaci tohoto systému využívají přímé zasílání zpráv pedagogům a propagují jeho inovativní služby. Důležitá je spolupráce s ostatními subjekty v rámci kampusu a implementace snadných pracovních postupů. Na základě implementace tohoto nového systému doporučují knihovníci zacílení na konkrétní skupiny, které potřebují různou formu motivace. Tvorba prezentací se velmi liší podle organizace a cílové skupiny a důležité je využití různých forem marketingové kampaně. U systémových projektů, jako je implementace Leganta, je kromě technických příprav a budování týmu také třeba přemýšlet o tom, jak oslovíte vedení univerzity, správní radu, děkany, studenty a kolegy knihovníky. Pilotní projekt byl úspěšně

spuštěn v květnu 2024 se seznamy literatury pro 12 kurzů. Do jara 2025 se počet aktivních seznamů literatury používaných fakultou zvýšil na 690. Marketingová kampaň knihovníků zvýšila jejich sebedůvěru a efektivitu v komunikaci napříč kampusem a přispěla k rychlému využívání Leganta.

Access Services – Volume 2, Issue 2, 2025, s. 112

Fotografická soutěž „Čtení světa“

Univerzitní knihovna Bauhausské univerzity ve Výmaru organizovala fotografickou soutěž otevřenou studentům univerzity, kteří absolvovali studijní program nebo stáž v zahraničí, ale také pro zahraniční studenty, jež Výmar navštěvují. Soutěžní práce se měly zaměřit na místa poznání, čtení a učení – pod mottem „Čtení světa“. Soutěž hledala snímky oblíbených míst. Vyznačuje se tím, že je nutné nejen zaslat fotografii, ale také text, který snímek vztahuje k ročnímu mottu. Důležitým kritériem pro hodnocení zaslaných prací je také dobrá souhra mezi fotografií a komentářem. Stejně jako v předchozích letech bylo motto soutěže záměrně formulováno poměrně široce, aby příliš neomezovalo výběr možných motivů. Motto „Čtení světa“ přirozeně evokovalo knihovny a další čtenářské prostory v doslovném slova smyslu. Témata zaslaných fotografií byla rozmanitá. Z celkem téměř 80 přihlášených prací musela porota nejprve provést předvýběr 30 děl, která byla následně vystavena na výstavě. Vzhledem k rozsahu motivů a přístupů nebylo pro porotu snadné vybrat z 30 vystavených děl tři oceněné motivy. Vybraná tři díla se vyznačují poměrně širokou interpretací tématu. V neposlední řadě výstava představila i knihovny, kde studentský život vzkvétá i dnes. Univerzitní knihovna ve Výmaru byla představena se svojí klidnou atmosférou, která kontrastuje s nočním chaosem okolního světa. Univerzitní knihovna je vnímána jako místo pohodlí a spolehlivý zdroj poznání

uprostřed neustále se měnícího světa, který je pro studenty často stresující.

BuB Forum Bibliothek und Information – Jahrgang 77, Nr. 1, 2025, s. 14–17)

Metriky usnadňující rozhodování

Odměnou autorů vědeckých článků za publikování je získání profesionální prestiže, která je může zvýhodnit před konkurencí v grantové soutěži nebo při pracovních pohovorech. Profesionální prestiž je často úzce spojená právě s metrikami časopisů, v nichž autoři uveřejňují své příspěvky. Metriky jsou měřitelné kvantitativní ukazatele využívané na hodnocení, jež mohou autorovi pomoci v rozhodovacím procesu, zda publikovat v daném časopise, nebo se raději porozhlédnout po vhodnější alternativě. Pod metrikami časopisu si můžeme představit vliv daného časopisu, kam můžeme zařadit faktor vlivu ve zkratce JIF, SJR nebo SNIP. Rychlost publikačního procesu, tedy další metriku časopisu, lze měřit časem ode dne předložení rukopisu do redakční rady až po první rozhodnutí o přijetí nebo nepřijetí článku a ode dne přijetí článku po jeho první zveřejnění v online formě. Rychlost publikačního procesu může v některých časopisech trvat několik dní, ale v jiných i několik měsíců. Může také ovlivnit celkový vliv daného časopisu a v konečném důsledku i preferenci autorů. Predátorský časopis je časopis, který odbornost, formu a procedury typické pro vědecké časopisy jen předstírá, aby mohl generovat zisk z autorských poplatků. Stále vznikají nové časopisy, zároveň však bují i segment falešných predátorských časopisů. Predátorské časopisy namísto čtenáře oslovují autora, mají velmi široký záběr témat, používají názvy podobné vědeckým časopisům, mají zavádějící scientometrické ukazatele, nemají jasné definovaná pravidla podávání rukopisů a recenzní činnosti a jejich webové stránky obsahují chyby. *Knižnica – ročník 26, číslo 1, 2025, s. 26–43*

Knihovnické služby pro imigranty v USA

Praxe knihoven v USA současně odráží rasovou stratifikaci a imigrační legislativu země. Kronika rasových vztahů v USA, imigrační politiky a zapojení knihoven s „barevnými“ imigranty je popsána skrze tři období – založení Výboru pro práci s cizinci na počátku 20. století, důležitý byl také vznik kulatého stolu ALA Social Responsibilities Roundtable, Ethnic, ALA Multicultural, Information Exchange Roundtable a National Librarians of Color Organizations (NALCO) na konci dvacátého století a nedávné založení podvýboru pro služby uprchlíkům, imigrantům a vysídleným osobám (SRIDP). Migrace – proč, kdy a jak se lidé stěhují – je naléhavým globálním problémem. Není však ničím novým. Imigrace zůstává oslavovaným i kontroverzním aspektem historie USA. Zastavení knihovnických služeb USA pro barevné imigranty do kroniky americké imigrační politiky by mohlo odhalit, jak rasové utváření, správa věcí veřejných a veřejné instituce v USA určují život imigrantů. Pojem imigrant se zde vztahuje na všechny kategorie lidí, kteří trvale žijí ve Spojených státech, ale narodili se mimo ně. Ačkoli může být relevantní i pro jiné země, tento článek se zaměřuje na specifické politické posuny v USA, aby ilustroval oslovení imigrantů knihovnami, jak dokazují publikace Americké knihovnické asociace. Mapují tyto změny, zaměřují se na současnou službu imigrantům v oboru a uzavírají návrhy na prohloubení povědomí o vztahu mezi knihovnami, politikou a imigranty. Historický přehled může lépe vysvětlit politické základy současné angažovanosti knihoven.

The Library Quarterly – Volume 95, Number 3, 2025, s. 217–243

Zdroje jsou dostupné v Knihovně knihovnické literatury Národní knihovny ČR.

Připravil ROMAN GIEBISCH

Říjen

Před 130 lety, 3. 10. 1895, se narodil ruský básník **Sergej Jesenin** († 1925), z jehož díla vyšly v češtině mj. výbory *Slaměný měsíc*, *Rozbité zrcadlo*, *Ryšavý podzim* či *Oheň jeřabin* a básnická povídka *Anna Sněgina*.

Před 125 lety, 3. 10. 1900, se narodil americký spisovatel **Thomas Wolfe** († 1938), autor románů *K domovu pohled*, *andělé* a *O času a řece*.

Před 100 lety, 3. 10. 1925, se narodil americký spisovatel **Gore Vidal** († 2012), z jehož díla vyšly česky romány *Amerika!*, *Julianus*, *Přímý přenos z Golgoty* a *Skandální život Aarona Burra*.

Před 90 lety, 7. 10. 1935, se narodil australský spisovatel **Thomas Keneally**, autor románu *Schindlerův seznam* (Booker Prize 1982), zfilmovaného Stevenem Spielbergem.

Před 140 lety, 11. 10. 1885, se narodil francouzský spisovatel **François Mauriac** († 1970), nositel Nobelovy ceny za literaturu (1952), autor románů *Tereza Desqueyrouxová*, *Klubko zmijí*, *Tajemství Frontenaků*, *Beránek* aj.

Před 90 lety, 13. 10. 1935, se narodil **Antonín Přidal** († 2017), český překladatel z angličtiny, španělštiny a francouzštiny, spisovatel, publicista a vysokoškolský pedagog, nositel Státní ceny za překladatelské dílo (2007).

Před 105 lety, 15. 10. 1920, se narodil americký spisovatel a scenárista **Mario Puzo** († 1999), autor bestselleru z prostředí americké mafie

Kmotr, nositel dvou Oscarů za scénáře k adaptacím tohoto románu *Kmotr* a *Kmotr II*, spoluautor filmového pokračování *Kmotr III*; z dalších děl: *Temná aréna*, *Šťastný poutník*, *Blázni umírají*, *Sicilián*, *Poslední kmotr* aj.

Před 110 lety, 17. 10. 1915, se narodil americký dramatik a esejista **Arthur Miller** († 2005), autor společenskokritických her *Všichni moji synové*, *Zkouška ohněm*, *Pohled z mostu*, *Po pádu*, *Strop arcibiskupského paláce* aj., románu *Ohnisko nenávisti* a především proslulého dramatu *Smrt obchodního cestujícího*, za které získal Pulitzerovu cenu (1949) a jež patří k největším americkým hrám vůbec.

Před 280 lety, 19. 10. 1745, zemřel anglický spisovatel irského původu **Jonathan Swift** (*1667), autor proslulé satiry *Gulliverovy cesty*.

Před 30 lety, 22. 10. 1995, zemřel anglický spisovatel **Kingsley Amis** (* 1922), autor románů *Šťastný Jim*, *Egyptologové*, *Chci to hned*, *Jakeův problém*, *Staří partáci* (Booker Prize 1986) a dalších.

Před 220 lety, 23. 10. 1805, se na Šumavě narodil rakouský spisovatel **Adalbert Stifter** († 1868), autor románů *Lesní poutník*, *Pozdní léto*, *Vítek* a dalších.

Před 100 lety, 24. 10. 1925, zemřel český katolický kněz a spisovatel **Jindřich Šimon Baar** (* 1869), autor románů *Paní komisarka*, *Jan Cimbura* aj.

Před 260 lety, 26. 10. 1765, se narodil **Václav Thám** († kolem 1816), český básník, dramatik a herec.

Před 180 lety, 27. 10. 1845, se narodil **Josef Václav Sládek** († 1912), český spisovatel, básník, novinář a překladatel, považovaný za zakladatele české poezie pro děti; mj. přeložil téměř celé dílo (33 dramát) Williama Shakespeara.

Před 50 lety, 27. 10. 1975, se narodila britská spisovatelka **Zadie Smithová**, autorka románů *Bílé zuby*, *Sběratel autogramů*, *O kráse a Severozápad*, které vyšly i česky.

Před 140 lety, 30. 10. 1885, se narodil **Ezra Pound** († 1972), americký básník, esejista, překladatel a literární teoretik, podle mnohých největší básník své generace; bohužel za 2. světové války podporoval Mussoliniho režim a propagoval fašismus; po válce byl v USA souzen, 12 let strávil v psychiatrické léčebně a pak žil až do smrti opět v Itálii; z jeho díla je nejznámější obrovitý epicko-lyrický cyklus *Cantos* (v češtině vyšla zatím jen část), z esejistiky pak *ABC četby*; česky dále např. výbor *Chtěl jsem napsat ráj*.

Před 90 lety, 30. 10. 1935, se narodila **Agota Kristofová** († 2011), francouzsky píšící švýcarská spisovatelka maďarského původu; v češtině vyšly její romány *Velký sešit*, *Důkaz*, *Třetí lež* a *Včera*.

Před 230 lety, 31. 10. 1795, se narodil **John Keats** († 1821), anglický romantický básník, z jehož díla vyšly česky výbory *Obrysy krásy*, *Děšť z plané růže* aj.

Listopad

Před 30 lety, 4. 11. 1995, zemřel **Gilles Deleuze** (* 1925), francouzský teoretik, který působil v mnoha oblastech a disciplínách, především pak ve filozofii, filmové teorii, teorii umění a literatury nebo kritické teorii současné kultury. V češtině vyšla řada jeho knih: *Logika smyslu*, *Film 1: Obraz-po-hyb*, *Film 2: Obraz-čas*, *Bergsonismus*, *Nietzsche a filosofie*, *Proust a znaky*, *Foucault či Záhyb: Leibniz a baroko* a též díla napsaná ve spolupráci s Félixem Guattarim: *Co je filosofie?*, *Kafka – Za menšinovou literaturu*, *Tisíc plošin a Pusté ostrovy*.

Před 80 lety, 6. 11. 1945, se narodil **Jiří Žáček**, český spisovatel, překladatel, básník, autor učebnic, sběratel a tvůrce aforismů. Vydal mj. básnické sbírky *Anonymní múza*, *Rýmy pro kočku a pod psa*, *Text-appeal*, *Papírové růže*, *České moře*, *Idioti mají přednost*, *Kapesní básně*, *Třetí poločas*, *Červené paraplíčko* a řadu dalších. Pro děti napsal mj. knížky *Aprílová škola*, *Počítání oveček*, *Abeceda*, *Hádanky a luštěniny*, *Kočkování*, *Hrůzostrašné pohádky pro malé strašpytlíky*, *Čarodějné pohádky pro malé kouzelníky*, *Chytré pohádky pro malé rozumbrady* či *Encyklopedii pro děti 21. století*.

Před 80 lety, 7. 11. 1945, se narodil **Vladimír Macura** († 1999), český literární vědec a kritik, překladatel a spisovatel, spoluautor např. *Slovníku světových literárních děl*, autor mnoha esejů (*Znamení zrodu*, *Český sen*, *Šťastný věk* aj.) a statí, románu *Občan Monte Christo* a románové tetralogie z doby českého národního obrození *Ten, který bude* (*Informátor*, *Komandant*, *Guvernantka*, *Medikus*); nositel Státní ceny za literaturu 1998 za *Guvernantku* a *Český sen*.

Před 170 lety, 11. 11. 1855, zemřel **Søren Kierkegaard** (* 1813), dánský filozof, teolog, psycholog a spisovatel, autor knih *Svědčův deník*, *Bázeň a chvění*, *Nemoc k smrti*, *Pojem úzkosti* a dalších; zachovalo se také více než sedm tisíc stran deníků.

Před 110 lety, 12. 11. 1915, se narodil **Roland Barthes** († 1980), francouzský literární kritik a teoretik, filozof a sémiolog; česky vyšly např. jeho knihy *Kritika a pravda*, *Základy sémiologie*, *Světlá komora*, *Mytologie*, *Rozkoš z textu*, *Říše znaků*, *Roland Barthes o Rolandu Barthesovi*, *S/Z* aj.

Před 100 lety, 13. 11. 1925, se narodil **Rio Preisner** († 2007), český katolický a konzervativně orientovaný pedagog, básník, filozof, spisovatel, překladatel a teatrolog, autor knih *Kultura bez konce*, *Česká existence*, *Až na konec Česka*, *Americana*, *O životě a smrti konzervatismu*, *Praha za časů plujících keraj*. Do češtiny přeložil mj. romány Hermanna Brocha *Náměsíčníci*, *Smrt Vergilova a Pokušitel*.

Před 180 lety, 25. 11. 1845, se narodil portugalský spisovatel **José Maria Eça de Queiróz** († 1900), autor slavného antiklerikálně zaměřeného románu *Zločin pátera Amara*.

Před 40 lety, 25. 11. 1985, zemřela italská spisovatelka **Elsa Morante** (* 1912), autorka románů *Arturův ostrov*, *Příběh v historii* a *Aracoeli*, které vyšly i v češtině.

Před 170 lety, 26. 11. 1855, zemřel **Adam Mickiewicz** (* 1798), největší polský romantický básník, autor nedokončeného dramatu *Dziady*, poémy *Konrád Wallenrod* a především polského národního eposu *Pan Tadeáš* (zfilmoval Andrzej Wajda).

Před 130 lety, 27. 11. 1895, zemřel francouzský spisovatel a dramatik **Alexandre Dumas ml.** (* 1824), syn slavného romanopisce A. Dumase st., autor románu *Dáma s kaméliemi* i jeho úspěšné dramatisace, podle níž vznikla Verdiho opera *La traviata* a který byl několikrát zfilmován i adaptován pro balet či muzikál.

Před 190 lety, 30. 11. 1835, se narodil americký spisovatel **Mark Twain** († 1910), z jehož díla se stále těší popularitě především dvojice románů *Dobrodružství Toma Sawyera* a *Dobrodružství Huckleberryho Finna*.

Před 90 lety, 30. 11. 1935, zemřel portugalský spisovatel a básník **Fernando Pessoa** (* 1888), autor *Knihy neklidu* a mnoha básní a dalších děl psaných pod různými pseudonymy (heteronymy); česky vyšel dále např. výběr básní *Heteronyma*, soubor *Za noci našeho bytí*, *Opiárium* a jiné básně *Álvara de Campos* aj.

Sestavil MILAN VALDEN – publicista, editor a spisovatel, v letech 2021–2025 působil v Národní knihovně ČR. Dlouhodobý spolupracovník časopisu *Čtenář*.

sshhh

AKUSTICKÁ KŘESLA sshhh

sshhh **5**

Akustické křeslo bez audio vybavení absorbuje a tlumí hluk okolí vytváří tichý prostor pro vaši práci, četbu a relaxaci

sshhh **5.1**

Akustické křeslo s audiosystém s prostorovým zvukem 5.1 pro připojení vašeho zařízení „nejmenší koncertní sál na světě“

sshhh **5.3**

Akustické křeslo s audiosystémem s prostorovým zvukem 5.1 Touch Pad Screen Android 10.1" pro instalaci vašeho programu

Akustická křesla finského designu EVAVAARA, která slouží k vytvoření klidného a tichého prostoru v hlučném prostředí.

Křeslo absorbuje a tlumí okolní hluk, čímž snižuje hladinu hluku a zajišťuje akustickou ochranu prostoru a vytváří tak tichý prostor jen pro Vás.

V nabídce jsou také akustické Studijní a Meeting boxy

EVAVAARA DESIGN

www.ceiba3.com

 Ceiba®

Národní knihovna
České republiky

Kosmas900

Výstava Kosmovy kroniky

Unikátní rukopisy poprvé společně

25. 9. – 23. 10.

Nejstarší rukopisy: Zrcadlová kaple

Unikátní opisy Kosmovy kroniky poprvé spolu!
Odhalte tajemství vzácných rukopisů
s mimořádnou historickou hodnotou, které
formovaly středověkou společnost.

25. 9. – 23. 10.

Kronika v čase: Galerie Klementinum

Jak Kosmas svou kronikou ovlivnil obraz
českých dějin od středověku po baroko?

9. 6. – 23. 10. 2025

Proměny textu: Výstavní chodba Klementinum

Sledujte proměny Kosmovy kroniky napříč
staletími od středověkých pergamenů, starých
tisků až po dnešní digitální knihovny.

← Časovou
vstupenku
možno zakoupit

Více informací naleznete na
www.nkp.cz/kosmas900